

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Paul
von Martens
Hagar

HAGAR

Av Paul von Martens
har tidigare utkommit

Mannen som byggde en båt 1977

Glädjen 1979

Herdarnas natt 1981

Fadershuset 1983

Visa mig stjärnan 1985

Ömt älskade 1987

PAUL von MARTENS

Hagar

SÖDERSTRÖM & C:o
FÖRLAGS AB

Utgiven med stöd av de medel som Finlands riksdag beviljat
för den svenska litteraturens främjande.

© Paul von Martens 1989

ISBN 951-52-1249-9

Östra Nylands tryckeri Ab
LOVISA 1989

»Och hon gav HERREN, som hade talat med henne, ett namn, i det hon sade: »Du är Seendets Gud.» Hon tänkte nämligen: »Har jag då verkligen här fått se en skymt av honom som ser mig?«

1 Mos. 16:13

»På tärnors och måsars och andra bevingade himmelska väsens anrop svarar endast de minsta och mest oerfarna fiskarna.»

Zvonimir

Första delen

Första kapitlet

Och Herrens ängel begav sig ut för att söka henne och han fann henne vid en av de västra stränderna på Drumsö och det vårkalla vattnet nådde henne redan till midjan. Han ledde henne tillbaka upp bland stenarna. Snubblande i halvmörkret över rötter och strandbråte tog hon sig igen upp på gatan.

— Varifrån kommer du, sa han, och vart går du?

— Herre, jag vet inte, svarade hon.

— Du går hem, sa han, tillbaka till ditt rum.

Hon stannade och försökte få syn på honom. Gatan var tom hela vägen upp för backen ända till de starka lyktorna högre upp. Anna märkte att hon grät och att hon frös.

Då hon tyst stängde bakom sig och ännu höll i låsvredet och dörrhandtaget stod Valdemar redan där i tamburen. Hon både kände och hörde vattnet som rann ur kläderna, längs benen, genom skorna. Han tände belysningen.

— Vad är det Valdemar?

Laura frågade inifrån sitt arbetsrum.

— Det är Anna, svarade han. Hon är genomvåt.

— Regnar det?

— Jo, sa han.

Han tog henne omilt i handen och förde henne till badrummet. I den skarpa belysningen var hon eländig och ynkelig. Långbyxorna klistrade vid hennes ben och det dröp och droppade ur jackan som kletade mot kroppen. Hon vände

sig ifrån honom och stödde sig mot lavoaren. I spegeln var hennes läppar svagt blå.

Han stängde badrumsdörren och gick till köket. Medan han väntade att vattnet skulle koka torkade han ännu en gång av den skinande marmorytan. Han hade själv utan hjälp lyft stenplattan på plats när han förnyade köksinredningen. Han tog ett ryskt teglas ur skåpet och en flaska rom. Inget ljud hördes från badrummet. Han lät glasets stå och gick ut i hallen och lyssnade. Inte en rörelse. Han knackade på och öppnade dörren. Där stod hon som han hade lämnat henne. Jackan hade hon fått av sig. Den låg på golvet. Han steg in och stängde dörren bakom sig.

— Lyft armarna, sa han.

Hon stödde sig mot lavoaren. Han tog i hennes blöta tröja och försökte dra den ur byxorna. Det gick inte. Han fick lov att knäppa upp ett par byxknappar först. När han hade fått upp tröjan i höjd med armarna lyfte han hennes händer mot taket och befriade henne från det kalla och våta plagget. Han vred ur det framför ansiktet på henne. Hon reagerade inte.

— Och så linnets! sa han. Kan du ta av det själv eller skall pappa hjälpa?

Han hade inga barn.

Hon lät armarna falla men höjde dem igen, drog upp linnets litet och stack händerna under det. Hennes kropp var iskall. Han nästan slet linnets av henne.

— Jävla flicka nu skall du i säng, eller försöker du ta livet av dig!

Hon stod och vajade med händerna uppsträckta. Hennes bröst var små, nästan bortfrusna. Han böjde knäna och knäppte upp de sista knapparna och började dra av henne byxorna. De fäste hela vägen mot hennes hud.

— Jävla skor, hjälp till litet.

Långsamt förde hon den ena foten mot den andra och

trampade sig ur skorna. Inte ens det sista stycket gled byxor-
na av sig själva. Han måste trycka dem ner och dra hennes
fötter ur dem.

— Och du är tjugo år. Trosorna kan du väl själv ta av dig.

Inte ens det gjorde hon. Då hon var helt naken och klä-
derna låg på kakelgolvet ställde han henne under duschen
och försökte värma henne med varmt vatten. Han slog om
till kallt och till varmt igen. Sedan ryckte han till sig ett bad-
lakan och började gnida henne varm. Han såg upp mot hen-
nes ansikte för att se om läpparna fick färg. När han helt
nerhukad försökte värma hennes ben och fötter sade hon att
han var så stor. Han masserade vidare. Hennes ben var kraf-
tiga nästan ända ner till fotknölna.

— Du har så breda axlar, sa hon.

— Jag tänker inte bära dig, sa han och reste sig.

Han svepte ett nytt torrt badlakan om henne. Anna var
inte stor. Hennes huvud räckte knappt till hans bröst.

— Iväg nu! sa han.

Han höll upp dörren för henne och medan hon gick ge-
nom hallen till sitt lilla rum plockade han upp hennes våta
kläder och slängde dem i badkaret.

För litet mer än ett år sedan hade hon kommit för att visa
upp sig och för att se på rummet som de hade att erbjuda.

Det borde ju passa dig bra att det går buss hitut, hade han
då sagt. Du som heter Anna får ju lov att akta dig för tåg.

— Och framförallt för älskare!

Med glittrande ögon hade hon inväntat hans svarsreplik
som inte infann sig.

Laura hade också genast tyckt om henne, kanske fram-
förallt därför att flickan så tydligt visade att hon inte först
och främst sökte ett rum för att ha en dörr som hon kunde
stänga om sig. På en fråga som i förbigående om man någon
gång vid behov kunde räkna på hennes hjälp hade Anna

utan tvekan sagt att det var självklart.

— Vad är det med Anna? frågade Laura från sitt rum när han var på väg ut ur köket med ett hett glas i handen.

— Hon är iskall, sa han.

— Har du något varmt åt mig också?

— Jo, sen.

— Nej, nu.

Han förde glaset till Laura i stället. Hon satt rak i ryggen bakom sin skrivmaskin och såg på honom. Ännu sent på kvällen var hennes ansiktes utstrålning oklanderlig. Ögonbrynen var skarpt tecknade kroksablar, vassa vingar som bevakade att den som såg henne höll blicken där den skulle vara, i hennes stora ögon. Gled den neråt så hejdades den av läpparnas grant målade orangeröda färg. Håret låg som en tung ram kring det litet fylliga ansiktet. Jag är ansikte, resten kan ni glömma bort, överhuvudtaget inte se. Tydligare kunde det inte sägas.

— Tack, sa hon. Nu kan du ägna dig åt henne.

Hon tog en klunk ur glaset och läste samtidigt igenom den sida hon höll på med. Den första grovöversättningen av Gregorius av Palamas. Den gjorde hon från engelskan. Sedan skulle hon arbeta utgående från grundtexten. Meyendorffs kritiska utgåva låg redan på hennes bord.

Anna låg hopkrupen i sin säng under täcke och sängöverkast. Valdemar ställde ner glaset och berörde lätt hennes skuldra.

— Nu skall du dricka.

Hon kröp ihop ännu mer och samtidigt bad hon honom slå sig ner. Han lyfte fram en stol till sängen. När hon inte rörde sig grep han tag i hennes ben.

— Anna.

Långsamt vände hon sig om. Bara det mörka håret syntes

ovanför lakanet. Så sträckte hon ut en hand och trevade efter glaset.

— Det är hett, sa hon.

Han svarade inte. Långsamt lade hon sig tillrätta på armbågen och drog samtidigt upp täcket så att det skyldes halva ansiktet. Hon tog en klunk.

— Rom, sa hon. Du vet att jag inte tycker om det.

— Drick nu, sa han.

Han satt tyst medan hon drack. Hon hade inte så många böcker på sin hylla. Några stora klassiker, ordböcker, kurslitteratur och många pärmar anteckningar. Skrivbordet bakom honom, framför fönstret, var tomt sänär som på en dagbok och en bibel och några papperslappar på vilka hon hade skrivit sådant som måste kommas ihåg. Hon drack, halvt vänd från honom.

— Allt! sa han.

Hon nickade.

— Så det går ner i fötterna.

— De är redan varma, sa hon.

När hon hade tömt glaset lade hon sig tillbaka och blev liggande på rygg. Hon bad honom räcka den kudde som låg vid fotändan och hon tog den och knölade till den så att hon kunde ligga bekvämt och betrakta honom.

— Nu är det bra, sa hon.

En stund låg hon tyst och såg på honom, han vände bort sin blick och strök henne över fötterna.

— Skapa mig! sa hon plötsligt.

Han såg upp på henne. Hon hade slutit ögonen. Ögonbrynen var enkla klara bågar ovanför en blick som vilade sig. Hon väntade. Han också.

— Det är första dagen i mitt andra liv, sa hon. Skapa mig! Han kände hennes stortå genom täcket och tog den i ett fast grepp. Hon stäckte upp en arm mot läslampan på väggen och tände den. Den belyste hennes ansikte.

— Se på mig, sa hon. Vem ser du?

— Jag ser en liten helsingforsflicka som kom i gräl med sin mamma och sprang bort hemifrån.

Hennes mun visade att han hade anslagit en ton som hon inte ville veta av.

— Bättre upp, sa hon.

— Jag ser en studentska som vill bli tolk och som har överansträngt sig med att försöka lära sig franska, tyska och engelska samtidigt.

Anna öppnade ögonen och såg på honom. Det var den glada blicken från första gången de möttes.

— Fel, sa hon. Bättre upp.

Han såg på hennes ansikte, på leendet som visade den jämna tandraden med en liten springa vid höger hörntand. Hon lade armen under huvudet. Den mörka skuggningen i armhålan hade samma färg som hennes hår.

— Jag ser en ung kvinna, sa han.

— Ser du inget mer? frågade hon.

— Nej, sa han.

— Du ser din sons mor, sa Anna.

Fem tillbedjande änglar med vördnadsfullt höjda händer glider fram efter varandra i en evig stillastående rörelse. Deras ögon ser det ingen människa någonsin sett och deras halvt tillvända ansikten är präglade av den vördnadsbjudande hemligheten. Bakom fönstret under dem står en Boeing 727 på startplattan färdig att i morgongryningen föra sina bekvämt tillbakalutade passagerare till Belgrad från det lilla flygfältet i södra Makedonien vid Albaniens gräns. Änglarna på väggen i den socialistiska statens flygpaviljong är en avbild av änglarna inne i staden Ohrid. Änglarna på freskomålningen i koret är en avbild av . . . , klädedräkten och färgerna visar tidssmaken år 1000, men änglarna själva med sitt vördnadsbjudande allvar . . .

Zvonimir sade att Ängeln, liksom Ljuset, Seendet, inte handlar om intryck, sinnliga, utan om själens former. Det gäller alltså att i de begreppen inte dikta in någonting som inte finns, inte förstå dem som »visioner». Så kallade visioner är skildringar på den »sinnliga erfarenhetens plan» av något som ordet vision redan uttrycker att inte hör dit. Men detta »främmande» har ändå ett icke verifierbart utrymme i människans inre kosmos. Vari ligger då svårigheten i den andliga bilden?

Det handlar om förståelseformer. Så är kanske Ängeln en själens bundna iakttagelseform, själens epigram, bundna dikt. Vem vill säga att dikten är bara dikt, är den inte det gripna och fasthållna undanglidandet?

Först och främst gripet och fattat, sade Zvonimir, sedan

vidaregivet. Fattandet och vidaregivandet är det centrala. Ängeln är en själens form som människan emellertid inte själv fyller. Eller hellre, den är inte en form utan en dimension, en *inskärning* som människan uttrycker eller »ser» i formen Ängel, och denna ängel *tolkar*, som den gjorde för Maria. Ängeln är centralt uttolkning, en insikt, en förståelse som överskrider det självklaras, eller det trivialas gränser och upphöjer ett skeende, en händelse i en annan okänd potens, laddad med saligt, okänt, tungt, evigt, innehåll.

Så är Ängeln, sade Zvonimir, förståelsens ögonblick, den förståelse som inte går att förmedla. Den är ett tecken på det förseglade, otillgängliga. Som ett exempel nämnde han änglarna som Maria Magdalena såg sitta i Kristi tomma grav. De var en signal om en otillgänglig insikt. Inför dem står vi framför den yttersta livstolkningen. En helt annan sak är, sade han, den välmenande tomheten som vill använda änglar som bevis för någonting.

I själva verket är kategorin Ängel lika litet godtycklig som många andra kategorier.

Andra kapitlet

Flygvärdinnan slog med ett urskuldande leende igen bordet framför honom. Han blev sittande med alla sina papper i famnen. Planet som hade startat i strålande sol gick ner för att landa i ett regnvått Hamburg. Han hade inte hunnit gå igenom hela översättningen till sitt föredrag. Tåget till Kiel skulle gå om en knapp timme. Därför hade han bara en liten resväska med sig och sin kostymväska.

När han gick ner för landgången från flygfältet kände han igen en röst bakom sig. En torr befälsröst som han inte omedelbart kunde placera. I bussen på fältet såg han vem det var, Fredrik Gruntz. Starkt namn i pappersindustrin till för två år sedan. Då överförd till säruppgifter inom den strategiska ledningen. Han talade med en kollega och förargade sig över att de fick lov att återvända direkt till flygfältet efter lunchen utan att hinna med något annat.

— Följer din hustru med oss in? frågade den andra.

— Nej hon har egen bil och besöker vår dotter i Aussenalster.

Hustrun var inte svår att upptäcka. Hon var den enda kvinnan som hade åkt business class och därför redan hade hunnit till bussen.

— Tjänare, tjänare.

Gruntz hade upptäckt Valdemar och sträckte fram sin lediga hand. Den andra höll ett fast grepp om stången.

— Nöjesresa?

— Föredrag. Nöjet är helt på åhörarnas sida.

— Jag tyckte att jag läste i Kauppalehti att du hade gått i

pension.

— Jag leder inte längre det dagliga arbetet i mitt företag, det stämmer.

— Ja, jag har inte så många år kvar själv.

Så snart bussen stannade tog sig Valdemar snabbt genom flygstationen till en taxi.

— Hauptbahnhof, sa han, och började genast diskutera med föraren för att få spänst i sin tyska.

Första gången jag var här låg allt i ruiner. Det enda som stod upprätt var höga luftvärnsbunkrar av betong.

— Det måste ha varit länge sen, sa chauffören.

Valdemar såg förvånat på honom. Så ung var han inte trots sin präktiga svarta mustasch.

— Och då hade man inte heller kunnat drömma om ett sådant här trafikkaos.

— Dethär är inge trafikkaos jämfört med Istanbul.

— Har ni varit där?

— Jag är därifrån.

Valdemar såg på klockan. Han hade ännu fyrtio minuter på sig.

— Man stiger i en taxi i en stad, sa han, och ur en annan taxi i en annan stad. Så är det att resa nuförtiden.

— Jo, det är bekvämt.

Vid lugnare betraktande var trafiken välordnad och smidig. Chauffören körde genom St Michael och plötsligt svängde han in på en nästan tom stationsplats.

— Tjugotre mark, sa han och började skriva kvitto utan anfordran.

Döda och dödssjuka sälar i varenda tidning som han hade inhandlat på stationen. »Nordsjön mördas dagligen.» (Die Zeit). »Sälarna fortsätter att dö. Ett förgiftat hav.» (Hamburger Abendblatt). »Katastrof vid kusten. Stoppa vansinnet.» (Der Stern). »Begravningsplats Nordsjön. Säldöd.

Algpest.» (Der Spiegel).

Han läste omsorgsfullt och reflekterande som man kan göra i en förstaklasskupé på ett tåg. Han satt med ryggen i färdriktningen. Ibland skakade vagnen till av det häftiga trycket från ett mötande tåg.

Vad sade tidningarna? Att domprosten i Trondheim såg Guds finger och en påminnelse om yttersta domen i den algpest som drabbat Norges kuster. Att en biolog såg naturen slå tillbaka med åttio millioner alger per liter havsvatten, fyra miljoner giftalger i en snaps. (Deus sive natura). Att borgmästaren i en tysk kuststad såg massor av badgäster annullera sina beställningar. Att sälen, livsglädjens sinnebild, hade blivit en ny påminnelse om vår dödlighet. Att det danska turistfrämjandet gav naturen två veckor på sig att bli som vanligt om den inte ville gå miste om sina tyska badare.

Tidningarna målade upp skräckvisioner för sina läsare. Skyltarna »Förbjudet att bada! Livsfara!» blir överflödiga. Ingen vill doppa en tå i den stinkande giftsörjan. Oljesoppa och skumberg vaggas vid stranden. Strandkorgar ruttar i vinden. Hotellen vid kurpromenaderna står öde. Råttorna har tagit över ruinerna. Fiskbutikerna är igenspikade. Att äta sill eller makrill är självmord. Så mycket med adressläsarnas känslor.

Och för intellektet. Noggranna och långa förteckningar över utsläpp och avfall från oljeriggas och ledningar, från raffinierier, kärnkraftverk, kemisk industri, stålindustri, metallbearbetande industri, textilindustri, pappersindustri, städer, lantbruk och kartor som med breda röda pilar visade var tungmetallhaltigt avfallsvatten leddes ut i havet.

Valdemar Tera lutade sig tillbaka mot nackstödet. Tidningarna låg i en respektlöst oordnad hög bredvid honom. De två rynkorna från näsroten ner mot hakan hade ett föraktfullt uttryck. Munnen log, kanske resignerat. Oberoende

av att tidningarna överträffade varandra i hetsiga tonfall fanns det ingen kraft eller verklighet i deras ord. Pliktövningar. Rituela danser inför olyckan utan besvärjelsens magiska kraft.

Beskydda oss för industrin,
för lantbruket och städernas kloaker.
Skydda vattnet för nitrater, fosfater och för radioaktiva ämen.
Förhindra fartyg att bränna gifter till havs och bilar från att sprida sina avgaser.
Skärp all kontroll och utmät stränga straff åt överträdarna.
Hänvisa alla arbetslösa till miljövårdsuppgifter och skapa fredade områden för turism, vattensport och segling.
Sist, men inte minst, lär hemmen att välja sina kemikalier med omsorg och att besinna sitt ansvar för naturen.

Katastrofutroparen kan vara en bra försäljare för en tidning på samma sätt som protestsångaren kan bli en klirrande penningautomat för skivbolag och producenter.

Vagnen skakade till igen. Han såg bara en skymt av det förbirusande tåget. Svartvita kor i gräset. Regndiset höll på att lätta. Schleswig-Holstein kom någonstansifrån och böljade förbi honom med kullar och fält. Den gröna färgen var hotfullt mörk och intensiv. För lantmännens kemi bevarer oss milde Herre Gud. Så kommer framtiden till oss likt landskapet gör till den som åker med ryggen före i ett tåg. Nuet avtecknar sig hela tiden snabbt, försvinnande. Alla mål är löst häftade antaganden i medvetandets planering av det okända. Några ryttare red långsamt i gräset och försvann

snabbt ur nuet. De döda sälarna fick bli på tåget inslagna i sina tidningar. Pravda vek han ihop och stack i sin ficka.

Solen bröt fram och nästan bländade honom på perrongen i Kiel. Han spanade efter Erichs höga och smala gestalt. Redan förra gången hade hans hår varit stålgrått och ändå var han bara fyrtio. En frisk vind från Östersjön kom flaggor att smälla och fladdra. Linorna klingade mot stängerna. Erich dök upp bakom en kiosk. Han kom med ett stort leende och utsträckta händer.

Vid bilen på parkeringsplatsen väntade en taxichaufför. Han uppmärksammade Erich på en del skyltar som sade någonting. Erich tackade och låste upp dörren för Valdemar.

— Du längtar säkert efter en dusch, sa han, när han slog sig ner bakom ratten, och en bit mat.

— Jo tack, sa Valdemar. När skall vi vara där.

— Det är ändrat, sa Erich.

Han styrde ut från parkeringsplatsen.

— För det första är det ditt föredrag som inleder symposiet och det är redan klockan aderton. För det andra får symposiet inte hållas på universitetet eftersom myndigheterna där uppfattar det som en protestdemonstration. Vi har i stället hyrt in oss i stadshuset i Eckernförde, en liten kurort vid havet två mil härifrån.

— Demonstration? sa Valdemar.

— Bakom dethär symposiet ligger, som jag sade i telefon, att vårt ganska unika forskarteam på femtio man, oceanografer, marinbiologer och geologer plötsligt upplöstes. Vi kunde inte tillfredsställa de anslagsbeviljande myndigheternas krav på snabba och spektakulära resultat. Det är följden av att vi har professorer som känner sig skyldiga att redovisa för politiker. Politiker hinner aldrig vänta mer än två år på någonting.

Han tystnade ett ögonblick och koncentrerade sig på trafiken.

— Spektakulära resultat och monokausala förklaringar, det är vad politikerna begär. Allt skall bara ha en orsak, enkel och tydlig.

Du ser frisk ut. Inga krämpor?

— Inte såvitt jag vet.

— Varför slutade du då på Way?

— Det kan vi gärna tala om, men kanske senare.

De körde vidare under tystnad och kom ut ur den egentliga staden.

— Allt dethär till höger är universitetets byggnader.

Valdemar såg sig om. Kiel var åtminstone i sina förstäder en klart nordisk stad. De körde fram till en låg tegelbyggnad, ett led i ett långt radhus. Två bilar stod redan parkerade framför ingångsdörren.

— Du kommer inte att träffa Grete förrän senare i kväll, sa Erich. Hon har blivit egen företagare och arbetar som en häst.

— Med inredningsarkitektur?

— Nej, hon har slagit om. Hon fick ärva sin pappas lilla gjuteri och det försöker hon få på fötter.

Ett vänligt småleende flicka i adertonårsåldern öppnade dörren.

— Dethär är Nina, sa Erich. Henne har du väl aldrig träffat. Hon ska bli sjukgymnast.

Flickan log mot Valdemar. Hon hade starka blå ögon.

När han hade duschat och klätt om sig för kvällen satt Nina och Erich redan vid bordet och väntade på honom. Hon reagerade med synlig uppskattning på hans förvandlade uppenbarelse, en spänstig man i bländvit skjorta, rutig klubbjacka och välpressade byxor.

— Ni håller på att ta livet av Nordsjön, sa han när han

slog sig ner. Tidningarna är ju fulla av det.

— Ja, det är en katastrof, sa hon och såg allvarligt på honom.

— Det finns inga katastrofer i naturen, sa Erich och sträckte fram ett fat färdigbredda smörgåsar. Prova dehär med rött på, det är någotslags laxsallad.

— Men pappa, sa hon. Det är ju förskräckligt.

Hon såg på sin far, med hela sin hållning försökte hon få honom att säga någonting annat än det hon just hade hört. Erich tog lungt för sig av bordets gåvor och skänkte i kaffe åt Valdemar.

— Pressa mig inte! sa han. Försök inte tvinga in mig i ett hörn, jag är inte alls omänsklig. Det är bara så att det inte finns några katastrofer i naturen.

— Oh! sa hon.

— Det som du kallar katastrof är bara förvandlingar.

Någonting som varit försvinner och nya former av liv erövrar blixtnabbt en nisch som har blivit ledig. Livet seg-rar alltid.

Valdemar såg på Erich. Hans ansikte var litet besvärat av polemiken med dottern i en gästs närvaro.

— Chrysochromulina polylepsis, sa hon med betoning på varje stavelse.

— Just det, sa han. De är livets opportunisterna som när de ser en chans rusar till i sådana massor att de dör av sin egen mängd. De är borta nu. Världshaven kommer aldrig att täckas av giftalger. Det är biologiskt omöjligt.

Nina slutade upp att tala med sin far. Synbart slöt hon sig inom sig själv. Men han fortsatte.

— Du ser så ytligt på saken, sa han. Du ser bara ur människans synpunkt och det är det allra ytligaste av alla perspektiv. Det mest tillfälliga.

Hon reagerade inte längre, visade bara ett förstrött intresse för vad hon åt. Hon kanske inte ens lyssnade på Erichs

långa monolog om de stora kolossala förvandlingar som ständigt skredartat ägde rum i de stora havsdjupen och som utplånade betingelserna för ett slags liv och skapade utrymmen för ett annat. Det som tidningarna nu var fulla av var bara små, små krusningar på den yttersta ytan och ändå var det som ägde rum i Nordsjön bara en småsak i förhållande till svinerier som amerikanerna gjorde sig skyldiga till utanför Argentinas kuster. Och alla tankerolyckor, Amoco Cadiz till exempel som det en gång skrevs så mycket om, står för mindre än en droppe av all den olja som på naturlig väg rinner ut i världshaven. Det finns ju en hel asfaltsjö på Trinidad med underbart bevarade forntida bestar.

— Så allt är bra då, sa Valdemar och sträckte sig efter en sista smörgås.

Erich teg ett ögonblick och man kunde se att han verkligen inte menade att allt var under naturens egen mäktiga kontroll.

— Det är förstås alla gifterna, sa han. Det är någonting nytt. Och de förgås aldrig.

Nina såg upp. Hennes blick mötte Valdemars. Hennes ögon var uttryckslösa. De bara såg.

— Du vet inte vad det är att ha barn, sade Erich när de igen satt i bilen.

— Nej, sa Valdemar. Om jag inte snart får veta. Jag har just fått löfte om en son.

— Löfte? sa Erich medan han styrde ut från gården. Av vem? Av Laura?

— Tyvärr inte.

Erich grep tag om ratten med båda händerna när de körde ner på motorvägen. Han nickade ut mot fälten och berättade att man börjat odla spannmål här först efter det att konstgödseln hade blivit uppfunnen. Tidigare hade man bara boskapsskötsel.

- Är barnet redan fött? frågade han.
- Nej.
- Hur kan då någon lova att det blir en son?
- Jag vet inte.
- Finns det alls förutsättningar för ett barn?
- Menar du biologiska?
- Ja. Biologiska.
- Jo, tyvärr.
- Vadå tyvärr?
- Hon är bara litet äldre än din dotter.
- Vågar man gratulera.
- Jag får be dig låta bli.

Ett par motorcyklister brusade förbi i vänster körfil. Långt borta visade deras röda baklykter redan att de saktade in för en bil som var trög att ge plats.

- Vad har ni kallat mitt föredrag i programmet?
- »Mål och makt. Specialistorganisationens problem.»

Passar det in på vad du tänker tala om?

- Någotsånär.

Efter föredraget satt Valdemar kvar vid sitt bord. Stödd mot sina armbågar och med händerna på varandra såg han vaket och uppmärksamt ut över sin publik. Utanför fönstren, nere vid stranden, skralade ungdomar och brände av smällare som kom rutorna att dallra. Han hade blivit tackad med kraftiga applåder och till och med bravorop. Det som hade lockat fram bifallet var Pravda-citatet som han improviserat hade läst upp som slutvinjett.

Christenko, ledare för en statlig försöksstation i Karaganda, hade skrivit om hur det kunde gå när partiledare på högre nivå tvingade fackmän in på projekt som inte hade någonting med verkligheten att göra.

»Inom distriktskommittén hade man kommit på en ny metod att skörda hö: höet skulle slås med slåttermaskin, snabbt lastas på vagnar och föras till en central upplagringsplats. I de lokala verkstäderna tillverkades omedelbart 1500 hövagnar till en kostnad om 6 miljoner rubel och 3000 ton metall. Det var bara en sak man hade glömt: Dessa moderna vagnar hade tyvärr bara en lastkapacitet på ett ton. Avstånden är här mycket stora. En sovchos bereder per dag upp till 200 ton hö. Alltså skulle man behöva 50 traktorer för att kunna använda sig av den teknologi som distriktskommittén hade tänkt ut. Vem hade råd med någonting sådant? Vi försökte argumentera, men vad hjälpte det? Man ville inte höra på oss. Varje invändning kvalificerades omedelbart som obstruktion och som sabotage mot denna progressiva metod. Och vilket är resultatet? I dag står praktiskt taget alla hövagnar oanvända. Huru länge skall vi fackmän bli tvungna att låta leda oss av order från inkompetenta partirepresentanter?»

Det rådde en stunds oordning i den långa smala salen. Servitriser trängde sig fram och tog upp beställningar. Diskussioner hade kommit igång vid flera av borden. Valdemars lugna småleende och avvaktande blick visade att det var en situation som han var van vid och visste att han kunde hålla i sin hand. En svartskäggig forskare längst bort i salen sträckte upp sin hand och reste sig.

— Doktor Tera, om jag förstod er rätt så sade ni att den hierarkiska ledningsmodellen är mycket svår att tillämpa i ett företag som har sitt egentliga kapital i de människor som arbetar där, de högt kvalificerade specialisterna. Inte bara svårt utan rent destruktivt. Är det riktigt?

Valdemar nickade uppmärksamt.

— Ni sade dessutom att en expertgrupp, ett team av kvali-

ficerade fackmän som vi här, känner sig mycket främmande för en ledning som ger order, direktiv, kort sagt brukar makt. Allt det är klart. Vi är helt eniga med er.

Valdemar rätade litet på ryggen.

— Ni sade också att en expertgrupp leder sig själv genom ett slags målsökande process. Betyder det att en sådan grupp är ett slags kollektivt subjekt? Och vidare. Om den är det, hur förhåller sig då de enskilda gruppmedlemmarnas egna ambitioner, egna egoistiska behov av ära och berömmelse, om jag får uttrycka mig primitivt, till gruppens gemensamma mål? Kort sagt, doktor Tera, måste det inte också i en specialistorganisation finnas en ledning som med fast hand drar upp ramarna och vid behov ser till att den enskilde håller sig inom dem? Jag tackar för ordet.

Det var uppenbart att frågorna inte bara var principiellt viktiga. Tystnaden i salen förrådde att de kanske fångade upp konkreta erfarenheter av samarbetssvårigheter. Valdemar reste sig. Han svarade inte. Han visade att han ville ha fler reaktioner. Ute på viken återkastade segelbåtarna vid sina bojar mjukt den nedgående solen. En liten katamaran styrde med svindlande fart rakt in mot stranden. Han fick mera frågor, också från de närmaste borden, och han nickade och lade dem alla på hög. Då han inte omedelbart svarade började deltagarna själva förklara för varandra. När sorlet ebbade ut tog han till orda.

— Nästan alla era frågor gick rakt in i kärnan. Så kan bara den fråga som i själva verket anar svaret. Jag tycker att ni själva borde försöka artikulera svaret under dethär historiska symposiet. Historiskt därför att ett unikt och framgångsrikt experimentteam har blivit upplöst, har konfrontats med makten.

En ung kvinnlig forskare vinkade. Utan att resa sig påpekade hon att felet låg i själva universitetsinstitutionens auktoritära struktur. Makten låg hos professorer som hade

kämpat sig fram till sina positioner genom envis hårdhet och som därför också bara hade respekt för liknande individuella prestationer.

Valdemar fortsatte. Han påminde om att han i sitt föredrag hade försökt analysera förhållandet mellan den strategiska ledningens behov av att sätta upp mål och den egna målsökande processen i en specialistorganisation. Det var möjligt att hans åhörare inte kunde förena sig med resultatet av hans analys, men han hade i varje fall med sig de nyckelfrågor som man borde ställa sig i en krissituation. De fanns i tillräckligt många exemplar för att alla skulle kunna få av dem. Nu, då de skulle bygga upp någonting nytt på ruinerna av det gamla, skulle frågorna kunna hjälpa dem att förstå den dynamik som de rörde sig i.

Erich, som hade introducerat honom och gett honom den oförtjänta titeln doktor, fattade Valdemars ord som en avslutning på hans del av kvällen. Han reste sig och några av deltagarna trängde sig fram till Valdemar och involverade honom samtidigt i två, tre diskussioner, dels om universitetets auktoritära struktur, dels om kontrasten mellan grupparbete och den individualistiska forskningen som till sin karaktär var egoistisk, hård, hänsynslös och missunnsam. De oorganiserade samtalen pågick till dess någon plötsligt klapade i händerna och meddelade att det var dags för en bit mat.

— Nu går vi, sa Erich. Du har gett dem en bra början.

På vägen ner för trapporna i stadshuset hamnade de rakt in i en folkhop. Människor strömmade ut ur stora sammanträdessalen. Podiet därinne var prytt med flaggor och blommor. Det socialdemokratiska partiets lokala avdelning hade möte. Erich sade någonting medan de trängde sig fram.

— Jag hörde inte vad du sade, sa Valdemar när de hade kommit ut på gatan.

— Råttor! sa jag.

— Sossarna då?

— Nej, alla som springer på partikongresser. De har hört en hög ton och myllrar fram ur sina bon.

— Demokratins fundament, sa Valdemar.

Han väntade på att Erich skulle låsa upp bildörrarna.

— Perverst, sa Erich, att fröjda sig över att man får vara med om att bära upp en handfull män som vill ha makt. Deras ordförande Vogel ställde till med ett helvetes liv när personalen på ett flygfält inte kände igen honom.

Han gick runt bilen.

— Också vår Sorsa är skoningslös mot den som går emot honom, sa Valdemar när han satte sig tillrätta.

— »Glöm aldrig en oförrätt. Hämnas förr eller senare på var och en som har visat sig självständig.» Det är som ett ap-
hus, sa Erich.

Han startade bilen och körde försiktigt ut från parkeringsplatsen.

— Rena biologin, sa han.

Han körde snabbt på den nästan tomma motorvägen. Ännu vid niotiden var det ljust, nästan som i Finland. Mätarnålen stod stadigt på hundrafemtio.

— Inga hastighetsbegränsningar här inte, sa Valdemar.

— Vår industri går inte med på att man tvingar deras produkter att krypa fram med hundratjugo kilometer i timmen. Du är säkert hungrig.

— För all del, sa Valdemar.

— Det blir gratinerad sparris med cochonsås, eller föredrar du hollandaise? Jag ringde till Grete under uppståndelsen efter ditt föredrag.

— Jag föredrar ett franskt vin till maten.

— Det vet jag.

Under måltiden njöt Grete av att berätta om hur hon piska-

de liv i sitt gamla nedslitna gjuteri. Hon satt med händerna löst knutna på var sin sida om tallriken och rörde sig svagt fram och tillbaka i takt med sina ord medan hon redogjorde för hur hon hade röjt upp gamla lager av osäljbara produkter och låtit transportera dem lass efter lass till en skrotfirma. Hon var road av den bild som hon gav av sig själv; direktör i telefon, lagerarbetare däremellan, kvalitetskontrollör i förbifarten, formgivare och konstnärlig rådgivare när det behövdes.

— Det är alltså dig du piskar, sa Valdemar.

— Jo, sa hon, men det är härligt.

— Hemmet sköter hon också per telefon, sa Erich.

— Det är nu det gäller, sa hon. Om ett par år är alla gränser öppna och det finns alltid någon som kan producera billigare än vi.

— Och vad satsar du på? frågade Valdemar.

— Skönhet, sa hon.

Hon sköt tillbaka stolen och reste sig.

— Vänta skall du få se.

Hon kom tillbaka med en lång glänsande metalltingest mellan sina händer och böjde sig ner över Valdemar och förrevisade den som ett dyrbart smycke.

— Vad är det? sa han.

— En fönsterhake. En stormhake. Jag har själv ritat den. Hon lade den bredvid hans tallrik och tog ett steg tillbaka. Han såg upp och bugade lätt.

— Den kommer att ligga på mitt skrivbord som en påminnelse om konstnärinnans skönhet.

— Jag hoppas att jag inte är sådär smal, sa hon och svepte förbi Erich tillbaka till sin plats.

När hon hade satt sig såg hon en stund på Valdemar. Skämtsamheten var borta ur hennes ögon.

— Jag förstår inte, sa hon, hur du kan låta livet bara stan-
na av.

Valdemar höjde förvånat på ögonbrynen.

— Se inte ironisk ut! sa hon.

— Jag är inte ironisk, sa han. Jag har varit socialchef på ett av våra storföretag i femton år. Jag har startat ett eget företag och varit chef för det i femton år. I det stora hela har det gått mycket bra. Alla kurvor pekar uppåt och alla trådar löper över mitt bord. Vi analyserar företagets situation, vi arbetar ut saneringsförslag och utvecklingsprogram, vi håller kurser, konsultationer och seminarier, men allt kreativt arbete i nära kontakt med andra människor görs av de andra, tre kvinnor och fyra män. Chefen, d.v.s. jag förväntas hålla tungt vägande föredrag vid behov och presentera resultatet av de andras arbete när det gäller stora kunder. Är det då så underligt om jag en vacker dag säger till mig själv, min gode man, du har byggt upp ett företag som har tillräckligt livskraft utan dig, låt det leva sitt eget liv och lev du ditt.

— Men du äger ju ännu Way, sa Erich.

— Litet över hälften, sa Valdemar.

Han satt igen som han hade gjort efter föredraget, litet framåtlutad och med väntande blick. Att Grete var behaglig att se på syntes i hans ansikte.

— Jag tror dig inte, sa hon. Det är för enkelt.

Han visade förvåning.

— »Det blev tråkigt och därför slutade jag.» Det tror jag inte om dig.

— Varför inte?

Han sköt fram tallriken och lade armbågarna på bordet och händerna på varandra som om han hade varit på seminarium.

— Du är för aktiv, sa hon. Du har någonting annat i karn.

— Tack, sa han. Om du vill veta hur det verkligen var så kan jag säga det. Plötsligt var det klart i mig. Nu lämnar jag

dethär. Det finns viktigare saker. Det var som att stå i solen på ett berg vid havet.

Hon började vika ihop sin servett medan hon väntade på en fortsättning. Då den uteblev reste hon sig.

— Och får jag fråga, sa hon, vilka de viktigare sakerna är?

— Visst får du fråga, sa han och reste sig han också, men du får inget svar.

Han gick fram för att kyssa henne på hand.

— Hellre på kinden, sa hon.

. . . och på andra . . . Tack. Vi ses inte i morgon för jag har åkt när du vaknar så farväl och lycklig resa.

De båda männen tillbringade ännu en stund sittande i soffan i Erichs bibliotek. Med en liten handrörelse avböjde Valdemar både cigarren som Erich sträckte fram och förslaget om en nattdrink. Erich var i färd med att öppna en stor cigarrtub men ångrade sig och lade den tillbaka. I stället tog han en betydligt mindre cigarrill. Tomrummet efter Grete hade ännu inte fyllts igen. Nina hade inte visat sig även om det var dukat också för henne. Ingendera föräldern hade berört hennes frånvaro. Det var väl ganska naturligt att hon kom och gick som hon ville. Det tog sin tid innan barn blev så stora.

Erich såg på sin gäst. Golvlampan bredvid honom förstärkte fårorna vid munnen. Vitaliteten som Valdemar hade uppehållit hela dagen hade lagt sig till ro. Han tänkte eller så var han bara. Erich harklade sig och strök eld på en tändsticka. Med det första rökmolnet kom kvällens sista fråga.

— Vet Laura om barnet?

Valdemar skakade på huvudet och det såg först ut att bli hans enda svar. Han lade det ena benet i kors över det andra och strök med handen över sitt hår. Det var glest på hjässan. Så harklade han sig också.

— Jag vet det ju knappt själv, sa han. Jag vet inte om jag överhuvudtaget vet någonting. Hon bara sade det.

Han sträckte sig i alla fall efter en liten cigarr.

— Det är ganska länge sedan jag slutade röka, sa han.

Erich gav honom eld.

— Det finns inte plats för något barn i min föreställningsvärld. Tror jag.

— Har det funnits tidigare?

Erich undvek att se på honom. Han följde den ljusa rökstrimman som sögs upp av dunklet ovanför dem.

— När då? För mycket länge sen? I morse, klockan fem, sökte jag upp en halvår gammal finsk veckotidning. Där hade modärna kvinnor, som hade valt att inte ha barn, blivit intervjuade om den nya trenden. Bland politiker, fackföreningsledare och företagare fanns också en representant för vetenskapen, docenten, teol.dr Laura Tera. Hon sade ungefär att det först var licentiatexamen och sedan doktorsavhandlingen som hade kommit i vägen. Sedan var det den spännande utmaningen att få en docentur och hennes hobby, översättningen av gamla texter, som hade gjort tanken på ett normalt familjeliv omöjlig. Ibland saknar hon ett barn men det är så dags nu. Hon är för övrigt bara fyrtiofem år. Varför jag slog upp tidningen var för att påminna mig om vad hon hade sagt om mig. Ungefär såhär stod det, min man har i varje fall aldrig visat att han skulle ha varit missnöjd med mitt avgörande. Också för honom fyller hans arbete ut livet helt.

Jag lämnade tidningen uppslagen på köksbordet när jag gav mig iväg till flyget.

— Sade hon faktiskt »mitt avgörande»?

— Det var det jag ville förvissa mig om när jag sökte fram tidningen, sa Valdemar. Det var en helt ny beskrivning av vår situation.

— Det kanske går på intervjuarens konto, sa Erich.

- Vi får hoppas det, sa Valdemar. Tror du att . . .
Han kastade en blick på sitt armbandsur.
- Jo, sa Erich. Du har varit i gång i, får jag se, över tju-
go timmar.
- Tjugoen, sa Valdemar. Klockan är två nu i Finland.

Tredje kapitlet

Om Annas dörr tidigare inte hade varit stängd så stod den nu vidöppen. Fönstret i hennes lilla rum vätte mot öster och nu på våren, eller snarare försommaren, var det hennes glädje att bli väckt av solen; ljusfältet på väggen visade exakt om klockan var sex eller om den redan hade hunnit bli halv sju. Granarna, som hon kunde se från sin säng, var genombrutna och skimrande och det lyste skarpgrönt gyllene i deras mörka täthet. Hon rörde sig mycket tyst när hon började sin dag och hon lät ljuset från sitt rum följa med när hon gick ut i hallen.

Också köket var vänt mot morgonen och där drack hon sitt te med litet mjölk och utan socker. Det var omöjligt att avgöra om hon planerade sin dag eller om hon bara lät sig laddas upp av en fjärran energikälla. Tyst reste hon sig sedan och sköljde av sin kopp under rinnande hett vatten, torkade den och ställde in den i skåpet.

Det nya var att hon inte sedan genast gick tillbaka till sitt rum. Snabbt och tyst dukade hon fram för Valdemar och Laura, ställde brödrosten på bordet, såg till att apelsinmarmeladen, som hon hade infört i deras morgonhushåll, var lockande placerad intill brödet och att sockerskålen var fräscht nyfylld. Innan hon gick in till sig granskade hon med en blick alla ytor och golvet. Allra helst såg hon till att hon hann stänga ytterdörren med ett tyst klickande innan deras morgon började. Hon anade att hennes tysta närvaro dämpade deras samtalston och gjorde den vänlig, men hon var inte säker på att så mycket mjuk behärskning var hälsosam.

Laura var strängt taget inte mycket äldre än hennes egen mor och Valdemar var med säkerhet äldre än den far som hon aldrig hade hunnit lära känna. Det präglade naturligtvis hennes förhållande till dem båda. Trots den uppriktiga kamratligheten kände hon hela tiden respekt, och underligt nog, särskilt i förhållande till Laura och hennes lärda arbeten. Ända sedan den första dagen hade hon vikit undan på något sätt. Det var en själens rörelse.

Hemma hade det varit annorlunda. Där hade det kommit till klara konfrontationer. Hennes mamma levde i en såpass expansiv period i sitt privatliv att det inte fanns utrymme för dem båda i deras gemensamma tvårummare. Det kändes ovärdigt för Anna att plötsligt när hon kom hem hamna i en »damsupé» med litet räkor och mycket vitt vin och att glatt bli inbjuden att sitta med och prata med smålummiga »flickor» om resor som de hade gjort eller nya som de planerade. Män förekom inte i deras hem. Ett par olika mansröster ringde ibland och frågade efter Elsa, eller efter fru Björk, eller efter redaktör Björk. De förfrågningarna hade Anna i regel besvarat mycket korrekt utom om det var en viss alltför mjuk röst som ringde. Då brukade hon konsekvent använda ordet mamma; »nej tyvärr, mamma kommer mycket sent hem i kväll.»

Mamman hade inte lov att ringa till Valdemars och Lauras hem. Anna hade sagt ifrån att telefonen var deras och att man bara i yttersta nödfall kunde ringa. Samma restriktivitet iakttog hon med alla sina andra bekanta utom med Veronica. Hon och Veronica tyckte inte bara om varandra, utan de ansåg dessutom att de var bra och rentav nödvändiga för varandra. I varje fall hävdade Veronica, som var frilansjournalist vid sidan av sina studier, att Anna behövde henne för att inte helt och hållet tappa kontakten med samtiden. Hon tyckte att det var typiskt för Anna att bära sig så absurt

åt som om hon hade gjort en av de första dagarna som underhyresgäst.

Hon hade varit på väg till universitetet och hade tittat in i köket för att säga hej åt Laura, som just hade satt sig till sitt morgonte.

— Snälla Anna kan du ge mig tidningarna innan du går, hade Laura sagt.

Anna hade automatiskt gått till ytterdörren för att plocka upp dem, men där hade hon blivit stående ett par sekunder och sedan vänt tomhänt tillbaka.

— Jag kan inte, hade hon sagt. Jag vill inte.

Laura hade förvånat sett på henne över ett stycke knäckebröd som hon stod i beråd att bita i.

— Kan du inte ge mig tidningarna?

— Nej, tyvärr inte.

— Jag förstår dig inte.

— Jag förstår det.

Småleende och med handrörelser hade hon försökt göra det alldeles klart att hon varken led av någon neuros eller demonstrerade.

En sådan här egenhet hos Anna gjorde att Veronica aldrig hade brist på samtalsämnen eller saker att berätta då de två träffades. Hon skrev in världen i Anna, tyckte hon, och Anna lyssnade roat, medveten om den tålmodskrävande uppgiften att befria en tidningarnas, televisionens och radions fånge ur vilddjurets grepp.

Denna försommarmorgon, då universitetet redan hade stängt sina portar och Anna hade några dagar på sig innan hon skulle börja sommararbetet som guide, tog hon sin väska, stängde tyst dörren bakom sig och sökte sig från Parksvängen längs en av stigarna upp på Kvarnberget. De små tallarnas färska skott stod som levande födelsedagsljus yt-

terst på grenarna och ju mer de lyste dess längre skulle de bli, dag efter dag. Hela berget var upptrampat och mossan kämpade för sitt liv där den inte redan hade förvandlats till gråsvart snus. Vinden kom från norr, men den var inte kall, den bredde bara långsamt ut ett högvälvt tak mellan henne och himlen, mellan hela staden och den blå rymden. Anna slog sig ner i en skreva. Ormbunkarna var ännu helt små, korta stjälkar sträckte upp början till blad som ännu var hopkrupna som foster.

Ur sin väska tog Anna ett svart, gammaldags vaxduks-häfte. Hon rotade vidare och sökte sin fyllpenna med kungsblått bläck, för hon litade inte på sina kulspetspennor eller på filtpennor med hårfin spets för det hon nu skulle skriva. Orden och bokstäverna måste finnas kvar oförbleknade för att först efter hennes död, och hon tänkte leva länge, kunna nå honom som de var skrivna för. Hon satte sig tillrätta och såg ut över hustaken och trädtopparna mot havet. Långt borta var stockholmsfärjan på väg och närmare land kunde hon se segel som knappt rörde sig. De första orden hade hon helt klara för sig. Hon skrev ner dem på den rutiga sidan.

»Till min älskade son».

Hon valde att inte säkra sig för hon ville inte ge ödet eller tillfälligheten eller tvivlet en chans. Hon satt och skrev i allsköns ro och hennes penna flög minsann inte över pappret för det gällde att inte bara känna efter hurudan den grund var som var lagd i henne för hennes sons liv, utan att också finna de ord som var värdiga och tillräckligt enkla. Det gällde för henne egentligen att få syn på sidor som på något sätt redan var skrivna och som hon bara kallade fram med sin penna. När hon var färdig att vända första sidan gick hon tillbaka till början och daterade det skrivna tydligt.

Hon gick ner för berget mot öster, i riktning mot kyrkan

och busshållplatsen där i närheten. När hon kom till parkeringsplatsen och sneddade över den mot de breda trapporna ner till Storsvängen var hon hela tiden medveten om Viktor Janssons fulländade Kristusgestalt inne i den svenska kyrkan. Den hängde där på ett tillfälligt kors av grova plankor. Som guide visste hon att detta stora krucifix inte alls hade varit avsett för denna kyrka. Det hade bara kommit dit av en händelse när mecenaten Amos Anderson efter bildhuggarens död hade glömt sitt tidigare intensiva intresse för skulpturen.

Hon hejdade sig när hon gick förbi kyrkdörren och gick fram och kände på den. Den var inte låst. Hon gick igenom förrummet fram till de vidöppna dörrarna till själva kyrksalen. Där stod hon en stund och betraktade gestalten som från sitt kors helt och hållet hade erövrat kyrkorummet och införlivat det med sig. Hon neg, till en del för Herren och till en del för Viktor Jansson som hade varit ödmjuk nog att inte göra något nummer av sig själv i detta verk.

Anna hade en helledig dag framför sig och först klockan tolv skulle hon träffa Veronica utanför Svenska Teatern. Av erfarenhet hade hon stämt träff på gatan och inte inne på Happy Days, för om man bara gav Veronica en chans att sitta ensam en stund och vänta på ett kafé så slog sig araber och fransmän ner vid de allra närmaste borden för att demonstrera sin erövrade manlighet för varandra. Det var gott om tid kvar så hon steg av bussen några hållplatser före Skillnaden för att hinna titta in i ett par antikvariat. Utom att hon alltid var på jakt efter klassiker på originalspråken och i gamla utgåvor sökte hon nu inför sommaren böcker om Helsingfors. Några minuter före tolv var hon på mötesplatsen och i sin väska bar hon dagens anspråkslösa fynd, Det historiska Helsingfors, som hon hade inhandlat för sextio mark.

Inne på Happy Days hittade de ett ledigt bord vid fönstret och genom glaset hade de fri utsikt över storbukiga representanter för Helsingfors sommarlediga ynglingavärld, pojkar hos vilka utbuktningen vid grenen var det sista fäste bältet hade i sina försök att hålla byxorna uppe.

— Två öl, beställde Veronica.

— Nej. Stopp! sa Anna.

Hon vände sig mot servitrisen, en medelålders kvinna som redan mitt på dagen var uttröttad av de ungdomar hon betjänade.

— Jag vill ha någonting annat. Har ni någonting annat?

— Mineralvatten, Grape, Fontana, Jaffa.

— Glass, sa Anna, en stor portion med parasoll och röda och gröna bär och krossad frukt och utan grädde. Blir man sådär fet av glass också? frågade hon och pekade mot fönstret.

— Inte av en glass, sa servitrisen gravallvarligt, såg ännu en gång frågande på båda och vandrade iväg mot sin disk.

— Det märks att du mår bra igen, sa Veronica.

Hon lekte med sitt hår, lät det falla fram som en guldglänsande ström över ena axeln och förde det tillbaka igen bakom nacken, men hela tiden såg hon uppmärksamt på Anna. Hon var intresserad, hon ville veta och hennes rakt blå ögon förvred inte det hon såg och tvivlade inte heller på sina iakttagelser. Allt det som hennes ansikte ännu var för ungt och lent för att uttrycka fanns klart i hennes blick; självförtroendet.

— Jag tar en pizza, sa hon. Tänker du inte äta ordentlig mat?

— Jag kanske bjuder Laura och Valdemar på någonting i kväll och då kan jag äta.

Veronica lade huvudet på sned.

— Skall du bjuda dem på mat?

— Det kunde ju vara trevligt att en gång få se ett dukat

bord i deras hem. Det skulle mera likna en familj, kanske.

— Och du, sa Veronica, skulle du vara dotter eller hembiträde?

Anna satt tyst ett ögonblick medan hon prövade olika roller på sig själv.

— Kanske vän, föreslog hon.

— Först gör du det frivilligt och sen kommer de att börja vänta sig det av dig. Tag en pizza!

— Men det fattas någonting hos dem, sa Anna. Vad har Valdemar till exempel? En vacker bostad, ett fint bibliotek, en stor balkong med havsutsikt, ett eget arbetsrum och en egen sängkammare. Och vad gör han med det? Han sitter en stund bland sina böcker och läser och gör anteckningar och så flyttar han till sitt skrivbord. Han har skaffat sig en PC och det betyder att han sitter och funderar framför den tills han ringer till någon av sina vänner som först försöker förklara i telefon och sen tar sin bil och kommer.

— En PC är bra, sa Veronica. Gamla vänner blir som nya.

— Där sitter han framför skärmen och muttrar. Plötsligt svär han till, då han har tappat bort det som han har skrivit och hittar det ingenstans eller så rusar han upp i vrede när apparaten plötsligt, utan någon orsak, börjar stryka under varenda rad sida upp och sida ner och han inte kan komma på hur han skall stoppa eländet. Däremellan säger han att han vinner så mycket tid med den. Men vad skall han göra med den tiden?

— Vad angår det dig om han inte får ordning på sitt liv? Veronica fick sin pizza och började blåsa bort torr oregano som någon hade hävt på i drivor. Servitrisen såg kritiskt på henne.

— Jag vill ha den utan hasch, men jag glömde att säga till, sa Veronica.

— Och Laura kan ju inte plötsligt börja finnas till bara

för honom, sa Anna.

— Dendär Laura är en märkvärdig typ, sa Veronica. Hon pratar ju hela tiden i hans ställe.

Plötsligt kom människor springande utifrån parken och försökte tränga sig in under uteserveringens tak.

— Det regnar. Hufvudstadsbladets efterlängtade regn har kommit. Katastrofen för vårsådden är avvärjd, sa Veronica.

— Laura är en mycket fin människa, sa Anna. Vad gör det om hon lägger sig i hans samtal? Man har kanske mera tid för varandras tankar när man inte har barn. Och det finns ju ingen som förstår sig på det som hon arbetar med, heliga texter som hon översätter.

Veronica sågade sig fram med kniven för att lösgöra det ätbara från den stenhårda kanten.

— Hjälp då henne med översättningarna och honom med hans PC, men låt bli att börja leka hembitråde.

— Men jag kunde betyda någonting för dem, sa Anna, kanske.

— Du vill bli tolk, sa Veronica. Du vill tränga dig in mellan människor och hjälpa dem att förstå varandra. »Fru Terra sade att hennes man är en idiot, men vad hon egentligen ville säga var att hon älskar honom.»

— Tror du att jag tränger mig på? sa Anna.

— Jag vet inte vad du gör, sa Veronica, men dina tankar är oroväckande.

Servitrisen hade parkerat sig två bord ifrån dem med en färdigt utskriven nota i handen. Veronica vinkade henne till sig.

— Vi skall ha litet mat till, sa hon och räckte samtidigt matsedeln åt Anna.

— En tournedos, sa Anna utan att titta på den.

— Efter glassen? sa servitrisen och vek ihop matsedeln.

— Är det fånigt? sa Anna och såg mycket oskyldig ut.

Hon fick varken en förstående blick eller ett professionellt

leende till svar. Det hon fick se var en bred rygg som tågade iväg.

— Jag är i själva verket väldigt hungrig, i princip, sa hon. Servitrisen vände tillbaka.

— Och skall det vara något att dricka?

— Tack, bara vatten, sa Anna.

Veronica gav henne en snabb blick medan hon själv beställde öl.

— Vad är det med dig?

— Jag är gravid, sa Anna och smålog.

Veronica lutade sig fram över bordet. Hon stödde sig på bägge armbågarna och Anna gjorde likadant på sin sida. De kom att sitta med ansiktena så nära att de inte kunde se varandra i ögonen.

— Jaha, sa Veronica, då förstår jag.

Anna satt tyst.

— . . . att du har varit så omöjlig som du har varit.

— Det är över nu, sa Anna.

— Du tänker behålla det, förstår jag.

— Vilket det? Det är inget det, det är min son.

Veronica skakade på huvudet och lutade sig tillbaka. Hon såg på Anna som plötsligt såg så självklart glad och obesvärerad ut. Hennes hår omslöt lätt hennes tinningar och dolde hennes öron bara litet. Ögonen var opassande muntra.

— Man kan ju inte heller ta abort numera, sa Veronica, för de sticker ju en nål i huvudet på fostret och suger ut hjärnsubstans och sprutar det i skallen på gamla människor.

— Fy, sa Anna. Du är hemsk.

— Det är ditt eget fel att du tror att du lever någon annanstans än du gör. Det sker här hos oss.

— Var då?

— I Åbo.

— Det är inte sant.

— Hur så, inte sant?

— Ärkebiskopen bor ju där.

— Och tolvslaget kommer därifrån, skulle du veta om du hörde på radio, sa Veronica.

Anna blev allvarlig. Tårar trängde fram i hennes ögon och hon försökte dölja det med en lätt rörelse med handen.

— Jag är säker på att han inte vet om det.

— Vem då?

— Ärkebiskopen.

— Ser du det är så typiskt. De börjar med Parkinsons sjukdom, med människor som alla tycker synd om och gärna vill hjälpa, sen är portarna öppna och medicinindustrin kan börja jaga gravida flickor. Och lyckas de inte här så finns det ju alltid fattiga människor i u-länderna. Gravida prostituerade på Filippinerna.

Veronica gjorde också en gest med handen mot ögonen. Hennes ansikte var känsligare för hon var blond och också munnen förrådde hennes upprördhet.

— Det är ditt eget fel att jag talar om dethär för jag har varit så förbittrad i veckor och så kommer du och talar om att du är med barn. Det är förstås med Nicke, sa hon. Den skitstöveln.

— Han har inte fått röra mig, sa Anna, och det är det bästa jag har gjort i hela mitt liv.

Servitrisen kom och dukade fram hennes mat. Först ställde hon ner tallriken med köttbiten, därefter lade hon gaffel och kniv på plats och fyllde glaset så isbitarna klirrade i kanna. Veronica fick ett jätteglass öl.

— Jag har faktiskt aptit, sa Anna, och skar i sin tournedos så den röda köttsaften trängde fram.

Veronica tog sitt glas och drack.

— Det kanske inte är så dumt att inte följa med sin tid, sa hon. Men du lever ju i en alldeles överklig värld. Där finns

bara du och dina gräl med din mamma och så någon obekant som du ännu inte har sagt namnet på och så någon kyrklig potentat som symbol för allt det goda. Men så är det ju inte! Människor står inte upp som statyer i en öken med rymden som bakgrund. Vi lever i ett tidsflöde förstår du. Vi står som fiskar i en älv. Några står bakom en sten som du och håller sig kvar i skydd med lätta rörelser och andra sveps med, men alla lever i tidsflödet.

Anna såg upp från sitt ätande. Hon tuggade färdigt och tog en klunk ur sitt glas.

— Tidsflöde? sa hon. Var har du läst det ordet?

— Det kom till mig häromdagen när jag försökte förstå dig. Det är allt det som du värjer dig emot, den ständiga farliga rörelsen som du lever mitt i som varje annan människa.

Anna skar i köttet.

— Och hur får man tag i detta tidsflöde?

— Det kommer till oss hela tiden, sa Veronica. Ständiga förändringar alldeles nära oss, och nyheter om katastrofer, olyckor och omvälvningar längre borta, och också om stora försök som lyckas eller misslyckas. Det är en ständig ström av intryck. Information helt enkelt.

— Som ingen styr? sa Anna mellan två tuggor.

— Du och ditt vilddjur, sa Veronica. Herregud, man kan ju inte gå omkring som en ignorant eller ett fån bara för att man inte vill bli manipulerad. Då blir man också gravid ett tu tre utan att veta med vem och varför.

— Jag vet med vem och varför, sa Anna.

Hon tog servetten ur famnen och torkade sig omsorgsfullt om munnen.

— Det var gott dethär, tack skall du ha.

Hon såg sig omkring i salen. Den var ganska välfylld och vid bordet intill satt två finsktalande, tydligt inresta, affärsmän. De hade anteckningsblock och dokument liggande på stolarna bredvid sig och medan de åt tittade de då och då

ner i sina papper. Det kunde inte vara fråga om stora affärer.

— Det sitter två fransmän vid hörnbordet bakom dig, sa Veronica. Den ena kommer snart att komma över hit och be om eld. Har du tändstickor?

— Varför vill du ha dem hit? frågade Anna.

— Jag vill inte alls ha dem hit, sa Veronica, men jag kan ju se vad som kommer att hända.

— Nu vill jag betala, sa Anna. Jag tänker gå för jag har ingen lust att dela tidsflöde med er.

— Varför säger du oss? sa Veronica. Jag följer med dig.

Ute på gatan lade Veronica armen lätt beskyddande om Anna. Hon gjorde det bara för några steg och sedan skyndade de iväg för att hinna gå i så många butiker som möjligt tillsammans, för Veronica sökte en kjol och hon ville ha Annas hjälp. Hon hade så svårt med att köpa kläder och nu gällde det att hitta någonting som varken var för långt eller för kort, någonting som var ganska strikt men ändå kvinnligt ljuvt, i sommarfärger, men ändå utan att vara grant.

Fjärde kapitlet

— Tycker du att jag är en intellektuell?

Anna stod i dörren till Lauras privata arbetsrum. Hon stod som den lilla flicka hon inte längre alls var. Laura såg upp från boken som låg bredvid hennes skrivmaskin och tittade länge fundersamt. Det var inte för att hon tvekade om svaret utan för att själva frågan måste singla ner i djupet förbi ordvalsproblem och syntaxfrågor.

— Intellektuell? sa hon. Du eller jag?

— Jag.

— Det är ju inget svar på din fråga om jag säger att du studerar vid universitetet. Jag skulle säga att den är intellektuell som själv anser sig vara det, som finner nöje i att använda sitt intellekt utöver det rent passiva mottagandet av kunskap.

Laura tog av sig sina stora hornbågade glasögon och lät dem gunga i ena handen. Hon såg ut som om hon själv hade blivit ställd inför ett problem och nu försökte avgöra om det var intellektuellt eller mänskligt. Hennes stora granna mun började småle, mycket tydligt.

— Och varför frågar du? Har någon sagt något annat?

— Nej, sa Anna men här sitter du och översätter och jag har laudatur i engelska. Kunde inte du gå direkt på den grekiska texten så skulle jag, när jag nu har ganska mycket tid, kunna göra en snabböversättning från engelskan. Du kunde ju ha den som en skiss och ändra den tills du får den att låta som den ursprungliga texten låter.

— Det finns inga snabböversättningar av honom, sa Laura.

Anna steg in i rummet och gick fram mot skrivbordet.

— Får jag titta litet på denhär gubben? Hon sträckte handen mot boken.

Laura lade sin hand på den.

— Men inte just nu.

— Förlåt, sa Anna.

Tyst gick hon tillbaka till sitt eget rum.

En liten stund senare stod Laura vid hennes dörr i hela sin imponerande gestalt. Hon tyckte tydligen själv att hon var för lång och kanske också för lös eftersom hon alltid dolde sig i svarta svepande kläder och gärna bara visade en liten del av sig själv.

— Förlåt mig att jag var så inne i mina tankar.

Hon höll boken i sin hand.

— Du kunde titta på den i kväll för jag skall ut.

— Om jag inte klarar gubben så lägger jag honom tillbaka på ditt bord.

— Kalla honom inte gubben är du snäll. Han var faktiskt bara fyrtio år när han skrev denhär boken.

— Nej, sa Anna, det skall jag inte göra. Det är bara för att det var så länge sen alltsammans, då han levde menar jag.

— Det är inte så länge sen, bara sexhundra år.

Anna reste sig och tog emot boken som hon genast slog upp och tittade i.

— Vad är dethär? sa hon.

Hon började översätta på stående fot.

— » . . . men, jag upprepar, dessa ting förblir till sin natur utsägliga . . . »

Hon såg på Laura.

— Eller tycker du att man borde säga: »Dethär är sånt som man inte kan uttrycka i ord». Hur vill du ha det?

— Där ser du själv, sa Laura.

— Om jag hjälper dig, sa Anna, så tänker jag skriva det alldeles enkelt.

— Men inte vulgärt, sa Laura.

Anna vände sig om och satte sig vid sitt bord. Hon tittade planlöst här och där i boken till dess Laura hade gått.

»Om man hoppas på Gud och så har blivit befriad från alla bekymmer kommer själen att betrakta allt det som Gud har skapat på ett naturligt sätt. Den blir överväldigad av beundran, den förstår allt djupare och den kan inte upphöra att lovprisa Skaparen. Genom en sådan känsla av under förs den hela tiden vidare mot det som är större. Den kommer på »skatter som inte kan uttryckas med ord», för att citera den helige Isak, och med bönen som nyckel tränger den in i sådana hemligheter som »intet öga har sett och intet öra har hört, och vad ingen människas hjärta har kunnat tänka», hemligheter som Anden endast uppenbarar för de värdiga, som aposteln Paulus säger.

— — — — —

Också det mänskliga förståndet sträcker sig ut över sig självt och blir änglalikt när det övervinner sina begär. Det vill också nå fram till ljuset och bli värdigt att på ett övernaturligt sätt få se Gud, naturligtvis inte sådan som han egentligen är utan på ett tillbörligt sätt som motsvarar hans väsen. Man ser då, inte bara på ett negativt sätt eftersom man verkligen ser något, utan på ett sätt som är förmer än det negativa. För Gud står inte endast bortom all kunskap (om Honom), han står också bortom all okunskap.

(Laura! Att se på ett negativt sätt betyder tydligen att säga nej till alla sina egna föreställningar och bilder av Gud. Är det så?)

— — —

Efter det att man helt och hållet har slutat att tänka på och betrakta allt det som är till återstår ett ickevetande som är mer än vetande; man är då sannerligen i mörkret, men det strålar och det är i detta bländande mörker som de heliga får ta emot gudomliga gåvor, som den helige Denys (?) säger.

Det fullkomliga betraktandet av Gud och gudomliga ting består alltså inte bara i att man vänder sig bort (från sina egna föreställningar), utan därutöver finns det ett medägande av gudomliga ting, en gåva som vida överskrider det att man bara avvisar (allt det som inte är Gud). Men man kan inte uttrycka det som man äger på ett sådant sätt och som man har fått som gåva. Man måste gripa till bilder och analogier om man vill tala om det — inte för att man skulle ha sett dessa ting på ett sådant sätt, utan för att man inte kan på ett annat sätt redogöra för vad man har sett.

— — —

När en människa verkligen får se så vet hon mycket väl att detta är ljuset, även om hon ser mycket oklart; hon känner igen det på den åtföljande förblivande glädjen, på det stora lugn hon känner, och på den låga av kärlek till Gud som flamar upp inom henne.»

Annas översättningsförsök tog långt mer än en timme i anspråk. Trots att hon visste vad alla ord betydde så måste hon slå upp i sitt stora lexikon för att undvika döda nyanser. När hon läste igenom vad hon hade skrivit, tyckte hon att hennes text liknade en grånad gårdsgård kring glömda betesmarker i stället för den enkla ledstång som boken kanske var. Hon blev helt på det klara med två saker; för det första att hon bara i yttersta nödfall, inför hotet om fullständig ekonomisk misär, skulle ställa upp som tolk vid någon internationell teologisk konferens, och för det andra att hon hade förhastat sig med sitt erbjudande om hjälp. Hon skulle backa ut, det var säkert.

Valdemar hade kommit hem under kvällens lopp. Han hade gått förbi hennes öppna dörr och hälsat utan att stanna eller titta in. Hon hade hört honom skynda fram till tv:n för att se nyheterna och hon hade stigit upp och stängt sin dörr så ljudlöst att han varken skulle kunna uppfatta det som en protest mot nyheterna eller mot honom själv. Han hade inte med ett ord berört den kväll då han hade gnidit värmen in i hennes kropp igen och då hon hade gett honom sitt stora förtroende. Allt hade blivit en så ihjältigen hemlighet att hon ibland frågade sig om han alls hade hört eller förstått vad hon hade sagt. Kanske hade hon varit för poetisk.

Ytterdörren gick för andra gången och Laura kom tillbaka. Hon ropade hej åt Valdemar och gick tydligt till honom och slog sig ner där.

När en tillräckligt lång stund hade förflutit tog Anna boken och sin översättning och gick in till dem. Hon stannade bakom soffan där de satt.

— Jag har gjort ett försök.

Laura vände sig till hälften om och sträckte fram handen. Valdemar såg rakt fram på tv-apparatens avstängda yta. Ingendera bad henne slå sig ner. Hon gick till köket och satte på en panna vatten. Därifrån frågade hon om de också ville ha te.

— Ja, tack, svarade Laura.

Det var tyst i vardagsrummet, alltså läste hon genast igenom översättningen. Anna dukade, skar upp några få skivor bröd och ställde fram ett fat med saltkött.

— Varsågod, sa hon.

Hon tog sin egen kopp med sig till sitt rum. För första gången kände hon sig överflödig och på något sätt illa till mods. Om telefonen bara inte hade stått i hallen så skulle hon ha ringt till Veronica, sagt vem som var fadern, bara för att hon var så utestängd.

— Anna, kom och drick med oss.

Valdemar stod i dörren. Han talade som till ett barn. Hon reste sig och följde honom med sin kopp i handen. Laura satt redan vid sin plats och hade lagt pappret bredvid sig på bordet. Hon tog som väntat inget bröd. Drack bara.

— Det är en ganska bra översättning, sa hon, men dina parenteser hör ju inte dit.

— Jag försökte förtydliga, om jag nu alls förstod.

— Det skulle vara ganska skönt om man kunde göra så när man översätter, sa Laura.

Hon pekade.

— Den här Denys som du har satt frågetecken för heter Dionysius. Så får vi nog lov att skriva på svenska. Varför har du översatt just de här avsnitten? Tyckte du särskilt mycket om dem?

— Nej, sa Anna. Det var bara därför att de var understrukna med både rött och gult.

— De är nyckelsatser, sa Laura, om man vill förstå Gregorius Palamas.

— Jag tror inte att jag vill, sa Anna.

— Varför inte?

— Jag skulle inte kunna översätta det så att ens min bästa vän — och hon är intellektuell — skulle kunna förstå vad det är han försöker säga.

— Men det säger han ju själv, sa Laura. Han försöker säga det som inte kan uttryckas. Precis som många diktare. På samma sätt som det finns sådana som har tålmod med diktarnas försök och känner sig väldigt berikade av dem, så kommer det också alltid att finnas människor som har tålmod med Gregorius.

Valdemar bredde lugnt sin tredje smörgås och tog ingen notis om samtalets innehåll. Han iakttog ibland de två kvinnoansiktena. Det var deras relation han gav akt på.

— Din intellektuella vän förstår ingenting därför att själva saken inte intresserar henne, lika litet som den intresserar dig, kanske.

Anna förstod till sin lättnad att hennes förflugna löfte om att hjälpa till med översättningen hade förfallit. Hon var inte värdig, hade inte rätt inställning, trodde att Gregorius hade trasslat in sig i sina egna tankar så att man måste räta ut dem med händerna.

— Kanske jag kan hjälpa dig med något annat? sa hon.

— Nej tack snälla Anna. Det är så bra som det är.

Valdemar kastade en snabb blick på Laura. Anna undvek han att se på.

Anna hade svårt att stå ut med Valdemars osäkerhet. Han satt där på andra sidan bordet, en knapp meter ifrån henne, och lyckades undvika att förmedla någon form av inre beröring. Han kunde ha sett ner i sitt fat och utan att höja blic-

ken ändå ha uttryckt något med sitt ansikte, något som ägde rum inom honom, men nej. Hans ansikte var slätt, uttrycks- löst, utan varje inre rörelse. Han såg ut som ett grått hus, en gammal villa utan ljus i fönstren, men där inne hukade sig någon och väntade på en lugn, sval gryning. Kärningarna borde kanske ställa till med ett himla oväsen, få honom att komma ut på balkongen för att se vad som stod på.

— Valdemar, är du alls intresserad av vad Laura håller på med? frågade Anna.

— Kanske inte just dethär, svarade Laura, men våra arbeten har många beröringspunkter. Jag beundrar hans föredrag och hans psykologiska insikter och jag har många gånger tänkt att det bara är ett annat sätt att uttrycka det som ökenfäderna och eremiterna uttryckte på sitt språk. Valdemar jämförde till exempel en gång stressen med den värme som uppstår när en stark ström går genom ett motstånd.

— Laura, sa Valdemar. Det är inte så.

— Visst är det, sa Laura. Det är samma tillstånd som fäderna ideligen kämpar med, en oförklarlig ilska och lättretlighet. De talar förresten också om hetta. De sträcker sig efter ett tillstånd när motståndet inom dem har upphört och kraften bara strömmar fritt genom dem. Stressen är alltså inte beroende av yttre tillstånd, av krav som omständigheterna och andra människor ställer. Många av de här fäderna, och de var unga män jämfört med vad Valdemar är nu, hade lämnat lysande och krävande positioner vid hovet eller i administrationen och sökt sig ut i den absoluta avskildheten och där blev de mycket mera stressade än de någonsin tidigare hade varit. Både kraften och motståndet är alltså i människan själv. Det visste de.

— De var fighters helt enkelt, sa Valdemar. De blev trötta på att slåss med andra människor och så mötte de ännu mera fruktansvärda motståndare inne i sig själva.

— Just det, sa Laura. De kallade dem demoner, men det skulle ju inte vi göra.

— Jag talar om självdestruktiva drag hos människan.

— Hos mannen, sa Anna.

Nu mötte han första gången hennes blick.

— Du vet inte vad du talar om, sa han.

— Eller just jag borde kanske veta, sa hon.

— Varför just du? frågade Laura. Tycker du att ditt liv är särskilt svårt?

— Medan hon frågade sträckte hon ut sin hand och sökte Valdemars och fann den. Det var en utestängande gest.

— Mitt liv har ju just börjat, sa Anna. Jag är en ganska lycklig människa.

— Men det är vi också, sa Laura. Vi har vardera kunnat ägna oss helt och hållet åt vår livsuppgift. Göra det som vi enades om att var viktigast. Valdemar till exempel . . .

— Är det här min begravning? frågade han.

— Tvärtom. Nu när du har sluppit firman skall du fortsätta med det som är din starkaste sida, att utveckla människor. Och jag fortsätter i mitt arbete att stå i intensiv växelverkan med mina studenter, att ta dem med till Wittenberg, Cordova, Rom och Efesus.

Hon talade inte livligt. Hon höll ett lugnt föredrag om livets väsentliga tyngdpunkter och Anna, som redan kände henne mycket bra, visste att det kunde pågå länge och att varje replik bara blev ett nytt fäste för en bro som sträckte sig mot oändligheten. Hon teg därför. Valdemar gjorde det inte.

— Så synd att du inte lyckades uttrycka dig lika klart för dendär journalisten från Suomen Kuvalehti, sa han.

— Vilken? frågade Laura.

— Dendär som intervjuade dig och de andra framstående kvinnorna.

— Men det var ju bra, sa hon. Det var ju alldeles klart.

Hon hade förstått mig precis.

— Men hon skrev inte att vi hade tänkt det som det blev, utan att det var du som hade beslutit.

— Stod det så? sa hon.

— Jo.

— Men det är ju samma sak, sa hon. Jag besluter ju ingenting om jag inte känner på mig att vi båda står bakom. Eller hur? Hon såg frågande på honom. Hennes hand förnyade sitt grepp om hans.

— Valdemar, det är ju en gemensam linje som vi har haft. Det nämnde jag ju. Du har åtminstone aldrig förebrått mig på något sätt.

— Nej, nej, sa han. Jag kan inte tänka mig att ha barn. Det finns inte någon plats i mitt liv.

Anna reste sig. Hon strök brödsmulor från sin gråa kjol.

— Men de allra största gåvorna, sa hon, de kommer ju helt överraskande, inte sant?

Hon ställde undan sin kopp och gav honom över Lauras huvud en road blick. Han märkte den.

— God natt på er, sa hon. Tack för i kväll.

— God natt Anna, sa Laura och sträckte ut sin lediga hand, du är så rar.

Femte kapitlet

Det hade regnat under natten och det ångade kring buskar och träd när Anna kort efter soluppgången sökte sig upp på berget. Hon hade drömt och drömmen förlorade sina drag och sin skärpa på samma sätt som fukten avdunstade i naturen, men konturerna fanns kvar.

Hon hade kommit in i ett dunkelt hotellrum och det stod en mörk gestalt i hörnet. Han avtecknade sig mot ett kvällsljust fönster. Det var han, och han hade väntat, och full av glädje tog han henne i sin famn och sade ja då hon föreslog att de skulle ligga med varandra. Hela hennes kropp var uppfylld av syrlig ljuvhet och då de igen reste sig tog han fram både femtio mark och femhundra mark och fråga henne vilkendera sedeln hon ville ha, eller om hon hellre ville bli bjuden på mat. Det var måltiden hon ville ha, men restaurangen svarade inte då hon själv ringde ner för att beställa bord. I trappan såg de att en begravning pågick utanför, många människor strömmade till gudstjänsten men flera led av allvarliga män hindrade alla barn från att komma med. »Ser du hur ansvarsfulla de är», sade han.

En gång hade Valdemar skämtsamt erbjudit sig att tolka hennes drömmar, rekommenderat sig själv som en framstående tydare. Mycket allvarligt hade hon då berättat något alldeles barnsligt om en buske och en sten och en lykta på stenen och lyktan hade varit överhöljd med en grå duk. Där fanns ingen människa, men kanske där var någon bakom busken, en kvinnan eller en man. Hon visste inte vilketdera.

— Vilken känsla hade du när du vaknade? hade han

frågat.

— Jag var orolig, hade hon svarat.

Det var så det hade börjat.

Hon satte sig högst uppe på berget med ansiktet mot solen. Om en stund tog hon av sig jackan, vek ihop den och lade den bredvid sig. Hon såg på sina armar som aldrig blev helt bleka och på de ljusa fjunen. Så konstigt att de inte var mörka. Hon lät blicken vila på en liten förtorkad tall, knappt en meter hög, några steg längre fram. Den hade inte dött av någon sjukdom. Den hade aldrig haft en chans, där fanns bara litet jord om ens tillräckligt för tre grästuvor, gulbruna också de med flimrande vippor. Ett mildt dis höjde sig över staden. Kraftverkets höga storstenar andades ut grå rök. Svampen till vattentorn. Hon vände sig bort och tog solen på ryggen i stället.

Det glimrade i en gran. Det glittrade på ett enda ställe som en synvilla. Hon såg på den strålände, gnistrande vassa punkten och förundrades över att en droppe hade dröjt sig kvar just där och nu signalerade sin existens. Hon flyttade blicken och fann en smaragd i en annan gran. De var fågelkvitter för ögonen. Huru många miljarder år hade det inte krävts innan jorden blev färdig för människan. Vilket jättelikt arbete hade inte blivit gjort.

Egentligen hade han, kanske utan att veta om det själv, varit en fullfjädrad förförare. Efter den första drömydningen, som han egentligen med frågor fick henne att själv göra, hade han föreslagit att hon skulle börja göra anteckningar, att hon genast, om så mitt i natten, skulle skriva ner fästpunkter för minnet.

— Om du tappar bort en dröm, var inte orolig, hade han sagt. Den kommer igen i annan form, med andra gestalter men med samma ärende. Minst tre gånger.

Hon hade blivit fascinerad och genom sitt intresse hade hon gett drömproducenten inom sig livlig stimulans. Hon blev rikligt försedd med nya spännande gåtor och hemliga tecken att tyda.

Deras samtal hade börjat i mars då Laura hade rest iväg med femton stunder till Jugoslavien och Bulgarien för att överväldiga dem med intryck av fresker och urgammal kyrkomusik fjärran från gregorianska tongångar. Redan den första kvällen hade Valdemar visat behov av sällskap och Anna hade ställt upp. De hade delat en flaska vin, det vill säga hon hade druckit ett glas, och de hade av någon underlig anledning kommit in på drömmar, kanske för att de satt i hans bibliotek och för att hon hade påpekat att han tydligen var mycket förtjust i Jung. Han hade varit mycket uppmärksam på allt hon sade och det hade varit verkligt trevligt att en gång få samtala med honom befriad från Lauras ständiga och oföränderliga behov att tala i hans ställe. Han hade visserligen inte sagt mycket, och absolut ingenting om sig själv, men ändå tyckte hon att hon hade lärt känna honom.

Hans händer hade fånglat henne. De var stora och kraftiga och när han satt med armbågarna stödda mot knäna arbetade den ena handen hela tiden och tog nya grepp om den andra.

— Det är kanske någon du saknar väldigt mycket i ditt liv, hade han kommenterat hennes första dröm.

Genom ständigt aktiva, ofta alldeles enkla och banala frågor hade han fått henne att tala ganska mycket om sig själv.

Naturligtvis först och främst om sin far, det låg så på ytan och i hela situationen. Hon var inte van att tala med äldre män. Och naturligtvis hade han, det hade hon hela tiden insett, lett henne till att tala om just detta. Men något djupt samtal hade det inte blivit. Hon hade berättat att han nog hade besökt dem under de första åren och att han hade gett

julklappar och presenter. Sedan hade han bildat egen familj och inte längre låtit höra av sig.

Hon höll Valdemar räkning för att han inte försökte trän- ga djupare.

— Jag är inte någon terapeut, hade han sagt, och du be- höver inte vara rädd för att jag skall börja vårda dig, men jag är en framstående drömtydare.

Han gjorde sig något ärende ut ur rummet och hans hand berörde hennes axel och snuddade vid hennes hår. Anna smålog mot honom när han kom tillbaka och då gjorde på samma sätt. Redan denna första kväll hade han, när han följde henne till hallen, lagt sin arm över hennes axlar. Han hade smålett, säkert, faderligt och gett henne ett ord på vägen.

— Ser du Anna man får aldrig ta i en annan människa så att hon inte känner sig fri.

Och Anna hade känt sig fri. Laura hade ju strängt taget hänvisat dem till varandra genom att vara så mycket borta.

En rottweiler strövade omkring längre borta på berget. Plötsligt stannade den, fick korn på henne och satte fart. Den kom som en kanonkula rakt mot henne och hon kunde räkna sekunderna till dess den skulle vara framme. Någon visslade. Ingen verkan. Först en armlängd ifrån henne tvärstannade hunden, granskade henne, flyttade sig litet längre bort och började invänta sin ägare. Han kom, litet andfådd av stigningen. En ung man i hennes egen ålder med smalt brunbränt ansikte och yvigt, lockigt hår.

— Jag är ledsen att den skrämde er, sa han på finska.

— Det gjorde den inte alls, sa hon.

— Den är mycket snäll, sa han och kopplade hunden.

— Men inte särskilt lydig, sa hon.

Han slog sig ner. Bara hennes jacka låg mellan dem.

- De har skjutit en palestinier igen, sa han.
— Aha, sa hon. Den enda mördade på hela jorden.
— Nåja, sa han. Sikherna har också sprängt en buss i luften. Femton döda.
— Men för övrigt är det lugnt på alla ställen.
— Fjorton människor har skadats och två har dödats vid upplopp i, i, i . . .
— I Köpenhamn, föreslog hon.
— Nej, vad fan heter det där stället på gränsen mot Turkiet.
— Ararat.
— Armenien.
— Alltså bara aderton människor dödade i hela världen. Nästan alla mördare har tagit ledigt! Är det det som du har sprungit hit upp för att berätta?
Han tittade på henne.
— Vad menar du? Tror du att du är rolig eller är du depressiv?
— Nej, men någon serverar dig en bråkdel av alla lik och du springer upp på bergen för att bli av med nyheten. Trollkarlen gör konster med ena handen för att du inte skall se vad han gör med den andra, och för att du framförallt inte skall märka vad de som har hyrt honom håller på med.
— Kan du då se åt alla håll samtidigt? frågade han.
— Nej, inte jag, svarade hon.
— Så därför bryr du dig inte om nånting.
— Jodå. Jag har mina drömmar.
— Och då får man inte störa dig.
— Du får gärna störa mig, sa hon, men du får inte bedra mig. Vad heter du?
— Erkki.
Han satt med armarna runt benen och vilade kinden mot knät.
— Och du?

— Anna.

Hon reste sig och han tog tag i hennes kjol och drog henne litet närmare så att han kunde borsta bort stickor och skräp och några torra barr.

— Du är vacker, sa han.

— Och mycket snäll, sa hon.

Då han reste sig satte hon sig igen, smålog mot honom och vinkade med fingrarna till avsked.

Bara för att han nu bar sig åt som han gjorde så skulle hon inte tillåta sig att göra honom mindre än han var och hade varit. Man kan alltid välja sitt perspektiv på en människa och låta olikfärgad belysning falla över det som man tidigare har upplevt tillsammans, men då båten driver iväg på floden så är det inte sant att den aldrig har legat vid stranden även om det kan kännas så. Trots att Anna inte var hemma i den nya situationen så ville hon inte gå tillbaka till det som hade varit för att upplösa också det. Man kan inte ständigt skriva om sin egen historia.

Det var inte så att drömtydningarna i hans bibliotek var en gradvis förförelse under vilken hans hand så småningom skulle ha sökt sig från hennes skuldror till känsligare områden. Det var inte heller så att hon skulle ha öppnat sig och insvept honom i sin egen person till dess han slöt sig till henne. Det var bara så att de båda en kväll när de hade suttit mycket länge plötsligt stod upp och omfamnade varandra. Hon hade först gjort det mycket varsamt och hans armar hade också snarare omgivit henne än tryckt henne till sig. Sedan hade en djup värme tagit hand om dem. Och det var hon som hade öppnat munnen när de hade stått länge mycket länge sammanslutna.

— Vad gör vi nu?

— Jag kommer till dig, hade han svarat.

En stund hade de sett på varandra, hållit varandra i hän-

derna såsom i en enkel dans, och inte sökt men ändå funnit uppriktighet.

Medan hon ännu lät vattnet skölja över sig i badrummet hade han kommit in, hängt upp handduken som han hade skylt sig med, och som en pojke trängt sig till henne under duschen.

— Vi går inte till dig, sa han, och inte till mig utan till vårt rum.

Medan hon gned sig med handduken såg hon på honom där han stod under det rinnande vattnet. Hans ansikte var ungt när han vände det uppåt och lät strålarna pricka pannan, ögonen, näsan, munnen och hakan innan de rann ner längs halsen, över de fasta bröstmusklerna och den platta magen.

Hon sprang före honom, till »deras rum», och där hade han rätt till en bädd på golvet, i biblioteket bland alla drömmar, fantasier, visioner och tillfälliga viloplatser som böcker kunde erbjuda. Där sträckte hon ut sig utan att gömma sig under lakan och filt och redan innan han visade sig i dörröppningen sträckte hon ut armarna i en långsam rörelse innan hon lät dem sjunka. När han kom till henne gjorde han det som om han hade all tid på sig, all tid att känna hennes armar och att se på henne och låta sina ögon söka henne, om hon ännu var där eller om hon redan hade stämt möte med sina egna känslor. Men hon var där och sökte tyst i hans ansikte, som nu var äldre när det såg ner på henne, och sina fingrar förde hon längs fårorna vid hans mun och lade dem lätt över hans läppar. Han såg ner förbi hennes bröst och midjan och lät sin hand dröja där höften höjde sig för att möta honom.

— Det är jag, sa han. Och han upprepade orden som först hade varit riktade till henne.

— Det är du, sa hon och tog honom i sin famn och lät si-

na händer vila, först högt på hans rygg.

Sedan låg de länge och samtalade med varandra, han stödd på sin högra arm med kinden mot handen och hon kanske som en spegelbild på sin vänstra. Deras fötter och ben samspråkade på ett annat sätt, mera tankspritt, under lakanet och den lätta filten.

— Och det var älskare jag skulle akta mig för, sa hon.

— Använd inte det ordet, sa han.

Men de kunde inte finna något ord för det som hade inträtt. Eller det som de hade inträtt i, och de sökte inte heller helhjärtat. Först nästa dag hade han kommit på det. Då sa de han på morgonen, innan han försvann ut på stan:

— Vi skall inte inleda något förhållande.

Anna reste sig och borstade den här gången själv av sin kjol samtidigt som hon med andra handen lyfte jackan från berget. Hon tog några steg, trafikbruset som hon hela tiden hade varit medveten om erövrade sin rätta volym, det var ett dovt dån från motorvägen genomborrat av rytande från motorcyklar och tjut från inbromsningar. En liten mycket stadig tall hade kommit hela berget att rämna. Så såg det ut, men sprickan måste ha funnits där.

Vad Valdemar hade menat med förhållande visste hon inte. Möjligen menade han bara att han inte orkade med att samtidigt ha samliv med två kvinnor. Men hon, Anna, var inte hans på det sättet och tänkte aldrig bli det. Hon hade aldrig förstått kvinnor som likt besatta gjorde anspråk på en annan kvinnas man och som inte gav sig förrän de hade släpat honom med sig hem till sig. Men ett förhållande hade uppstått. Det som är, det är, och det som har inträtt, det är för handen.

— Valdemar, du håller mig på avstånd.

Det skulle hon vid tillfälle kunna säga, men det skulle bara ytterligare öka en osäkerhet och en förvirring som inte

alls hörde hemma i en man som han. Hon tänkte inte locka fram en människa som inte längre var självklar. Men ett hade hon att säga honom och det skulle hon göra förr eller senare. Mumlande för sig själv förde hon sin kommande dialog med honom.

— Du sade att det inte finns någon plats för ett barn i ditt liv.

— Jo, det sade jag.

— Det är synd om dig.

— Det kan hända.

— Alltså kommer du att få vara utan en son, men han kommer inte att vara utan en far. Och han kommer att veta att hans far heter Valdemar Tera.

Sjätte kapitlet

Havet låg alldeles stilla och i viken rörde sig hans båt vid bojen i långsamma rörelser. Spegelbilden tecknade med darrig hand en ljus långsträckt fiskarbåt, ruffad och med vitt tak. Med den hade han för några dagar sedan kommit över fjärden från Hangö till Knarrskär. Barfota som ett barn hade han rört sig över klipporna och igen tagit sin holme i besittning.

Den första dagen hade han bara vant sig vid sjöfåglarnas skrockande läten och tärnornas skriande där de snabbt jagade fram längs strandlinjen. Han hade slagit upp fönster och dörrar och låtit solvärmen ta det låga huset, omöjligt att upptäcka från havet, i besittning. Han hade lyft fram sågbock och huggkubbe utan avsikt att börja arbeta, bara för att de skulle stå på sin plats. Senare hade han gått ner till den av släta klippväggar omgivna lagunen för att befria roddbåten, som låg upplagd där, från sitt vinterhölje. Den gula presenningen var tung och besvärlig att hantera. Med en ganska stor kraftansträngning hade han vänt båten och skjutit den ned i viken. På några timmar hade den blivit tät. Detta var den första sommar som han utan yttre krav rådde om helt och hållet till långt in i september. De två svanarna vid nästa skär behövde heller inte projekt. Stillsamt gled de fram, ibland dolda bakom en klippa. Kikaren avslöjade ungarna mellan dem, kanske fem. Skator vid hans egen strand. Varför ställde de till med ett sådant oväsen?

Små vita fjärilar dansade ovanför den låga tallen framför hans hus. De var tre, de var fler än han kunde räkna och

plötligt var där ingen. De kom igen, virvlande som sommarflingor, glest i oberäkneliga udda spiraler ständigt förvandlande av tvära kast i en egen rytm, som var helt annan än ejdrarnas ständiga pratande. Ett tyst silverglänsande flygplan drog sin vita strimma över himlen, först då det långt borta, kanske över Jurmo, böjde av mot sydväst nådde bullret fram till honom. Vilka de än var som däruppe tog emot sina stökiga frukostbrickor och vart de än reste så var de på väg mot något bra mycket sämre.

Vid den underligt bleka Ohridsjön, i den dallrande hettan och det ständiga diset i vilket man kunde ana Albaniens höga berg på andra sidan, vid denna sjö, där alla fjärilar fanns kvar, hade Zvonimir talat om den åttonde dagen. Tidigt en morgon innan solen ännu hade skingrat skuggan under de egna bergen hade han tagit Valdemar med sig upp till ett övergivet kloster, Sveti Stefan. Det sista stycket var en stig med trappor. Den förde tätt förbi ett förvittrande torn av trä med en ensam klocka. De kom till en terrass som någon hade sopat. En enkel vit byggnad klängde mot klippan. Några trappsteg ledde upp till en förfallen låst dörr i berget, bakom den, i en grotta, låg själva helgedomen. De slog sig ner vid ett illa medfaret bord och såg ner över branten som de hade tagit sig upp för. Långt nere låg hotellet där de andra nu samlades i arbetsgrupper.

Också vid Ohridsjön hade tiden stått stilla. En ensam båt drog långsamt och ljudlöst upp sitt tydliga och snart utplånade spår i vattnet. Envisa näktergalar virkade och trasslade till ett skimrande nät mot andra ljud. Zvonimir och Valdemar hade bara suttit och sett ner mot strandlinjen, ut över mot sjön och mot de svårutskiljbara konturerna på andra sidan.

— Den åttonde dagen, sa Zvonimir plötligt.
Valdemar vände ansiktet mot honom.

— Har ni hört talas om den?

— Nej.

— På den sjunde dagen vilade Gud och på den sjunde dagen vilade Kristus — i graven —, men vilken dag kommer sen?

— Den första, svarade Valdemar.

— Den som de inte fann någon plats för i veckan. Det är en fulländad dag då allting har nått sitt mål, men eftersom den varken bestäms av solen eller av månen så hör den inte med i vår tideräkning. De gamla försökte se den mellan den sjunde och den första dagen. Det är den dag då allt är fullbordat, men ändå ingenting är slut.

Han smålog mellan sina främmande ord och hans ögon spanade efter ett igenkännande hos Valdemar.

— Jag har skrivit om den, sa han. En pjäs om en liten församling i Kappadocien som förföljdes för att den höll fast vid sin syn. Det var kort efter Konstantin och kyrkans ledare som hade blivit mäktiga män trodde att de här stackars människorna förnekade att Jesus hade uppstått på en av de vanliga jordiska dagarna. De hade ett själens poem, namnet på en ny dag, men hur skulle de ha kunnat försvara det mot segerberusade biskopar och teologiska slagsbultar?

— Och var har den tagit vägen, jag har aldrig hört talas om den? sa Valdemar.

— Det är klart att den finns, den finns till och med i er. Den börjar leva en dag som den här och får människor att bryta upp från städer och oroliga platser. Så har det alltid varit. Somliga har gett sig iväg ut i öknen och andra upp bland bergen för att fånga den utesägliga dagen.

— Och andra till Ohridsjön, eller till våra sjöar eller till öarna i havet, sa Valdemar.

Vid middagstid pekade barometern orubbligt rakt upp som den hade gjort i flera dagar och termometern visade trettio

grader i skuggan. En lätt havsbris hade fört bort fjärilarna och bara tunga flugor, bromsar och getingar genomborrade oberört luftdraget. De mera hördes än syntes. Trädens stammar stod svarta mot ljuset. Zvonimir skulle komma.

En av de sista dagarna i Helsingfors hade Valdemar sett till att resebiljetterna och en noggrann tidtabell blev sända till Belgrad. När det gällde sydlänningar fick ingenting lämnas i slumpens eller ingivelsernas händer. Som en fortsättning på samtalet om den åttonde dagen hade han inbjudit denne författare, som han knappt kände, att fira midsommar i den finländska skärgården. Zvonimir hade ögonblickligen och utan tvekan tackat ja.

De hade känt varandra bara ett par dagar. Valdemar hade inte längre stått ut med det bedövande larmet inne i restaurangen utan sökt sig ut till ett av de små borden vid swimmingpoolen. Också där ekade de rytmiska sångerna och kastades tillbaka mellan marmorhotellets alla väggar. Det var inte att tänka på att gå och lägga sig. Han hade inte suttit länge då någon kom ut genom de stora öppna glasdörrarna. Mannen tvekade uppe på altanen och steg långsamt ner för trapporna. Också han sökte sig mot poolen. Han gick runt den och stannade vid det bord där Valdemar satt.

— Mr Tera, sa han, jag uppskattade ert föredrag mycket.

Han talade fullt begripligt engelska.

— Får jag slå mig ner?

Valdemar visade att han var välkommen.

— Jag följde er faktiskt ut för att jag trodde att ni kanske var deprimerad. Ni satt så tyst där bland direktörerna.

— Vi kunde inte tala med varandra, det var bara det, sa Valdemar. Och man blir väl inte heller särskilt populär om

man säger att den gamla ledningen måste bort om ett företag skall förnyas.

— Men var det inte för att säga sådant som ni kom?

— Det kan hända, sa Valdemar. Det var kanske därför er ambassadör övertalade mig att resa. Och ni?

— Jag är här för att de har sett en av mina pjäser i tv. Det är min tur i morgon kväll.

Han reste sig och frågade vad han kunde hämta i baren.

Valdemar gav honom fria händer. Då han kom tillbaka bar han på två små glas.

— Kaffet kommer, sa han. Så ni är en mycket känd person i Finland?

— Nej, svarade Valdemar. Bara i mitt fack.

— Jag är för tillfället ganska känd, sa den andre medan han mycket försiktigt ställde ner de bräddfulla glasen. Det är pjäsens fel. Zjiveli!

Han höjde sitt glas.

— Zjiveli! svarade Valdemar.

— Den heter Bländningen och handlar om makt och skönhet och grymhet. De här människorna som är här har förstått den och vill höra mera. Är ni intresserad?

— Naturligtvis! sa Valdemar.

— Alltså. Den här delen av Jugoslavien har en enorm betydelse i vår historia. Ni har hört om oroligheterna och om »albanerna» som bär sig åt som om vi serber inte skulle ha rätt att vara här. Men det var här i Ohrid och vid Skopje som serbernas gräns mot Bysans en gång drogs upp.

— Jag beklagar, sa Valdemar. Jag är väldigt okunnig.

— Det var i slutet av 1200-talet och hjälten hette Milutin, Milutin den Helige. Hänsynslös krigare och from kristen, en stor gynnare av kyrkan och ständigt i konflikt med den. Kyrkan kunde till exempel inte godkänna hans syn på äkten-skapet. När han blev trött på sin första drottning så skickade han henne tillbaka till Grekland och gifte sig i stället med

en ungersk nunna. När han hade fått nog av henne tog han den bulgariske kungens dotter och fick en trygg gräns. Senare bytte han ut henne, faktiskt bytte ut henne, mot den bysantinska kejsarens dotter Simonida. Hon var bara åtta år gammal. När den ena skickades över Vardafloden kom den andra. Och i släptåg på henne kom arkitekter och konstnärer, nya färger och linjer. Men det är inte det som min pjäs handlar om.

I Skopje, tvåhundra kilometer norrut härifrån, lät Milutin blanda sin egen son Stefan.

Han gjorde ett uppehåll i berättelsen, drack och såg sig om efter kyparen med kaffet.

— Stefan hade gjort uppror och fadern gjorde honom blind.

— Den som har makten vill vara den ende som ser, sa Valdemar.

— Rätt. Den politiska makten. Politikern tror att hans makt vilar på att han vet. Om det finns någon annan som ser så blir han en fiende.

— Och allt det där har ni översatt till vår tid i er pjäs?

— Historien behöver bara berättas.

Kyparen kom med kaffet. Ställde två små koppar framför dem.

— Jag kan säkert ordna så att ni får se den. Jag har en kassett med mig. Vill ni?

— Tack mycket gärna.

— I morgon, före diskussionen, så att ni vet vad de talar om.

— Valdemar smakade på kaffet. Det var runt i smaken och ganska svagt.

— Har ni själv makt, mr Tera?

— Alldeles obetydligt, svarade han. Jag har lett ett företag och håller på att sluta med det.

- Frivilligt?
- Absolut frivilligt.
- Och vad skall ni göra?
- Det vet jag inte ännu.
- Bara leva kanske?
- Det kommer säkert att dyka upp någonting inom mig som vill bli förverkligat.
- Och som fyller er med bilder och planer så att ni aldrig får tag på det väsentliga.
- Vad kunde det vara annat än att åstadkomma någonting? frågade Valdemar.
- Kanske livet är en bägare att tömma och inte att fylla?

Och om detta samtalade de sedan till dess musiken tystnade och olika sjungande hopar hade upplöst sig. En sista grupp bildades ännu på andra sidan bassängen. Den hade tydligen föresatt sig att sjunga makedoniska folkvisor till dess dagen grydde, men de som sjöng gjorde det lågmält och mest för sig själva.

Men för Valdemar var livet inte en bägare som han kunde tömma om han inte samtidigt fick se till att varje handrörelse som förde bägaren till läpparna blev ett arbete. De timmar som han satt stilla på sin veranda och såg ut över havet var lätt räknade och de steg han tog för att bara röra sig omkring på sin holme var inte heller många. Från berget såg han ner i vattnet och märkte att tången höll på att komma tillbaka, därifrån gick han tillbaka till bryggan och såg att några plankor borde bytas.

I tre dagars tid höll han på med att reparera bryggan, förnya några trappsteg till verandan, städa upp omgivningen kring huset från kottar och kvistar och rensa takrännorna från barr och skräp. Under de dagarna lyckades han mota och hålla på avstånd övertygelsen om att han inte var gjord

för att bara vara. Under de dagarna beviljade han sig tillstånd, eller rättare sagt rekommenderade han sig, att under sommaren låta dagarna komma och gå med sitt eget innehåll. Han var säker på att hans livs stora och avslutande projekt så småningom skulle växa fram inom honom.

Nere vid bojen låg båten, redan den behövde två veckors tankefritt arbete, slipning och putsning, för att överbyggnaden skulle återfå sin forna glans. Varvet där den hade varit upplagd hade bara skött om skrovet och om motorn. Under alla dessa dagar ringde varken han hem eller Laura till honom. Han lät bli att ringa därför att han inte kunde veta vem som skulle svara.

Zvonimir kom den dag han skulle komma, torsdagen före midsommarafton, och Laura och Anna var tillsammans ute på flygfältet för att möta honom. De stod där, den resliga höga kvinnan och den korta flickaktiga, och försökte gissa vilken av alla de män de såg genom glasdörren som var Zvonimir. Enligt Valdemars beskrivning var han under medelhöjd, hade mörkt hår, tätt kammat till huvudet och stora, tydligt tecknade ögon. Han rörde sig som en som vilade i sig själv och som därför också alldeles lugnt då och då skulle rikta en sökande blick mot de väntande för att se om någon hade kommit för att möta honom. Det var troligt att han inte hade mycket bagage, att han rentav kom med bara en väska i rem över axeln.

Flyget från Zürich över Stockholm landade kort före elva på kvällen och det var många resande som kom genom passkontrollen. Flera skyndade direkt mot utgången ivriga att vara bland de första i taxikön. Anna såg genast Zvonimir. Hon uppmärksamgjorde Laura på en man i skjortärmar och med en läderbag i rem över axeln. Han kom långsamt gående och följde med blicken dem som ställde sig för att vänta på sitt bagage, han stannade också upp och såg åt Lauras

och Annas håll, naturligtvis utan att känna igen någon. Då han vandrade vidare mot utgångsdörren gick de för att möta honom. Laura stannade avvaktande på avstånd, men Anna gick frimodigt fram till honom och frågade om han var Mr Jovanović.

— Yes, sa han. Yes.

Han stannade upp och smålog mot henne som om han hade väntat sig att få höra någonting om henne också, men hon visade honom direkt till Laura och presenterade henne som Mrs Tera. Först sedan sade hon att hon själv hette Anna.

— A friend of ours, sa Laura.

På vägen över parkeringsplatsen spanade Zvonimir omkring sig som om han hade väntat att natten så småningom skulle bryta in från något håll.

— Min man är ute på vår holme och tidigt i morgon skall vi alla åka dit. Om ni inte är för trött.

Zvonimir tackade.

— Jag har bett Anna komma med för min engelska är så dålig.

— Min är fruktansvärd, sa Zvonimir.

— Och hon skall bli tolk så det är bra för henne att öva sig litet.

— Talar ni också franska? frågade han Anna.

De övergick till detta språk som han verkligen behärskade.

Det var Anna som körde och Laura inbjöd Zvonimir att ta plats bredvid sig i baksätet.

— Min man har berättat att ni är en mycket framstående författare, sa hon.

— Han har ju inte läst någon av mina böcker men jag måste ha gett honom det intrycket.

— Nej, andra har sagt det om er.

- Det var mina vänner.
- Jag har förstått att det framförallt är historiska ämnen som intresserar er.
- Det är mitt folk, sa han, som intresserar mig. Det är alltid samma konflikter som kommer upp igen.
- Men ni kanske läser in det?
- Nej, sa han, det är så tydliga mönster.
- Kanske sådana mönster som vi själva har skapat och därför känner igen överallt, sa hon.
- Madame, sa han. Det finns dokument. Ni är forskare och intresserar er för fäderna. Har de ingenting att lära er som ni inte läser in hos dem?
- Skall jag köra längs stranden, runt Brunnsparken, frågade Anna.
- Gör det snälla Anna, sa Laura.
- Zvonimir såg frågande ut.
- Vi skall visa er havet, sa Laura.

När de omsider kom fram till Drumsö, efter att ha visat honom det surrealistiskt tomma Senatstorget och det absolut lugna havet som med sin starka spänning bar upp väldiga vilande fartyg, var det en mycket tagen gäst som de öppnade dörrarna för och önskade välkommen till Mr och Mrs Teras hem.

- Anna bor också här, sa Laura.
- Hon säger att jag också bor här, översatte Anna.
- Medan Anna ställde fram koppar på en bricka och koka-de litet vatten visade Laura Zvonimir hans rum och tog honom sedan med sig ut på balkongen. Klockan var halv ett.
- Blir det inte mörkare? frågade han.
- Jo, sa hon, men först om några veckor.
- Är dethär midnattssolen?
- Nej, den ser vi inte, sa hon.
- Kan man sova när det är så ljust?

— Det beror på samvetet, sa hon.

— Då är jag säker på att ni sover gott, sa han.

— Tack, sa hon, ni är en gentleman.

Han avlägsnade sig för en stund och medan han var borta dukade Laura och Anna tillsammans fram en lätt nattlig måltid bestående av te, bröd, saltkött och färska tomater. När Zvonimir kom tillbaka bar han med sig en gåva löst invecklad i papper. Den var åt Laura. Hon tog emot den, en gammal lerkruka som kanske legat århundraden i jorden.

— Den är mycket värdefull, sa han och hans blick tog tydligt avsked från den.

— Mr Jovanović sa hon och såg intensivt på honom. Ni är en underbar människa. Hur kunde ni veta?

— Er man har berättat om er. Alldeles litet, och så frågade jag mig hurudan den kvinna manne är som han är gift med.

— Mr Jovanović, sa hon och reste sig, jag måste få ger er en kram.

— Mme Tera vill omfamna er och kyssa er på kinden, översatte Anna.

Andra delen

Första kapitlet

Klockan var litet före elva på midsommaraftonsdagen när Anna körde ner bilen till bryggan. Valdemar hade lyckats tränga in sin båt med hjälp av pojkarna vid bränslemackarna. När han såg hur många väskor, påsar och bylten Laura och Anna lyfte ur bilen, med litet tafatt hjälp av Zvonimir, klev han iland och gick barfota över de solvarma plankorna och den heta asfalten.

— Vad du har blivit brun, sa Laura.

Zvonimir stod skyggt leende och väntade på sin tur. Anna satte sig i bilen och körde iväg till parkeringsplatsen.

— My friend, sa Valdemar och gick med utsträckta händer mot honom.

— Mr Tera, sa Zvonimir, jag är mycket lycklig över att vara här.

Han sänkte ner sin axelväska på marken, men tog strax upp den igen när han märkte att de andra började bära saker till båten.

— Var försiktig med dendär kassen! sa Laura.

Zvonimir räckte ner väska efter väska och Valdemar tog emot dem och staplade upp dem bakom motorhuset och Laura stod på bryggan och höll i sin mycket bredbrättade hatt.

— Dendär blåser i sjön, sa Valdemar.

Anna kom ut på bryggan. Hon bar en vid klänning av in-diskt bomull och redan en svag vindfläkt gjorde henne åtråvärd för den som hade ögon att se med. Hon böjde sig ner och tog av sig sina sandaler och stack dem i sin väska.

— Skall jag kasta loss? frågade hon.

— Gör det, sa Valdemar.

Laura klev ombord ganska ovigt. Hon grep med sin vänstra hand ytterst i kajutataket och höll i hatten med den högra och hade ingen tredje hand att sträcka mot Valdemar som stod beredd att ta emot henne, men hon kom ombord och först där tog hon av sig hatten.

Solen brände het på Valdemars axlar och ansikte då han försiktigt styrde ut båten ur den överfyllda hamnen. Andra tungmanövrerade båtar var också på väg ut och småbåtar stannade in, satte fart igen, tvärvände och började backa utan att röja om de var på väg in eller ut, om de kom för bensin eller om de sökte en mössa som hade blåst i sjön. Så snart han hade kommit så långt att han fick syn på Tulludden förde han fram spaken så mycket att båten började röra sig kraftigt och bestämt, men någon fart var det ännu inte tal om. Minst sju stora segelbåtar rörde sig långsamt för motor i samma riktning som han och längre fram mötte båtar på väg in till Hangö.

Laura ställde sig i öppningen bredvid honom. Hon löste sitt hår med sina fingrar och kisade en stund mot solen innan hon tog på sig sina stora och mycket mörka glasögon.

— Ser du alls med dedär? frågade han.

— Vattnet är gnistrande svart, sa hon.

Ur nätkassen som hon bar över axeln tog hon fram en solmössa med enorm skärm. Hon fäste den på huvudet med två snibbar som hon knöt i nacken.

Han log mot henne. Hon var en praktfull kvinna.

— Han är en fin människa, vår gäst, sa hon.

Valdemar nickade och koncentrerade sig på att manövrera i det smala faret. Zvonimir och Anna satt i aktern. Hon pekade mot Gäddtarmen och berättade, kanske om ristningarna. Laura försökte urskilja sjömärken för att vara med i

navigeringen. Det var tätt med kalmastade båtar ända bort till Lillklippningsgrundet, längre bort i riktning mot Flackgrund hade några hissat sina segel, säkert mera av övertygelse än av lust att komma fram.

— Dethär är som en motorväg, sa han.

Han vände sig om och kastade ett öga på karavanen bakom. Föröver kom en vit båt med stort skumsvall rusande. Båtar krängde och master pendlade.

— Här kör vi inte, sa han och böjde tvärt av från farleden som han just hade börjat följa mot nordväst.

Laura vilade armbågarna mot kajuttaket och stödde hakan mot händerna.

— Vid Solgrunden kan du säga till när riktningen är 310.

Anna hade tystnat och satt sig bredbent med uppdragen klänning. Hon lutade sig bakåt och bredde ut sina armar, ansiktet vände hon med slutna ögon mot solen.

Zvonimir betraktade denna solfångare, energiupplukerska och såg sedan ut över det blå vattnet som oroliga vinddrag hela tiden svagt streckade och laverade med otaliga vilsna betoningar i mörkare färg. Vinden visste inte vart den blåste och var den skulle vara om en stund. Okända sjöfåglar vankade omkring på klippställarna och tog några steg från vattenbrynet för att skydda sina fötter mot svallet när båten gled förbi.

Han reste sig och gick framåt, ställde sig bredvid motorn och grep tag i kajuttaket. Valdemar vände sig om och pekade att han kunde ställa sig på motorhuset. Zvonimir klev upp och såg båten styra mot ett avlägset korallrev, ett pärlband av svarta stenar. Plötsligt slog det upp vitt som av en lång bränning och de svarta stenarna höjde sig över vattnet och kom farande i en lång böljande våg rakt mot dem och sedan i en helt annan riktning, söderut. Han stod där ganska länge, till dess hans ögon blev besvärade av det starka ljuset

och han klev ner och sökte sig akteröver till sin väska och sina solglasögon. Anna satt oförändrat i samma ställning som sövd av motorns jämna gång och propellerslagens underliggande rytm. Zvonimir rörde lätt vid hennes knä. Hon slog upp ögonen.

— Det är farligt, sa han. Solen är mycket farlig.

Hon smålog, sträckte på sig och reste sig upp.

— Byt plats med mig då, sa hon, så får jag litet sol på ryggen.

Båten gled långsamt in i en spegelblank vik. Bojen stod stilla i vattnet som en onödig, urblekt prydnad. Anna sökte sig till fören och Valdemar lade till så väl att hon bara behövde ta ett kort litet steg. Han slog ifrån motorn, böjde sig ner och bröt strömmen. Laura sökte sig bakåt och uppmanade leende med gester Zvonimir att stiga i land. Han gjorde det och räckte henne sin hand så att hon kunde följa efter. Hon stod en stund och såg sig omkring och började sedan långsamt söka sig mot huset. Anna och Zvonimir stannade kvar och tog emot det som Valdemar langade ur båten. När det var gjort hade han ännu någonting att syssla med och Zvonimir slog sig väntande ner på bryggan.

— Reconnaissais vous le huitieme jour?

Valdemar smålog, men han såg osäker ut. Anna ingrep.

— Han frågar om du känner igen, jag menar om du minns, den åttonde dagen.

De behövde inte gå många steg innan de kom fram till huset som låg väl gömt bland klipporna. Några lågvuxna tallar sträckte långa krokiga grenar förtroligt över taket. Vägglankorna var gråblå och hade nästan tagit bergets färg. Dörren stod vidöppen. De steg upp på den stora altanen och ställde ner sina bördor på de grova plankorna.

— Det blir aldrig hett i dethär huset, sa Valdemar och pe-

kade mot tallarna.

De steg in i ett stort lågt rum med en murad ugn i centrum. Genom fönstren på andra sidan såg de en skymt av fjärden som de hade kommit över.

Valdemar gick vidare snett över rummet mot början till en korridor som visade sig vara en bro med glasväggar över till ett annat hus. De kom till ett litet rum med furulänstolar och ett lågt bord. Genom fönstret såg de en innesluten vik och en roddbåt.

— Där kan ni ta er ett dopp. Vattnet är tjugotvå grader. Vid stora bryggan är det mellan aderton och tjugo.

Den här ena dörren för till bastun, och de här två, han öppnade dörrarna, är era rum.

Zvonimir steg in genom den närmaste dörren, men vände genast om.

— Mademoiselle Anna väljer, sa han.

— Jag har redan valt, sa Anna och gick in i det andra rummet.

Valdemar följde Zvonimir in i hans rum och öppnade en dörr till en liten stenlagd altan fram mot en klippa som man såg havet över. Anna kom ut genom sin dörr.

— Jag kan visa er runt på holmen, sa Valdemar.

— Tänk om ni två går, sa Anna. Jag skall försöka hjälpa till med lunchen.

— Nej, sa Valdemar. Det klarar Laura.

Han såg på dem och när de inte visade något behov av att stanna i sina rum började han gå före dem mot lagunen. Anna hann upp honom och över axeln sade han till henne att hon skulle veta att hon var mycket välkommen.

— Tack, sa hon.

Zvonimir kom försiktigt gående efter dem. Han hade tagit av sig skorna för att följa de andras exempel. De finska talkottarna var hårda även om de inte var vassa som kastanjer.

När de kom tillbaka hade de gått på sköna varma klippor och balanserat på kantiga och hala stenar vid stranden. Laura stod välkomnande på altanen och höll i den stora vita hatten ytterst vid brättet även om ingen vindpust kom minsta löv att dallra. Hon var iförd någonting långt och luftigt i en blågrön mönstring som stod bra mot de lysande läpparna. Vid handlovarna hjälpte små rosetter till att hålla ärmarna tätt åtslutande. Inget skärp antydde var midjan fanns, om den fanns.

— Madame, sa Zvonimir och lade handen på hjärtat.

— Kom! sa hon. Ni är vår hedersgäst.

Hon hade dukat fram en stor grekisk sallad, bröd, öl och kallt vatten.

— Och när vi har ätit så tar vi siesta till klockan fem för i natt blir vi sena. Och Anna hjälper inte med disken.

Hettan hade gjort deras hunger anspråkslös och de åt ganska litet.

— Monsieur Tera, jag förstår att ni vid Sveti Stefan fick lust att visa ert eget hav för mig. Och jag förstår också, sa Zvonimir, att ni inte hade ögon för våra kvinnor. Anna såg förvånat upp.

— Men på båten sade ni ju att jag har ett typiskt serbiskt utseende. Jag trodde att det var en komplimang.

— Det var en komplimang, sa han, men tyvärr har de flesta serbiskor inte ett serbiskt utseende.

— Vattnet i Ohridsjön är annorlunda, sa Valdemar. Det verkar dött på något sätt. Fast där finns fisk.

— Det är soldiset som gör det så tungt, sa Zvonimir.

— Hur är det egentligen, var det i de trakterna som Kyrill och Methodios skapade det slaviska alfabetet eller var det i Bulgarien som bulgarerna säger? frågade Laura.

— Det var vid Ohridsjön, sa Zvonimir.

— Jag hittade en broschyr i en kyrka i Belgrad, sa Valde-

mar, och i den stod det att ingen kultur överhuvudtaget är skapad i Bulgarien.

— Vi uttrycker oss tydligt och klart, sa Zvonimir.

Under eftermiddagens tysta värmetunga timmar fick var och en rå om sig själv. Anna gick till sitt rum efter en bok och en handduk. Dörren ut stod öppen och hon tog den vägen ner mot lagunen. Hon kunde inte avgöra om Zvonimir var i sitt rum eller om också han hade begett sig ut. Vattnet i den lilla viken var lockande men det var alltför nära huset för att hon där frimodigt skulle ha klätt sig naken. Hon gick vidare till den yttersta klippan och klättrade ner bakom en brant skärning där hon kunde sitta i sol eller i skugga, alltefter hur det kändes. Hon klädde av sig och med handflatorna mot berget sökte hon den behagliga ställning som gav både stöd och sol. Hon såg ner över sin kropp som ännu ingenting förrådde. Sina ben kunde hon också godkänna och sina fötter som hon kunde ha lagt i någons hand. Långt borta mot land såg hon vita segel som rörde sig sakta utan någon vind. Hon slöt sina ögon och lutade sig tillbaka.

— Ni är mycket vacker.

— Helt och hållet?

— Från topp till tå.

— Benen också?

Hon höjde långsamt armen och lade handen över pannan så att den skuggade ögonen innan hon öppnade dem. Zvonimir satt eller stod på klipputsprånget ovan henne. Hon kysade. Han satt. Hon såg hans fötter och ett ansikte som föreföll vemodigt.

— Ni är inte glad över att se mig?

— Jag är bara en människa, sa han.

— Ni vill förstås se vad det är jag läser.

— Kreutzersonaten.

Hon satte sig upp och drog till sig sin klänning. Det var meningslöst att längre skyla sig så hon lade den över axlarna som en handduk efter bad.

— Jag tyckte inte om den, tyvärr.

— Varför inte?

— Han försöker bevisa någonting för sig själv, sa hon, fanatiskt.

— Så gör man när tron vacklar.

— Tron på vad då?

— På den egna moralen.

— Tolstoj, sa hon, var en gammal sinnlig man som älskade en ung kvinna.

— Men hon förblev ju inte ung, sa Zvonimir.

Anna klädde lugnt på sig. Drog på sig trosorna, reste sig och lät klänningen glida över huvudet. Han sträckte sin hand mot henne. Hon böjde sig först efter sin bok och sin handduk och grep sedan tag i den. Hans underarm var kraftig och muskulös och lätt som en stenget tog hon sig upp till honom.

— Med er skulle man kanske kunna tala, sa hon.

— Det är ett märkligt berg dethär, sa han, så runt och hårt. Hon märkte att han rörde sig litet osäkert.

— Får jag se på er fot, sa hon.

Hon grep om hans axel och sträckte ner handen. Han lyfte sin fot och hon tog tag i den. Ett skärskår i fotvalvet, inte djupt men i alla fall.

— Ni måste sköta om dethär, sa hon. Gå ni ner till viken och skölj foten så skall jag hämta ett plåster.

När dagen började svalkas mot kväll reste sig Zvonimir från bordet och slog igen sin tjocka dagbok. Han hade suttit ute på altanen och skrivit med liten, tät handstil alldeles som om han hade fört protokoll över alla sina upplevelser och tan-

kar. Det var också möjligt att han hade bearbetat något gammalt, ständigt tema. En gång hade Anna kommit ut till honom efter att en stund ha stått och sett på honom genom sin öppna dörr. Hon hade frågat vad han skrev.

— Jag skriver alltid, hade han svarat.

— Vad då?

Utan att se upp hade han bläddrat fram ett tomt blad och skrivit ett par rader.

— Det här är en mycket tunn slingrande linje och ändå kan den fånga in allt. Orden är under. Det är därför jag skriver.

När han bar in bordet tillbaka från den svala skugga på altanen var han igen redo att möta människor. Han gick genom huset och såg Laura och Anna tillsammans förbereda någonting för kvällen. Han skakade småleende på huvudet då Laura frågade om han hade sovit gott, han brukade inte sova på dagen sade han. Genom den öppna dörren såg han att Valdemar var på väg ner mot bryggan. Han följde efter och aktade sig för att stöta sin fot mot tallrötter eller att trampa på kottar. Valdemar gick ut på bryggan, böjde sig och tog tag i ett rep som hängde ner i vattnet. Han drog upp en sump som vattnet forsade ur när han lade den på bryggan.

— Kom närmare, sa han.

Han öppnade locket.

— Välj nu vad vi skall äta i kväll.

Några flundror och en piggvar slog och sprattlade i sumpen. Zvonimir böjde sig ner och såg på fiskarna med händerna stödda mot knäna.

Valdemar tog piggvaren och höll upp den.

Zvonimir nickade.

Valdemar slängde den i en hink.

— Och så tar vi några flundror.

Valdemar klev ner från bryggan och ställde sig på strand-

stenarna. Fiskarna låg platta och orörliga i hinken tills han trevade efter den första. Zvonimir stod på bryggan och såg på hur Valdemar med ena knät mot stenarna rensade fisken. Två snitt med kniven och ett grepp med pek fingret och tummen, det var allt. Inälvorna kastade han ut, långt från stranden. De flöt en stund på vattnet och en mås som långsamt styrde ditåt för att se vad som pågick fortsatte kallsinnigt sin upphöjda flygfärd.

— Dethär känns inte som att döda, sa Valdemar. När jag håller fisken i min hand och trycker den mot stenen så vet jag att jag har rätt till det, att det är meningen.

Han fick tag i piggvaren, höll upp den mot Zvonimir och lade den på stenen som hade blivit blodfläckad.

— Vi ska grilla den, sa han.

Handen gjorde igen samma bågrörelse ut mot vattnet, men måsen var redan långt borta.

— Ni sade »har rätt till», sa han.

— Jo, sa Valdemar och rätade på ryggen, men jag jagar inte. Jag minns hur det var att se hararna som min far hade skjutit hänga utanför köksfönstret om vintern.

Valdemar tog den sista flundran.

— Den här är för Laura, sa han. Den är så liten att jag är säker på att hon vill ha den.

När han var klar tog han ett par steg ner till vattnet och sköljde kniven och fiskarna.

En stund senare stod Zvonimir mitt på den stora altanens mörktjärade breda plankor och såg fascinerad på när Valdemar, som det syntes med högtidliga rörelser, bredde ut kol på en av stenar uppförd grill. Han jämnade ut dem och höjde sig ner efter en svart flaska. Ur den stänkte han en gnistrande klar vätska.

Anna kom ut och ställde sig lutad mot väggen med armarna korslagda över bröstet. Valdemar stod stilla en stund ne-

re på den kala bergklacken och betraktade grillen. Han stänkte litet till ur flaskan och ställde undan den. När han reste sig trevade han i fickorna efter tändstickor. Han tände en sticka, han tände två och de små fladdrande lågorna dog snabbt ut. Han rörde sig runt grillen och försökte tända på i de olika hörnen. Anna lutade sig mot räcket och Zvonimir ställde sig bredvid henne. Plötsligt slog en röd låga upp, brann på ett enda ställe tills den satte sig i rörelse och flammade upp över hela kolbädden. Zvonimir sade någonting åt Anna. Hon nickade.

Valdemar betraktade kritiskt elden, vände sig om och kastade en blick på fiskarna. Zvonimir sade ytterligare någonting.

— Han säger att det liknar en rit, att du är som en präst vid sitt altare.

Valdemar böjde sig ner och blåste på de svagt brinnande kolen.

— Du måste vänta på glöden, sa Laura genom fönstret, tjugo minuter. Kommer du inte ihåg.

Valdemar fortsatte att blåsa och gav sedan upp.

— Vem har hört talas om en präst som offerar fisk, sa han.

— Jesus, ropade Laura inifrån huset.

Zvonimir såg frågande på Anna.

Laura ställde sig i dörröppningen.

— Jesus grillade ju fisk åt lärjungarna när de hade kastat nät hela natten utan att få någonting. Det var efter uppståndelsen och de kände först inte igen honom vid kolelden på stranden.

Valdemar skar ett par skårer i varje fisk och gned in dem med salt och peppar och någon ört, sedan penslade han dem med olja.

— Knappast flundra i varje fall, sa han och lade fiskarna på gallret.

— Men kanske lika gott, sa Anna.

— Omöjligt, sa Valdemar.

Och så fick hon förklara hela ordväxlingen för Zvonimir.

Valdemar höll handen ovanför glöden och när hettan strålade tillräckligt stark lyfte han gallret på plats. Han bad Zvonimir komma och hålla ett öga på fiskarna en stund. Zvonimir såg osäker ut.

— Lyft på gallret om det slår upp lågor.

Han visade hur och gav sig sedan iväg inåt holmen. Om en stund kom han halvvägs tillbaka och ropade åt Anna att hon skulle ta hand om grillen och att Zvonimir skulle komma. Zvonimir tog sig snabbt upp på berget och följde efter Valdemar som redan hade gått ut på udden. Där stod han och pekade på en stor vit motorbåt som med god fart kom körande över det spegelblanka vattnet. Den reste sig högt över ytan och lämnade ett vågberg bakom sig.

— Den är långt utanför farleden, sa han. Nu skall ni få se när den kör på grund. Det har ni aldrig sett förut.

Båten forsade vidare men började småningom tveksamt sänka fören.

— Nu kör den på.

Den hanns upp av sitt eget väldiga svall och med ett skrapande ljud sköts den upp på en undervattensgryнна och blev liggande där. Motorn tystnade. Musik slog upp och dunkade stark över fjärden. Båten vaggade. Ett par personer sökte sig till fören. De böjde sig ner och spanade i vattnet. Musiken dunkade vidare och en kvinna sjöng.

— Det är midsommar, sa Valdemar.

— Ska vi hjälpa dem? frågade Zvonimir.

— Nej, sa Valdemar. Vänta här.

När Valdemar kom tillbaka hade en av männen på båten klivit i sjön och stod till midjan i vattnet. Det såg Zvonimir med blotta ögat. Valdemar räckte honom en kikare och då han ställt in den såg han en annan sänka sig ner. Tillsam-

mans försökte de två männen lyfta båtens för. Till ingen nytta. Musiken dunkade om möjligt starkare.

— Vi borde hjälpa dem, sa Zvonimir och räckte kikaren tillbaka.

Valdemar granskade läget. Han skakade på huvudet.

— Vill vi ha ett berusat sällskap här i natt? Om båten inte kan köra vidare.

Han sänkte kikaren och började gå tillbaka mot huset. Musiken dunkade inte längre, den skralade.

— Det går ingen nöd på dem, sa han, om de inte själva dränker sig.

Zvonimir följde honom som en skugga, orolig och inte alls tillfredsställd.

— Där är igen någon som har kört på grund, sa Valdemar åt Laura och Anna som tillsammans hade bedömt att fiskarna borde vändas. Förklara för vår gäst att jag inte är ett odjur. Sjöbevakningen får ta hand om dem.

Laura tog kikaren och gick ut på klipporna och lämnade förklarandet åt Anna. Solglittret som upplöste strandträdens konturer var intensivt och rent. Det hade ingenting gemensamt med de skoningslösa akustiska övervåld som människorna i båten begick.

— De hade själva ringt, sa Valdemar då han kom ut ur huset. Snart blir det tyst igen så man kan höra fåglarna.

Zvonimir iakttog honom uppmärksamt.

— Jag hatar det. Jag hatar det. I tusentals år har människor flytt städerna och lämnat allt oväsen bakom sig och nu går det inte mera. Vad som helst kan ett gäng dyka upp med en burk storstadsskrål och släppa ut det som ett pestmoln, översätt, sa han.

— Gärna, sa Anna. Monsieur Tera anser att storstadsmusik kanske inte alltid kommer till sin rätt ute i naturen.

Zvonimir svarade.

— Han säger att du är en poet, sa Anna, och att han ge-

nast hade lagt märke till det draget hos dig.

— Skall vi gå till bords, sa Valdemar. Var är Laura?

Hon kom försiktigt nerklivande från berget med kikaren i handen.

— Sjöbevakningen är på väg, jag såg dem.

— Tack gode gud, sa Valdemar.

Zvonimir såg frågande på Anna.

— Han välsignar maten, viskade hon.

Zvonimir gjorde ett litet korstecken, från höger till vänster.

— Varför gjorde han korstecknet? frågade Valdemar.

— Han välsignar maten, sa Anna.

Vid måltiden ute på altanen presiderade Laura. Hon hade kokat potatisen alldeles själv, rört till dillsmöret och blandat en stor läcker sallad. Salladssåsen var en egen version av hennes mormors senapssås med hackade ägg. Det var vindstilla och hon kunde släppa greppet om hattbrättet och ägna sig helt åt värdinneskapet. Hon såg till att gästen fick sin egen fisk och att hon själv fick den minsta flundran, medan hon förklarade att de gyllenbruna flundrorna på ett annat fat var en alldeles särskild delikatess. Dem hade hennes man rökt dagen innan, för de var alltid bäst på andra dagen då de hade tagit åt sig saltet.

— Monsieur Jovanović, solen lyser er rakt i ansiktet!

— Madame Tera, det är inte bara solen som bländar mig, sa Zvonimir och bugade sig lätt.

Laura smålog och väntade medan Valdemar fyllde snaps-glasen. Sedan höjde hon sitt glas och när de andra hade höjt sina frågade hon om de inte fick kalla Monsieur Jovanović vid förnamn.

— Tack, sa han. Jag kallas Zvonko.

Valdemar såg under roat höjda ögonbryn på sin hustru och inväntade den lektion i konsten att bena flundra som

han visste att nu skulle följa. Anna, som satt mitt emot honom, höjde glatt sitt glas en extra gång. Han svarade med en glimt av sin gamla uppskattning.

Zvonimir fick en ingående handledning i hur han skulle ta itu med sin fisk och han ägnade sig ivrigt åt att avlägsna skinnet och att frilägga de långa breda filéerna. Han smakade, såg upp och sökte i tur och ordning allas blickar som för att förvissa sig om att det han kände var sant, så återuppväckte han inom dem den barnsliga hängivenhet som de själva bar inom sig som minne av tidigare måltider.

— Varför har ingen sagt? sa han.

— Vadå? frågade Valdemar och lät händerna vila mot bordet.

— Hur fisk skall smaka.

— Men fisken i Medelhavet är ju också mycket god, sa Laura.

— Jag har slutat äta den, sa Valdemar. Där nere vet de hur man skall äta fisk, nästan som någonting heligt, men de rår ju inte för att deras fisk inte smakar fisk.

Anna översatte för Zvonimir att Valdemar tyckte så mycket om det sätt på vilket man åt fisk i södern.

Hela måltiden, med nypotatis, rökt flundra och dillsmör, hade bara blivit en orgie i munnens vällust om inte Laura samtidigt ihärdigt hade strävat efter att ge den djup och mening som mänskligt möte i en trolsk natt. Hon undvek aldrig svåra och kanske laddade ämnen, för det var i meningarnas och övertygelsernas värld som hon kände sig mest hemma.

Hon började med att berätta för Zvonimir om midsommarnatten, om midsommareldarna som man nu inte kunde se för att varning för skogsbrand var utfärdad över hela landet. Hon berättade om midsommarstången som var allmän längre västerut på de åländska öarna och därifrån eventuellt höll på att erövra mark också på annat håll. Själv

skulle hon i varje fall inte vilja ha någon midsommarstång för den hade sitt ursprung i fruktbarhetsriter och hon var inte intresserad av att ha en fallossymbol på sitt berg även om den var prydd med blommor, kransar och girlander.

— Men vi, sa hon, vi ser inte sammanhangen.

Och när hon sade det förde hon upprepade gånger sin slutna hand mot sitt bröst som en gest från fjärran tider och om vilkens innebörd hon själv var omedveten. Zvonimir lyssnade uppmärksamt och Valdemar hängav sig åt ett stilla ätande. Anna såg till att han alltid fick just det han ville ha.

— Och ändå, sa Laura, är alla våra riter så hjälplösa, både de sociala och de religiösa. Våra militärparader! De är gripande gubbar i grått som försöker få musik ur horn fyllda med snöslask. Tamburmajoren behöver sin stav för att hålla balansen och inte sätta sig i sörjan som han vadar i. Våra fester blir ett enda rörande elände.

— Men är inte dethär en fest? sa Zvonimir.

Laura smålog.

— Jo dethär, dethär är en fest. Det är en andens fest.

Valdemar såg förvånat upp.

— På det sättet att vi alla lyssnar på varandra.

— Hittills är det bara vi som har lyssnat, sa Valdemar.

Hon vände småleende sitt ansikte mot honom och lät honom möta det i hela dess prakt, de stora seende ögonen och den mjuka fylliga munnen.

— Jag vet, sa hon, att du inte tycker om att tala om det som ligger djupast i dig. I stan är du en korrekt ledare som är kryddad med mild humor och här ute är du gärna den fåmälde fiskaren.

— Laura beklagar att Valdemar inte tycker om att tala om sig själv, förklarade Anna.

— Men i själva verket förstår vi ju varandra även om du inte bryr dig om min teologi, sa Laura. Vi använder olika ord för samma erfarenheter. Jag tycker att du är för beroen-

de av Jung, men det behöver vi inte tala om i kväll.

Hon vände sig till Zvonimir.

— Midsommar är ingen vanlig fest, sa hon.

— Det är kanske naturmystik, sa Zvonimir. Jag läste en gång en artikel av en fransk dominikanerpater. Han skrev att sanningen här i norden är dold bakom slöjor, dimmor över stilla skogssjöar, fåglar som ropar i ödemarker. Allt är bara en obestämd känsla och det finns ingenting att gripa tag i.

Laura nickade.

— Jag känner honom. Det är en mycket gammal artikel. Han skrev den första året han var här full av hemlängtan till det trygga klostret i St Maximin, nära Juan-les-Pins. Här finns inga fasta murar, biskopsborgar och rövarslott att stöda sin tro mot. Vi har bara naturen, men man kan inte tala om någon naturmystik längre. Ingen ser längre några feer och troll eller andeväsen. Vi ser träd och fåglar, gräs och vatten och vi sträcker ut oss på varma klippor eller stänger om oss mot storm och kyla. Vi kämpar mot depressioner i novembermörkret och rätar på oss i ljuset över snövidderna i mars, men vi är inga naturmystiker. Vi är bara betraktare och medlevare.

— Ursäkta, sa Anna som lutad mot Zvonimir hela tiden hade tolkat, »medlevare»?

— Kära Anna, sa Laura, säg hur du vill.

Valdemar reste sig och tog de två tomma flaskorna från bordet. Han stannade vid dörren och frågade om de ville fortsätta med samma vin. Det ville de.

— Jag är bara en lekman, sa han när han kom tillbaka med nya svala flaskor, men är inte en betraktare och en mystiker samma sak?

— Du är alls ingen lekman, sa Laura.

Valdemar ryckte på axlarna och slog sig ner.

— Hon älskar mig, sa han förklarande.

— Kanske det beror på vad man ser, sa Anna.

De andra såg på henne, väntade att hon skulle förklara vad hon menade. Hon vände sig till Laura, men kastade också en snabb blick mot Zvonimir.

— Jag kan ju inte ens säga det på svenska, sa hon.

— Försök, sa Laura, och ge honom sen ett sammandrag.

— Alltså, jag översatte en gång någonting för dig. Han, Gregorius, talade om ett seende som inte är ett seende, om en klarhet som inte går att fånga i ord.

Och Anna försökte att förstå sina egna tankar genom att uttrycka dem enkelt, genom att tala om alla dem som i dimslöjor hade sett feer och i mörka skuggor troll. De hade ju i själva verket varken sett det ena eller det andra. De hade bara gett främmande former sådan gestalt som de hade lärt sig att vänta att få möta. De liknade någon som har en aning om en Rorschachtest och plötsligt skall tolka bläckfläckar. Vissa tolkningar är inte bra och andra är mera gynnsamma. Allt som en människa menar sig se visar bara vad som rör sig inne i henne själv. Men ett seende som inte är ett seende kan säkert bara den komma till som har lärt sig att avslöja sina egna inre bilder och förkasta dem.

Annas ögon blev fuktiga medan hon talade, och hon avbröt sig osäkert.

— Förlåt, sa hon, jag blir ju rörd av mina egna ord. Kan jag ta dendär sista fisken?

Hon sträckte ut handen, men den sista flundran var stor och hon såg bevekande på Zvonimir som förbarmade sig över henne, lyfte den över på sin egen tallrik och rensade den med sin nyförvärvade konst. Sedan lade han för henne ett stycke vitt fiskkött.

— Jag tror att vi skall gå och se på solen innan den försvinner helt och hållet, sa Valdemar.

Laura och Valdemar väntade lugnt medan Anna och Zvonimir åt och sedan gick de alla tillsammans ut på det när-

maste berget. För första gången såg Anna Valdemar lägga sin arm om Laura och Zvonimir lade märke till att hennes långa lösa klänning hade dolt en välformad midja.

Zvonimir ställde sig ett stycke från de andra och såg mot de lätta purpurblå moln som låg beredda att ta över himlen i nordväst så snart jorden hade höjt sig en smula och dolt den brinnande facklan för en stund. Han satte sig ner på berget och märkte att han blev lämnad allena, men han kunde inte slita sin blick från tre änder som svarta simmade i krusat guld. När glittret försvann och hela havet blev lugnt rosafärgat reste han sig och vände ryggen mot det vackra. Han gick tillbaka och fann att alla spår av måltiden var undanröjda från bordet på altanen.

Inne i huset stod Anna och ordnade ljudlöst kärlen. Hon lade ett finger på sina läppar och pekade mot en slutna dörr. Han nickade och gick lika tyst fram för att hjälpa henne, men hon skakade på huvudet och gav honom tecken att söka sig till sina domäner. Han såg frågande på henne och då hon nickade gjorde han som hon hade föreslagit.

Andra kapitlet

När midsommardagen långsamt höjde sig mot allt hetare timmar vandrade Zvonimir ensam omkring på de flata klipphällarna på andra sidan lagunen, på en del av holmen där han inte kunde överraska någon som hade dragit sig tillbaka för att läsa eller dyrka solen. Han steg ner i vattnet för att pröva om berget var halt och då det gav gott fäste klev han omkring som en pojke som sökte sin barkbåt från dagen förut. Han hade ännu inte sett till någon av de andra. En osynlig person hade låtit honom finna en kanna kaffe och litet bröd då han trädde ut på altanen för att börja skriva. Ännu på stranden bar han sin dagbok och sin penna med sig.

Det som hade skett under natten hade förvandlat hans vistelse bland de andra, både fört honom mycket närmare dem och gjort honom plågsamt medveten om stora rörelser under den yta som hans tre vänner stod på. Allra mest oroade han sig för Laura, så säker i sin drottninglika värdighet och så sårbar i sin förblindelse. Han kände stor sympati för henne, inte för att hon som kvinna skulle erövat honom, därtill var hon helt enkelt för stor, för lång, utan för att hon med så stort allvar reagerade på varje fråga med något djup i och inte tvekade att med många ord ströva omkring i mängden av sin oskuldsfulla kunskap. Hon visste och hade förstått allt om den mytiska människan och ändå hade hon lyckats bevara en del av sig, kanske den viktigaste, opåverkad av all kunskap. Hon förstod drömmar, men drömde inte.

Zvonimir steg upp ur vattnet och böjde sig ner för att rycka bort plåstret som redan till hälften hade lossnat. Han grep tag om sin fot och kände med tummen på såret som knappt syntes, det ömmade inte heller. Plåstret gömde han under en sten som han hoppades skulle täcka det för all framtid.

På natten hade Anna satt sig brevid honom ute på altanen för att tillsammans med honom invänta solens uppgång. Den måste han se, hade hon sagt. Om en stund hade hon avlägsnat sig och kommit tillbaka med en flaska vin, ett torrt österrikiskt vin med tillräckligt mycket karaktär för att vara behagligt att dricka. Medan de satt där hade hon med stor tvekan, efter att några gånger ha avbrutit sig, återkommit till tanken att han kanske var en som man kunde tala med om personliga saker. Det var havet som besegrade hennes osäkerhet. Utan att dramatisera berättade hon om en ängel som för inte så länge sedan hade räddat henne genom att ta henne vid handen och föra henne upp ur det isande svarta vattnet till mörkret på stranden. Den ängeln hade fört henne tillbaka till livet och hade efterlämnat vågor av glädje och en absolut säkerhet om att allt skulle gå bra.

Zvonimir som satt med händerna knäppta runt knäna vände sig mot henne och såg på henne halvt från sidan. Hon skrattade till och reste sig och tog hans hand och lade den mot sin mage.

— Du känner ingenting, sa hon, men kom om en månad! Han är där.

Inför de jordiska tingen var han osäker och bara hans hand frågade — om den gjorde det. Då hon igen hade satt sig förde han ängeln på tal; hur han skulle förstå henne, om hon hade sett något? Nej hon hade ingenting sett och ingenting känt, bara blivit räddad genom ett kraftigt ingripande som förändrade alla hennes tankar. Plötsligt hade hon blivit

medveten om att hon bar på en stor gåva till en bestämd man. Här tystnade hon.

— Till Valdemar, sa hon.

Hon sökte Zvonimir med ögonen. Ett ögonblick mötte han hennes blick.

— Vet han det? frågade han.

— Jo, han vet det, sa hon. Och du fick veta det för att du kom ingenstans ifrån och försvinner dit igen.

Då de något senare i klart solsken skildes åt för det som var kvar av natten måste han ha sett mera bekymrad ut än vanligt för Anna förbjöd honom att försöka ingripa.

— För du är ju inte en ängel, sa hon. Det har du själv sagt.

Zvonimir hittade Valdemar nere vid bryggan där han sysslade med sin båt. Han hade lyft upp durkluckorna på bryggan och stod till anklarna i vatten och hade just tagit ett grepp om en pilsump. Han lösgjorde den.

— Det är den här, sa han. Den har skurit fast.

Han pekade på elledningarna och säkringarna för att visa vad han hade hållit på med.

— Kanske jag borde börja arbeta med mina händer resten av mitt liv, sa han.

Zvonimir såg ut att vilja kliva ner i båten och Valdemar visade att det var tillåtet. Han stack en gammal handpump i näven på sin gäst och ledde slangen ut över relingen.

Zvonimir började pumpa medan Valdemar ägnade sig åt att syna den vita tingest han höll i handen. Han försökte få själva pumphjulet att röra sig, men det gick inte.

— Det är bara att kasta bort den, sa han.

Han ställde den på bryggan, kanske för att vid tillfälle se om han ändå kunde göra någonting åt den. Medan Zvonimir fortsatte att pumpa tog han en skruvmejsel och de skruvar som han hade lagt i ett lock på instrumentbrädan och

började fästa träpanelen som han hade tagit loss för att komma åt ledningarna.

— Varför stannar du inte här ett par veckor? sa han. Det är lätt att boka om flyget.

Zvonimir pumpade och smålog mot honom.

— Du kunde stanna hela sommaren och skriva en roman här. Han böjde sig ner och fiskade upp en skruv från båtbottnen.

— Vi skulle inte störa varandra och på kvällarna skulle vi kunna lösa alla svåra frågor om Gud och den europeiska integrationen och politikernas trovärdighet.

— Gärna, sa Zvonimir, mycket gärna. Men tyvärr går det inte.

Pumpen gav ifrån sig ett sörplande ljud.

— Nu kan du sluta, sa Valdemar. Varför inte?

— På onsdagen börjar Belgradradion spela in en av mina pjäser och regissören vill att jag skall vara med.

— Vad handlar den om?

— Om en tysk och om vårt folk. Jag vill att vi skall få börja tala om det serbiska folkets lidanden. Vi har faktiskt tvingats att tala. Alla andra, till exempel judarna, har fått lägga fram för hela världen vad man har gjort mot dem, men det finns inget folk i Europa som har slaktats såsom vårt.

— Varför har ni inte fått tala?

— Statsvisdom, sa Zvonimir. Vi har blivit hindrade, men vi blir sjuka av att tala. En av personerna i pjäsen är tysk, en soldat som verkligen har funnits. Det finns två mycket starka bilder av honom. På det ena fotografiet tar han av sig sitt militärbälte. På det andra står han med ryggen mot en halmstack mitt ibland tillfångatagna serber. Han borde ha varit med om att skjuta dem, men plötsligt gav han bort sitt gevär, tog av sig bältet och gick och ställde sig bland dem och blev avrättad tillsammans med dem.

Tigande skruvade Valdemar i ännu några skruvar.

— Och det har hänt? sa han.

— Det är sanningen, svarade Zvonimir.

— Vad kan du ge i en pjäs som är mer än den här enkla berättelsen?

— Jag kan försöka förstå de krafter det handlar om genom att samtidigt tänka på mitt folks lidande och på denna främling.

— Har du lyckats?

— Ja, jag har lyckats.

Valdemar lade ifrån sig skruvmejseln och sträckte sig mot bryggan efter durktrallarna. Zvonimir klev upp på bryggan för att hjälpa honom. Han räckte dem en efter en ner till Valdemar.

— Hur mycket mår en människa betyder? sa Valdemar.

— Den här mannen betyder mycket för mig, sa Zvonimir.

— Om du lossar repen, först i fören och sen i aktern, så gör vi en liten provtur.

Valdemar körde långsamt ut ur den lilla viken, förbi grynorna, söderut mot öppnare vatten. Han erbjöd ratten åt Zvonimir och pekade på en hög vit fyr långt borta i soldiset. När Zvonimir lät förstå att han hade sett den bad Valdemar honom styra i den riktningen. Själv gick han in i ruffen för att söka sina gamla solglasögon och en mössa med skärm.

— Soldaten hade förstås föräldrar, sa han när han kom tillbaka. Mår de har sett fotografierna som du talade om?

— Säkert, sa Zvonimir. De finns i en bok om kriget.

— Jag undrar hur det kändes för dem.

— Det finns känslor som man inte kan tala om, sa Zvonimir.

Valdemar drog ner mössan djupare i pannan.

— Ljuset är för starkt, sa han.

Han styrde bland fladdrande svetslågor i solglittret.

— Också för mina ögon, sa Zvonimir.

— Då vänder vi, sa Valdemar.

Zvonimir vände och han njöt av att få möta de egna svallvågorna och känna hur båten tog dem i långa rullande rörelser.

— Det gungar mycket, sa han och såg på Valdemar.

— Det skall den göra, sa Valdemar. Den är byggd så.

Vi kan öka farten litet.

Han förde spaken framåt, motorn gav högre varv och kraftigare ljud och skrovet svarade med lätta vibrationer.

— Det kan hända att vi till straff blir utan mat, sa han.

— Till straff för vad då?

— För att vi har övergett våra kvinnor.

— Jag tror, sa Zvonimir, att de inte heller har tänkt på mat. Mrs Tera . . .

— Laura.

— Laura sitter vid sitt skrivbord och Anna ligger på rygg i solen utan att längta efter oss.

— Kanske ändå efter dig, sa Valdemar.

— Du är själv en mycket viktig person för henne.

— Jag kunde vara hennes far.

— Men det är du inte.

Valdemar sträckte ut handen och grep tag i rodret och korrigerade kursen samtidigt som han uppmärksamgjorde Zvonimir på en ljusockra toning i vattnet rakt föröver.

— Vad kan man göra?

— Älska.

— I min ålder älskar man inte, man söker något alldeles annat.

— Och vad kan det vara?

— Ett eget liv, ett som inte är beroende av någon annan människa.

— Och Laura?

- Hon har funnit sitt och nu översätter hon det.
- Och det är bra för henne?
- Kanske också för andra som hon. Vi går våra egna vägar.
- Men du stöder henne.
- Naturligtvis.
- Behöver hon det?
- Menar du att jag skall lämna henne i sticket?

Zvonimir styrde allvarligt och såg på vattnet och på holmen. Han rörde vid Valdemar och pekade på vidsträckta högt upptornade moln över fastlandet i norr. Deras bländande vithet var mildrad av dis och de vilade på skuggfält som stödde sig mot jorden.

Valdemar var inte oroad.

— De stannar där, sa han. Vet du varför Laura håller på med alla möjliga grekiska kyrkofäder?

Zvonimir skakade på huvudet.

— Hon tycker att Luther är för primitiv. Har du hört tallas om honom?

— Naturligtvis.

— Han har sagt att en man naturligtvis skall skilja sig från sin hustru om hon inte ger honom barn. Han har också sagt brutala saker om vad man skall göra med utvecklingsstörda barn. Han är ämne för en pjäs. »Gudsmannen.»

— Vi har själva sådana. Grymheten kommer alltid tillbaka i oväntade sammanhang, sa Zvonimir.

— Han hade sin syn på det som händer här på jorden. Barmhärtighet mot besvärliga människor var inte viktigt när tiderna blev hårda. Gud själv regerade med kraftfull hand och de smutsigaste jobben gav han åt furstarna och deras knektar. De fick använda sina vapen med gott samvete och hugga rum för det ordnade goda livet.

— Och fromheten? frågade Zvonimir.

— Den fanns dold i hjärtat. Där kunde man vila ut i en sådan gudomlig rättfärdighet som aldrig kunde förverkligas på jorden. Luther skulle du aldrig hittat bland dina serber vid halmstacken. Han skulle ha stått bakom exekutionsplutonen och styrkt officeren att ge sina order.

— Är det så?

— Det är verkligen så. Fråga Laura, det är hon som är teolog.

Valdemar förde spaken tillbaka och minskade motorvarven. Fören sjönk ner och båten lade sig tyngre på vattnet och gled sakta fram. Zvonimir steg självmant bakåt och överlämnade ratten. I alldeles för god tid klev han upp på däck och tog sig försiktigt framåt för att kunna hjälpa till vid bryggan. Han pekade på ett stort undervattensgrund i sundet före bryggviken.

— Där har många kört på, sa Valdemar.

De lade till och innan han lämnade båten lyfte Valdemar på luckan i durken för att se hur mycket vatten den hade tagit in. Det var helt obetydligt. Han klev upp på bryggan och förvandlade de slingor som Zvonimir hade lagt runt pollarna till knopar, sedan gick han upp mot huset.

Uppe på altanen bytte Zvonimir några ord med Laura innan han fortsatte in i huset. Då Valdemar kom upp från stranden och barfota steg upp på de solvarma plankorna sträckte hon fram en hand mot honom som han tog och förde till sina läppar på sin väg förbi henne.

— Inte så, sa hon. En kram.

Han tog henne i sin famn och lät henne känna sin styrka. Hon höll honom mjukt kvar.

— Vi har en son och en dotter i huset, sa hon.

— Då var du fem år då du födde honom, sa Valdemar.

— Men han är ändå så mycket yngre. På ett annat sätt. Sådär skulle jag inte kunna ta honom i famn, sa hon.

— Hur skulle du göra det då?

— Sådär som du tar mig.

Han släppte greppet om henne och hon slog sig ner i en stol på skuggsidan av bordet.

— Kan vi inte sitta en stund innan de kommer, föreslog hon.

Han tog platsen mitt emot henne och satte sig i sin uppmärksamt lyssnande ställning.

— Dethär är inte ett seminarium, sa hon. Se inte sådär på mig. Jag känner mig helt konstig.

Hon sträckte ut sin hand över bordet och kilade in den mellan hans händer.

— Jag har tänkt att du kanske blev svartsjuk, sa hon.

Han smålog mot henne och höjde litet på ögonbrynen för att visa att han var intresserad.

— Igår kväll blev du ju helt utanför samtalet. Vi pratade bara om sådant som intresserade oss och ändå är han ju din gäst.

— Du vet ju att jag ofta sitter helt tyst.

— Jo, sa hon, utom när du leder samtalet.

— Var det dethär som du ville prata om? sa han.

Hennes hand låg ännu mellan hans händer, men inte längre lika fast omsluten.

— Valdemar, sa hon. Du är sårad.

— Nej verkligen inte, sa han och tog stöd mot bordet och reste sig. Jag skall se till att vi får något att äta.

Han gick mot dörren och vände sig där om för att säga någonting. När han såg hur hennes ansikte var på väg att sluta sig igen och bara vara praktfullt, tog han de få stegen tillbaka till henne och satte sig. Han grep själv efter hennes hand.

— Vad ville du egentligen säga när du talade om en son och dotter? frågade han.

— Ja, vad ville jag säga, sa hon. Jag bara uttryckte en god känsla; kanske jag tycker om Anna på ett nytt sätt när jag ser dem båda, kanske han borde höra ihop med oss på ett annat sätt än att han bara kommer och sedan försvinner. Vi skulle kunna betyda någonting för dem, tror jag. Särskilt du, naturligtvis.

Hon lösgjorde sin hand och strök honom över de långa skarpa vecken vid mungiporna.

— Det har inte varit riktigt bra för ditt ansikte att hela tiden låta alla möjliga affärsmän spegla sig i det.

— Inte affärsmän, sa Valdemar.

— I alla fall människor som tror att man skall ha en djurtämjares blick.

Valdemar lutade sig tillbaka och sökte en bekvämare ställning.

— Varför jämför du mig med auktoritära typer?

— Det gör jag inte alls, sa hon, det vet du. Jag talar om din blick, att den ibland är klart grå och då ser du kärvt ut. Det draget skulle Anna och Zvonimir få bort.

— Och vilken roll har du tänkt för dig själv i den här familjen?

— Jag skulle väl mest vara som en äldre syster, sa hon och såg allvarlig och ansvarsfull ut.

— Och vi skulle alltså vara utan mor i huset, sa han.

— Jag är ingen moderlig typ, sa hon.

Han såg på henne.

— Du är en mycket moderlig typ, sa han. Du är själva urmodern, full av moderskap hela du. Det kan de här skarpa linjerna på dina ögonbryn och varningsfärgen på dina läppar inte trollo bort.

Laura såg inte längre på honom. Träden intresserade henne, tallarnas täta barrblock som både hejdade solljuset och silade det och som gav ett falskt löfte om svalka. Värmen strök ut själva himlens färg.

— »Full av oförlöst moderlighet», sa hon.

— Jag sade det bättre, sa Valdemar.

— Och nu är du bitter, sa hon. Djupt besviken på mig.

— Bitter blir jag aldrig, sa han. Jag har sett direktörer som inte blev generaldirektörer och riksdagsmän som blev ministrar bara en gång, och jag har lärt mig att det enda som man åstadkommer med bitterhet är att förpesta sin omgivning och förstöra sitt liv. En bitter man kan du verkligen förakta. Han är en som långsamt spolat ner återstoden av sitt liv i toaletten och njuter av det.

Jag är inte bitter, men jag blev förbannad när jag läste vad du hade sagt i tidningen, och det är någonting helt annat. När du kallade det ditt beslut så gjorde du mig faktiskt löjlig. Du klädde av mig inför alla de människor jag har att göra med och till och med den där kärvheten, för att låna ditt uttryck, blev säkert rörande.

— Men Valdemar . . .

— Så jag ber dig att inte i fortsättningen uttala dig på det sättet om dig själv att du samtidigt säger någonting om mig!

— Valdemar.

— Och det är säkert för mycket begärt att be dig låta bli att i sällskap tala om mig i min närvaro och berätta vad jag tänker och hurudan jag egentligen är.

— Valdemar!

— Låt mig vara! Jag står nog för mig själv. Det tycker jag att du borde ha haft tid på dig att märka.

— Hör på nu, sa hon och försökte igen få tag i hans händer. Om det var mitt beslut så kan jag ju ändra det!

Hon kisade litet mot den sol som belyste hans ansikte. Hans blick mötte hennes för ett ögonblick, sedan övergick den tydligen till att räkna bräderna på väggen och mellanrummen mellan dem, att genom fönstren försöka urskilja om någon rörde sig inne i huset och slutligen till att betrakta hennes mun. Han teg. Hon skrattade litet. Zvonimir visade

sig i dörröppningen. Han log mot henne och hon skrattade ännu mera.

— Du skrattar, sa han.

— För att jag lovade . . .

Valdemar såg på henne och hon avbröt sig.

— Ursäkta mig, sa Zvonimir, litet förläget.

— Zvonimir du är underbar, sa hon. Skulle du kunna ge mig min hatt. Den ligger därinne på bordet. Dethär ljuset börjar besvära mig.

Samtidigt som Zvonimir gick tillbaka in reste sig Valdemar och erbjöd sig att tvätta nypotatisen om hon inte hade tänkt sig något annat. Hon sade att hon faktiskt hade tänkt bjuda på västkustsallad och fil. Han behövde inte göra mer än öppna de konservburkar som hon hade tagit fram. Hon reste sig ganska tungt och mötte Zvonimir i dörren.

— Tack, sa hon. Har du någon aning om var Anna är?

De åt lunch utan större ceremonier och Valdemar berättade att han förgäves hade bett Zvonimir stanna litet längre hos dem. Det gav honom också anledning att beröra pjäsen och den tyska soldaten. Deras samtal i båten hade kanske inte gått riktigt på djupet när de inte hade någon hjälp.

— Vi förstod varandra, sa Zvonimir. Man kan säga det viktigaste med ganska få ord.

— Men inte alla nyanser, sa Valdemar.

Anna var påfallande tyst under hela måltiden. Det som talade var hennes bruna armar och händer var gång hon sträckte sig efter någonting. De sade att hon hörde hemma ute i solen och att hon, om hon fick välja, inte tänkte sitta länge vid bordet. Laura igen hade för sin del överlåtitt värdskapet på Valdemar. Hon hörde sig för om vad Anna läste, hon hade själv inte läst boken, hon hade överhuvudtaget inte läst Tolstoj sedan sina tonår.

Man bröt ganska snabbt upp från bordet och sedan Val-

demar hade förvissat sig om att ingen hade något särskilt behov av ett gemensamt program, en utfärd eller så, sade han att han för sin del tänkte röja upp i båthuset. Det handlade bara om småplock och han behövde inte någon hjälp.

Senare på eftermiddagen kom det ett slags oro över Zvonimir. Också han hade dragit sig tillbaka. Han hade sökt skugga på lilla altanen och suttit där utan att ändå kunna koncentrera sig på att skriva. Mest hade han sett sig omkring. Särskilt ofta hade hans blick sökt sig till en rund bergsklack, litet högre än de andra, på vilken det låg tre stentar, inte större än att en man kunde ha rullat dem dit. Han hade gett sig iväg med sin skrivbok i handen för att se närmare på dem. När han kom tillbaka hade han lämnat boken i rummet och sökt sig till grillen på andra sidan huset. Där hade han lyft på gallret och sökt bland kolen efter något som bara var delvis brunnet. När han hade funnit ett som kanske dög fann han själva påsen med träkol. Sedan gick han tillbaka till sitt trestensberg.

Han satte sig söder om klippans välvning och betraktade en mycket jämn nästan manshög bergvägg. Efter att ha fångat sina inre bilder gick han fram och drog upp konturererna till sju ögon, sju ögon som färdades likt stora fiskar efter varandra. Avståndet mellan vart och ett av dem var en och en halv gång ögats bredd. Varje öga tecknade han i två bågstreck. Sedan satte han sig igen och såg på linjerna som han hade dragit upp till dess han blev säker på hur han inom varje tomt öga skulle teckna en nästan fullständig cirkel och den båge som gav ögat en blick, men denna blick var inte riktad mot betraktaren utan förbi honom, inte på ett fjärrskådande sätt utan hemlighetsfullt seende det som är.

Zvonimir blev stående inför sitt verk med sänkta händer. Nästan omärkligt ryggade han några steg tillbaka som om han vikit undan för någonting. Han förde sin högra hand

mot bröstet och ansiktet och böjde sig framåt innan han vände sig om och tveksamt började gå tillbaka mot huset.

Anna satt på altanen och läste de sista sidorna i sin bok. Det leende hon gav honom förbyttes plötsligt i skratt och hon sträckte ut sin hand.

— Kom hit, sa hon. Vad har du gjort med ditt ansikte? Du är ju alldeles svart.

Han såg förvånad ut och strök sig undrande över kinderna och hakan.

— Det blir bara värre, sa hon. Det är runt ögonen. Kom. När han bara stod kvar reste hon sig och gick fram till honom.

— Här, sa hon och pekade under hans ögon. Här har det runnit något svart.

Hon tog hans händer och synade dem.

— Lilla vän, sa hon. Gå nu och tvätta händerna och kom sedan och visa dig för mig.

Jag måste ju göra någonting, sa han när han kom tillbaka. Den här holmen är ju alldeles överklig.

— Hur så? sa hon.

— Härifrån leder ingen väg till någon. Man kan inte se ett hus eller en by, bara långt borta en gles rad vita segel som inte är på väg någonstans. På morgonen seglar de iväg och på aftonen återvänder andra. Kanske de lägger till vid en ö som den här, vandrar en stund på klipporna. Allt som finns bär alla med sig och klipporna är bara sten som människor ställer sig på som lätt försvunna minnesmärken över sina försök att uppleva vad de ser och glömma vad de vet.

— Vet om vad då? sa Anna.

— Om sig själva och varandra och om allt det som ligger bakom horisonten.

— Världsnyheter? sa Anna.

— Hela människohavet, sa Zvonimir.

Han stod upp och gav ett tecken åt Anna att hon skulle följa med och det gjorde hon. Tillsammans gick de över de flata klippställarna, de gick genom blommande ljung och förbi enrisbuskar till berget med de tre stenarna. Hon höll sig några steg efter honom och gick försiktigt med tanke på de ormar som Laura hade varnat för. När Zvonimir kom fram till klippväggen visade han på sitt verk.

— Sju ögon, sa hon.

Hon steg några steg tillbaka så att hon kunde se dem alla på en gång.

— De har ett uttryck som jag aldrig har sett förut, sa hon.

— Det är tusen år gammalt, sa Zvonimir. Jag har sett bilder av ögon som ser mer än vi ser, mer än bara berg och träd och hav och människor, som ser själva de befallningar och krafter som likt skimrande nät en gång skall dras upp ur djupen där de inte har kunnat urskiljas. Dehär ögonen väntar på det sista ordet och den yttersta befallningen.

— Men jag ser inget kors, sa Anna.

— Du vet inte vad ögonen ser, sa Zvonimir.

— De ser Frälsaren. Det kan ju inte vara någonting annat. De ser honom i allting och genom allting. Kanske de ser ett ansikte som vi också skulle känna igen. Också jag, sa hon, bär inom mig ett ansikte som jag inte har sett, men som jag längtar efter.

Hon tog ett par steg tillbaka.

— Nu går jag och talar med Valdemar, sa hon.

— Om vad då? frågade Zvonimir.

— Jag skall be om färg, sa hon, så att vi får måla dit Guds sju änglar så att inte första regn sköljer bort dina bilder.

— Det är kanske någonting helt annat du borde tala med Valdemar om, sa Zvonimir.

Anna såg på honom.

Du skall inte se så bekymrad ut, sa hon.

Hon började gå mot huset men vände sig ännu om. Hon var bara solvarma armar och ben och ett stort leende.

— Jag har redan talat med honom om den sak som du tänker på. Han skall få all den tid han behöver.

Tredje kapitlet

Valdemar såg upp från arbetsbänken. Någon stod i dörren. Han vände sig om. Det var Anna. Han kunde nästan bara urskilja hennes konturer i dörröppningen. Han lade ifrån sig länsumpen som han förgäves hade försökt öppna.

— Kom in, sa han.

Hon steg in och såg den klara ordningen i båtskjulet, hyl-lorna med färger och lack i rena burkar, arbetsbänken där allt hade sin plats, ställningen på vilken en halvt isärtagen utombordsmotor var upphängd, motorsågen utan något spår av senaste användning. Hon gick fram till honom och strök med handen över bordets träyta. Den var mörk och bar på minnen av olja, men den var ren.

— Vilken ordning! sa hon.

— Jag får inte upp den här, sa han.

— Det är nog inte meningen, sa hon. Släng den.

Han böjde sig ner och lyfte på locket till en ljusgrå plast-tunna under bordet och lät pumpen försvinna bland annat skräp.

— Det var bra att du kom, sa han. Jag har tänkt tala med dig.

— Jag kom för att jag har ett ärende, sa hon och lade sin hand på hans axel.

Ett kort ögonblick höll hennes hand honom på plats sedan tog han ett par steg ifrån henne och rättade till ordningen på de järnfilar som låg uppradade bredvid varandra.

— Sådär, sa han. Det skall vara så att man får lust att jobba när man kommer hit.

— Zvonimir har målat någonting, sa hon. Kan du inte komma och se på det, jag tror att du skulle vilja behålla det.

— Var? sa han.

— På berget, med dina grillkol. Men han kunde ju göra det med färg, med rött eller svart eller med rött brutet med litet svart, om du har.

— Får jag se, sa han och började gå mot dörren. På vilket berg?

— Det med tre stenar, sa hon, på dendär branta släta sidan.

Valdemar gick före henne. Han gick raskt och målmedvetet som till ett ställe där man misstänkte att någon hade ställt till med ofog. Anna lät honom skynda iväg och släpade själv på stegen, böjde sig ner och undersökte blåbärskart. När hon kom fram stod han och betraktade ögonen.

— De är bra, sa han. De borde huggas in.

Han ställde sig på litet avstånd för att få överblick.

— Det är jag som har baxat upp dedär stenarna, med spett och störrar, första sommaren. Somliga platser har en särskild utstrålning.

Han gav henne ett ögonkast.

— Indianerna reste sina totempålar på sådana ställen. Andra byggde offeraltaren. Eller Delfi. Du har inte varit där, men när man kommer på vägen längs Parnassosbergens branta sluttning och har lämnat Arachova gör vägen en tvär krök runt ett klippusprång och vänder rakt in i bergssidan. Där och just där måste ett tempel byggas, det förstår man genast. Eller våra gråstenskyrkor. De står också på sådana laddade platser. Dethär är någonting som våra arkitekter och planerare har tappat bort. De bygger sina torg och reser sina monument alldeles förgäves därför att de inte söker platser som i sig själv har styrka. Hur kan man vara så förbannat dum.

Zvonimir har sett att just dethär är holmens axel, kraftpol, magnetiska centrum eller vad du vill kalla det.

Medan han höll sitt tal för regionplanarkitekter, byggnadsnämnder och kulturkritiker hade Anna slagit sig ner och satt nästan vid hans fötter med armarna om sina knän. Hon lyssnade gärna.

— Så Zvonimir har inte förstört ditt berg? sa hon. Jag var litet rädd för hur du skulle reagera.

— Rädd! sa han. Tror du att jag inte ser och förstår. Det är min förbannade otur att jag ser så mycket.

— Du svär på en plats som du nästan har kallat helig, sa Anna.

— Men jag är inte helig. Trinityberget kallar Laura dethär stället. De förbannade amerikanerna . . .

— Du svär igen.

— Alltså amerikanerna, deras dårskap kan man inte förstå, har kallat en av sina atomubåtar Trinity. Det är den fullkomliga svordomen, den slutgiltiga hädelsen. Att kalla sitt mest fruktansvärda förintelsevapen Treenigheten! Och våra biskopar rullar ut röda mattan för deras evangelister. Som om ord inte skulle ha någon betydelse!

Anna svarade inte, men hon kunde inte heller sitta lugnt och se på de sju ögonen och de tre stenarna medan han talade så hetsigt som han gjorde. Långsamt vände hon sig så att hon kunde se ut över havet. Ett lätt dis gjorde holmarna otydliga och berg och skogar svåra att skilja från varandra. Vinden var ännu knappt märkbar, men längre ut måste det blåsa för den segelbåt som gled fram i söder gjorde god fart. Den var vit, seglen var vita och himmel och hav skilde sig inte mycket från dess färg.

— Jag har aldrig hört dig tala sådär, sa hon.

— Hur?

— Som en folktalare, sa hon, och vi är ju bara två.

- Det är som jag säger, sa Valdemar.
- Du är väldigt långt ifrån mig.
- Tycker du det? sa han.

Han stod lång och gänglig med en hand i fickan och betraktade till synes ett av de sju ögonen. Han tog några steg som för att låta hennes ord och intrycket av dem förflyktigas.

- Jag har någonting som jag måste säga dig, sa han.

Anna knäppte händerna runt knäna och fortsatte att se ut över havet. Hennes bruna armar inneslöt hela henne i en mjuk varm krets. Hon drog knäna närmare och stödde hakan mot dem.

- Dendär kvällen när du hade gått i sjön, sa han.

Hon kanske knöt sig litet hårdare ett ögonblick, en spänning i hennes armars muskler som snart igen utjämnades under hudens lugna yta.

— Du träffade mig mitt i mitt liv, inte sant? Du kanske har trott att jag ingenting fattade, men du har inte frågat, och det håller jag dig räkning för. Du skrattade, minns du att du skrattade? Vad skulle man tänka om det? Kanske alltsammans var ett skämt från din sida, något litterärt citat som jag borde ha känt igen? Det var jag ju tvungen att försöka göra klart för mig, eller hur?

Anna började gunga lätt med kroppen. Med blicken undersökte hon sina fötter, såg på sina tår och lät dem röra sig. Det var bara stortån som kunde röra sig självständigt, de andra tårna följdes åt i gemensamma böjningar.

— Jag har ju också frågat mig om det var ett chocktillstånd som släppte och efterträddes av en euforisk känsla, en berusning i vilken man kan säga vad som helst. Men du har gått omkring och varit gravid för hela slanten. Ingenting syns och ändå finns det inga möjligheter att ta fel. Du är proppfull med din egen hemlighet medan du väntar att den

skall visa sig för hela världen. Jag har aldrig vetat att det som är dolt kan vara så uppenbart.

— Det var därför du sade att du inte ville ha honom, sa Anna.

— När har jag sagt det?

— I köket i stan, tillsammans med Laura. Det finns ingen plats i mitt liv för honom, sade du.

— Om jag har sagt någonting så talade jag om barn i allmänhet.

Valdemar började vanka av och an framför de sju ögonen utan att längre lägga märke till dem. Han lyfte ansiktet och såg hotfullt på en skröntärna som kom av sig i sitt anfall och tvärt vände undan.

— Jävla fågel, sa han.

— Jävla fågel, jävla arkitekter, jävla planerare, förbannade amerikaner. Vem är det du egentligen är arg på?

Han stannade och såg ner på henne. Axlarnas rundning var lika mjuk som alltid och det mörka håret slutade i en liten snibb i nacken.

— Och i alla fall, sa han, så måste jag utgå ifrån att det verkligen är jag som är fadern.

Hon vände sig om och såg på honom. Hon var vänligt road.

— Ja, sa han. Det förekom ju inga unga pojkar i ditt liv, såvitt jag vet.

— Beklagat du det? sa hon.

— Du behöver inte vara ironisk, sa han, för jag gör inga försök att fly undan mitt ansvar. Jag nämnde bara det i och för sig förvånande, att jag som ändå är så mycket äldre tycks vara den enda mannen i ditt liv. Och helt bestämt ingen fadersgestalt, eller hur?

— Inte för mig, sa hon.

— Anna, sa han. Försök hålla dig allvarlig. Det är inga småsaker som vi talar om.

— Jag är allvarlig, sa hon. Jag ser upp till dig, jag har hela tiden sett upp till dig och jag är säker på att jag inte kommer att förlora min aktning.

— För vad?

— För dig.

— Jag förstår inte vad du pratar om, sa han. Jag försöker stå för mina handlingar och det är allt. Jag föraktar själv människor som man inte kan få något grepp om, den politiker till exempel som sa åt mig att han inte tänker avslöja var han står »för ser du politik är ett slags meteorologi». Det finns alltså sådant som jag inte tillåter mig, och dethär säger jag bara därför att du har tvingat mig att gå igenom en del saker för mig själv.

Han avbröt sig och började igen röra sig av och an. Hon såg mot huset, såg tallarnas flätverk mot vattenspegeln. Ingen rörde sig därborta.

— Det är ju alltid jag själv som måste ge namn åt allt, och det gör man bara genom handlingar. Med ord kan man säga vad som helst. Allt som man säger om en människa är sant på något sätt. Om någon säger om dig att du var ljuv till dess du fick mig i fällan, så är det naturligtvis sant. Om en annan igen säger att du är en självuppoffrande människa som verkligen är värd att bli älskad, så är det också sant. Alla är allt. Varför inte? Vem vet? Ingen vet vad en människa är förrän hon har manifesterat det i handling och visat vem hon väljer att vara.

— Både Sartre och Simone de Beauvoir är döda, sa Anna.

Han tystnade. Där han stod kunde han bara se henne bakifrån och uppifrån; hennes mörka hår, de bakåtsträckta armarna som hon stödde sig mot, händerna som vilade mot klippan.

— Jag vill inte ha en filosofisk dispyt med dig, sa han.

— Och jag vill inte alls gräla med dig, sa hon. Kan du inte

sätta dig.

Han satte sig äntligen ner, inte så nära henne som hon hade visat, men i alla fall. Också han knäppte händerna runt knäna och såg ut över havet.

— När jag nu har sagt att jag inte tänker undandra mig mitt ansvar så kanske jag får tala om något annat. Orkar du höra om Laura?

Han vände sig inte mot henne för att söka bekräftelse i hennes ansikte. Han bara gjorde en paus för att markera att hon kunde hejda honom.

— Jag tänker inte låta dethär på något sätt påverka min relation till Laura. Vi har hållit ihop i tjugofem år, vuxit samman, och det tänker jag inte slita isär. Jag tror inte heller att du skulle vilja det. Hon var i din ålder när jag hittade henne och tog henne till mig. Från den stunden tillhörde hon frivilligt någon, och det tror jag är viktigt. Det är inte så att hon skulle ha varit övergiven på något sätt, tvärtom. Hon var lika litet övergiven som ett föl inom synhåll för sin ägare. De människor som skakade lyssnade till hennes fars väckelseförkunnelse kunde aldrig ha föreställt sig att han ännu då hon var sjuutton år piskade upp henne med sin livrem. Vad hade hon gjort?

Framhärdat i att måla läpparna, fortsatt med att gå på skoldans. Hon var inte som du, lugn och säker, glad och humoristisk. Hon var klok, det var hon, men trotset hade gjort henne, jag tror att det inte är för mycket att säga, en aning vulgär.

— Valdemar, sa Anna, nu skall du inte tala mera om Laura.

Han såg ner och tog stöd mot berget med sina händer.

— Du behöver faktiskt inte försvara att du inte tänker gå ifrån henne. Jag vill inte ha dig.

När han envisades med att inte se på henne vände hon sig och tryckte sina fötter mot honom tills han behagade lägga

märke till henne också med sina ögon. Hans blick røjde faktiskt att han såg på henne långt bort ifrån, hans ögon var inte alls inställda på att se en verklig människa helt nära.

— Nå gubbstrutt, sa hon och petade till honom med tårna. Vilken tjugoårig kvinna tror du att vill leva resten av sitt liv med en fyrtio år äldre man!

Han smålog det skarpa småleendet och det syntes ringar kring iris i hans klargrå ögon.

— Bra, sa han. Då kan jag gå direkt till huvudsaken. Om du faktiskt är gravid och jag är fadern, som vi får lov att anta, så köper jag en bostad åt dig, en tvårummare med kök. Du får själv söka den, var du vill, men inte på Drumsö. Det är mitt villkor.

— Men Valdemar, inte kan du ge mig en bostad om jag inte vill ha någon. Vad vet du. Kanske jag är jätterik.

— Då ger jag den åt ditt barn.

— Men om din son vill ha en bostad just på Drumsö?

— Sluta upp att tala om sådant som du ingenting kan veta om.

Han reste sig och borstade av sina byxor.

— Kanske vi kan söka oss till de andra, sa han.

Hon reste sig också, lätt och smidigt.

— Var det allt du hade att säga? sa hon.

— Jo, sa han. Förresten, när tror du att det börjar synas på dig?

— Senast om ett par månader, svarade hon, men en skarpsynt kvinna ser det ju redan nu.

17 maj

Till min älskade son.

Nu måste jag börja skriva till dig för vi har båda varit i dödsfara genom din mammas svaghet, men vi har blivit räddade till livet och därför vill jag genast säga dig att du aldrig någonsin, hur trött och förtvivlad du än må bli, skall tänka på att skada ditt eget liv. Redan innan du blev född har du två gånger fått livet, först då du kom till i mig och sedan när ängeln räddade oss båda. Det måste betyda att Gud har utvalt dig och att han faktiskt vill att du skall finnas till.

Den 27 april sade läkaren till mig att jag troligen i slutet av november skulle ha en liten baby. Jag förstod inte alls att glädja mig över dig för jag blev så förtvivlad i min ensamhet. Jag vågade inte ens gå till din far och berätta för honom att vi två skulle ha ett barn för han är, som du vet, inte min man utan gift med en annan, mycket fin kvinna. Din far och jag var mycket goda vänner trots den stora ålderskillnaden och om du har lärt känna honom så vet du att du kan vara stolt över honom och över det av honom som du bär på. Han har inga andra barn.

Jag var så dödstrött efter det att läkaren hade berättat att jag skulle bli mor att jag under många dagar knappast var medveten om att jag gick till universitetet som vanligt och satt av mina föreläsningar. Det känns nu mycket svårt för mig att berätta för dig att jag beslöt mig för att ta mitt eget liv och att jag faktiskt en kväll hade vandrat ut till midjan i det iskalla vattnet i Riviken när det blixtrade till inom mig, min depression försvann i ett ögonblick, som genom ett

trollslag. Plötsligt var jag klar i huvudet och jag vadade tillbaka till stranden med ena handen utsträckt som om någon hade lett mig. De första stegen på stranden nästan dansade jag, men på vägen upp tillbaka till min bostad höll tröttheten på att återerövra mig och jag orkade knappt stå när jag väl hade fått upp dörren till mitt hem. Där tog din far hand om mig och såg till att jag blev varm och kom i säng.

När han sedan slog sig ner bredvid min säng i mitt rum kände jag så stor kärlek när jag såg på honom att jag berättade för honom att han skulle få en son. Han förstod inte alls vad jag talade om, allra minst att jag utan tvekan visste att du är en pojke. Hur kan jag veta det? Jag bara vet det, det var en del av den förklaring som jag träffades av när jag var på väg ner i det kalla och mörka vattnet. Din far, som ännu inte har haft mod att tala med mig om dig och vår framtid, är en mycket klok och insiktsfull människa. Han har för en tid sedan lämnat sitt arbete som chef för en konsultbyrå för att kunna ägna sig åt någonting mera skapande och livsnära än att leda ett företag. Jag tror att han inte alls ännu vet vad han söker och vart han är på väg, men han har ännu inte råd att visa sin vilshenhet, allra minst för mig som är så mycket yngre. Det var klokt av honom att inse att han hade kommit till slutet på en väg, men det var kanske inte lika klokt att lämna den vägen innan han hade en klar uppfattning om vart det var han strävade. Jag tycker att han skulle kunna glädja sig över dig på samma sätt som jag gör det och längta efter att få se dig även om han kanske aldrig kan få behålla dig i sitt eget hem.

Du undrar säkert varför jag talar så mycket om ängeln som jag ju inte ens, det måste jag medge, har sett. Det förvånar mig inte för det går inte att tala med någon om änglar. En dag gick jag till det finska pastorskansliet här på Drumsö och bad att få tala med kyrkoherden, men han var inte där.

I stället fick jag tala med en ung präst. Han var högtidlig och tog det på allvar att en ung kvinna hade bett att få tala med honom i andliga frågor. Han blev i alla fall synligt besvärad när jag frågade honom vad pastorn trodde om änglar. Jag såg ju att han i smyg försökte bedöma om jag var riktigt frisk i huvudet så jag satte upp min allra gladaste och klaraste min.

»Det är ett mycket svårt område», sa han. »Änglarna är kanske till och med ursprungligen ett främmande element i Bibelns värld». »Men Maria», sa jag då, »och Elisabeth och Jesus uppståndelse, och Hagar i Gamla Testamentet.»

»Det är mycket svårt för en nutidsmänska att tro på det sättet», sa han. »Vi måste försöka hålla oss till det centrala». »Men jag är en nutidsmänniska», sa jag. »Kanske en litet ovanlig sådan», sa han. »På vilket sätt?» frågade jag och tindrade mot honom med mina ögon och han kunde inte dölja att han rodnade. »Det centrala är», sa han, »Guds kärlek i Kristus Jesus och det måste räcka också för er». »Men har då Gud inga tjänare», frågade jag. »Måste han göra allt själv?»

»Det gäller för oss att vara hans tjänare», sa pastorn, »resten vet vi ingenting om».

Jag blev på något sätt så glad när jag såg på honom, road av hans försök till myndighet när han hade så litet täckning för det han sade.

»Men kanske det är så», sa jag då, »att ni inte vet någonting om änglar, att ni inte har fått lära er någonting om dem på universitetet?»

Han satt tyst ett ögonblick, skruvade på sig, och medgav att så var fallet. Han var lättad när jag utan vidare förebråelser accepterade hans okunskap. Efter det har vi mötts några gånger på Storsvängen och vi småler mot varandra och jag tror inte att han tror att jag är rubbad.

Eftersom det inte finns någon som jag kan tala om änglar

med så har jag börjat läsa för mig själv och jag har funnit en bild.

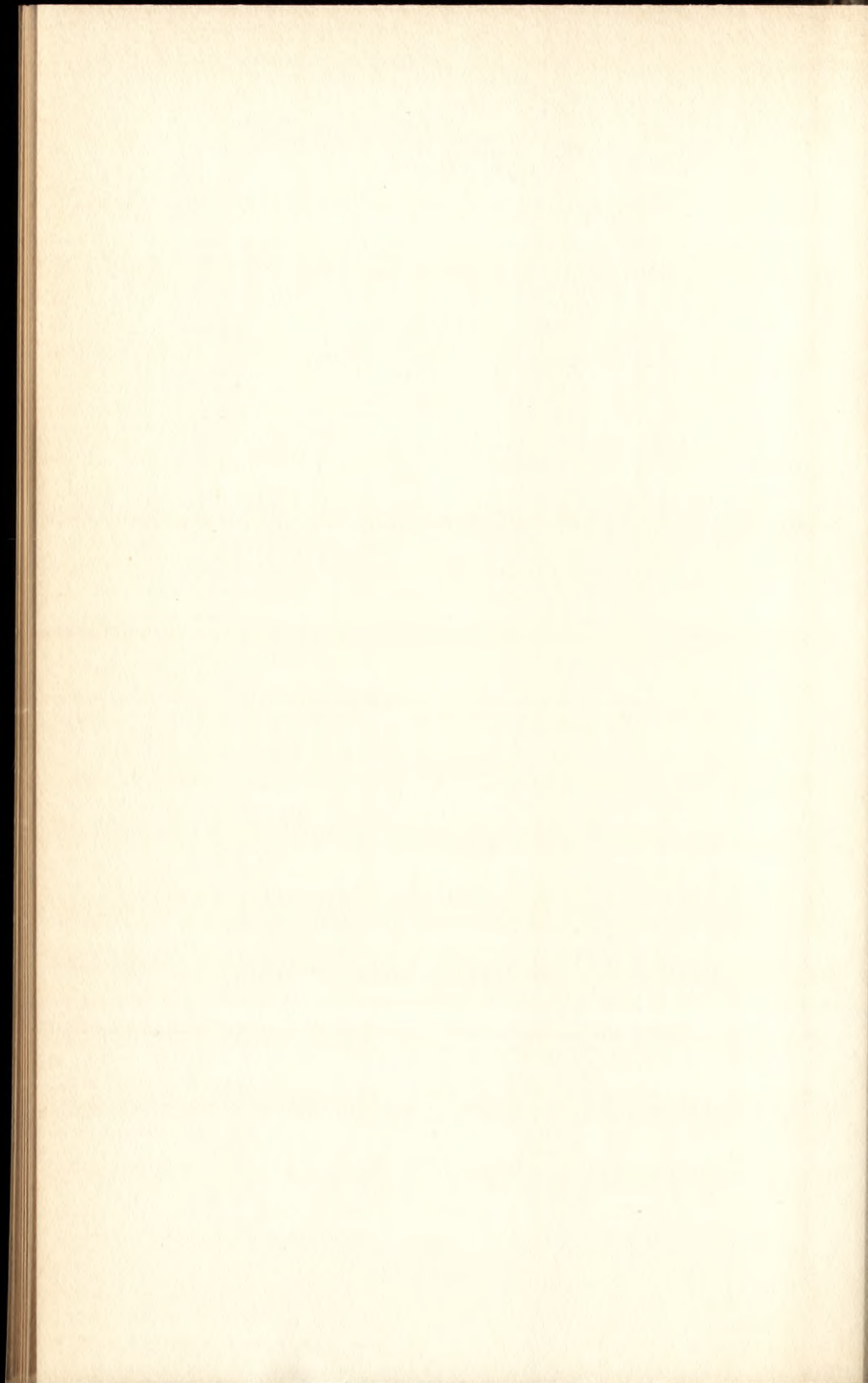
På kvällen kom Gud till Edens lustgård för att hälsa på Adam och Eva men de gömde sig för att de hade ont samvete. De blev utdrivna ur paradiset och Gud ställde änglar på vakt så att de inte skulle hitta vägen tillbaka till livets träd. Efter det att mänsklighetens långa natt var slut stod Maria Magdalena på morgonen och grät vid Jesu grav. När hon såg in i graven satt två änglar där han hade legat. De satt där efter avslutad tjänstgöring. Dagen hade brutit in och mörkret var besekrat.

Min älskade pojke, när jag skriver dethär lyser solen sedan länge över Helsingfors, morgondiset har lättat och jag kan skymta Storkyrkans kupol och många andra torn. När jag vänder mig litet ser jag hela havet och det är mycket blåare än himlen.

26 juni

Ofta längtar jag efter att känna av dig på något sätt, men när din far igår frågade mig när man kan börja ana dig så svarade jag att han nog får ge sig till tåls två månader ännu. Vi talade alltså om dig, eller rättare sagt han talade och berättade om hur han hade tänkt ta ansvar för oss båda. Han skall köpa en bostad åt oss och den skall stå i ditt namn. Där kommer du och jag att leva.

Tredje delen

Första kapitlet

Väderleksrapporten lovade fortsatt värme och varnade för skogsbrand i nästan hela landet. Valdemar sträckte ut handen och stängde av radion innan de egentliga nyheterna började. Zvonimir bredde tjockt med apelsinmarmelad på en brödskiva. De två männen talade med låg röst för att inte väcka Laura. Gårdagskvällen hade blivit sen, först vid tiotiden hade Valdemar förtöjt sin båt i Hangö.

Anna hade redan gett sig iväg till arbetet. Tidningarna låg på en stol, i några få ord hade Valdemar återgett det som han trodde att kunde intressera hans gäst; fortsatta demonstrationer på olika håll i Jugoslavien, förberedelser för partikongressen i Moskva. Plötsligt stod Laura i köksdörren.

— God morgon, sa hon. Och jag som hade tänkt bjuda er på morgonte.

Hon stod iförd en lång vit morgonrock och kramade de korslagda armarna över bröstet som om hon hade varit frusen. Direkt ur sängen kom hon ändå inte för hennes ansikte var redan i full beredskap för dagen, färgstrålande och vaket.

— Vi skall just åka in, sa Valdemar.

— Kan ni inte vänta på mig? frågade hon.

Zvonimir reste sig och drog ut hennes stol. Hon smålog mot honom och berörde honom lätt till tack när hon intog sin plats.

— Nej, sa Valdemar, den här dagen har jag faktiskt tänkt ha honom för mig själv. I kväll är det din tur.

— Jag kan ju komma med i alla fall, sa hon, och sen går jag till universitetet och lämnar er för er själva.

Valdemar skakade på huvudet och reste sig.

— Tänk ut någonting trevligt för i kväll i stället, sa han. Vi kommer senast vid sjutiden.

De steg ur taxin vid Sandvikskajen. Staden hade börjat arbetsveckan lugnt och sävligt. Midsommarstiltjen låg kvar över hamnbassängen.

— Det är en atomisbrytare, sa Valdemar. Vi bygger den för ryssarna. Den skall arbeta på de sibiriska floderna.

Zvonimir såg mot det ännu gröna monstret med tecknet för kärnkraft målat på sidan. Han nickade, men var mera intresserad av småbåtarna närmast kajen.

— Och här är min byrå, eller min förra byrå, sa Valdemar och vände sig om och visade på de stora fönster utanför vilka de stod.

Vita hängande solpersienner innanför glasen hindrade insyn. De gick förbi tre fönster innan de kom fram till dörren som var förhållandevis liten. Valdemar hejdade sig när han sträckte fram handen. Han tog ett steg tillbaka medan han fortsatte att se på texten på dörrens glasruta. Han fick ett spänt uttryck som Zvonimir aldrig tidigare hade sett hos honom.

— W-consulting, läste han.

Företagets gamla och enda ännu giltiga namn, Oy Way Ab, stod kvar inom parentes.

— What is it?, sa Zvonimir.

— They have changed the name, svarade han.

Han öppnade dörren och steg in. Zvonimir följde honom och blev som han stående innanför dörren.

— Jag känner inte igen platsen, sa han och pekade på de vita väggarna och det rostbruna golvet.

På en jättelik blå duk svingade sig en stavhoppare i röda

byxor högt över en ribba som kunde anas under bilden. Inne i rummet stod ett skrivbord som bara var yta och en telefon.

— Finns det någon här? sa han mycket högt.

Man kunde höra klackar klappa över golvet i ett angränsande rum. Borta i hörnet där väggen öppnade sig till en korridor uppenbarade sig en kvinna som stannade till för ett ögonblick. Hennes hår var ett avsiktligt stort trassel, hennes hals var stark och läpparna breda och ovanför de stora solglasögonen syntes två skarpa veck i pannan. Ett kraftigt gyllene smycke hängde i dubbla kedjor på hennes jadegröna lätta klänning som lämnade hennes långa muskulösa armar bara.

— Valdemar!

Hon skyndade fram till honom och kysste honom först på den ena kinden och sedan på den andra och flyktigt på munnen. Hon avslutade hälsningsceremonin med att lägga armarna om honom. I något skede hade hon skjutit upp solglasögonen i pannan så att både ögonen och ögonfransarna var fria för kommunikation. Hon tycktes inte ens ha lagt märke till att Valdemar inte var ensam och ändå sträckte hon plötsligt och stort leende fram handen mot Zvonimir.

— Mr. Jovanović, författare från Belgrad, presenterade Valdemar. Och Barbara. Du får själv förklara för honom vad du gör, tillade han, han talar utmärkt franska.

— Så trevligt, sa hon. Jag har ofta varit i Belgrad.

— Har ni bott där? frågade Zvonimir.

— Nej, men min far var ambassadör i Wien och jag reste ganska mycket.

— Är det du som har förvandlat dethär till en resebyrå? frågade Valdemar.

— Jag visste att du inte skulle bli glad, sa hon och ägnade sig igen åt honom.

— Kom! Jag har just bryggt en kanna franskt kaffe.

Hon gick före dem genom korridoren, förbi ett litet mo-

därnt kök och ut i ett relativt stort rum med fönster åt två håll. Det var tydligen ett kombinerat kontors- och konferensrum som var inrett med en tydlig avsikt att understryka att effektivitet kräver rörlighet och föränderlighet. Oordningen som rådde i rummet var helt tillfällig, försäkrade Barbara, och förklarade att det var hon som hade brett ut sina papper på alla ytor. Hon var den enda på byrån fram till första augusti. Herrarna var på semester och det var sekreteraren också. Eva och Karin var ute på Holmträsk och förberedde höstens första kurs i företagsanalys och Beatrice befann sig i Leningrad på uppdrag av Finnstroi. — W-konsulterna försöker ju komma . . .

Hon avbröt sig när hon lade märke till Valdemars reaktion.

— Hur som helst, sa hon. De behöver hjälp med företagsledning och du vet att vi har ett och annat att ge.

Hon fortsatte på franska vänd till Zvonimir.

— Det är synd att jag inte kan visa er Holmträsk. Valdemar har byggt upp ett konferenscentrum på en liten holme i en sjö. Tio, femton personer kan dra sig tillbaka dit och i en underbar miljö försöka tänka nya tankar.

— Barbara is a terrible woman, började Valdemar men avbröt sig. Kan du förklara för honom att du är en fruktansvärd kvinna som knappast låter kursdeltagarna dra andan mellan åtta på morgonen och tio på kvällen. Säg också att det är helt och hållet mot mina principer. Jag vill att människor skall få så mycket lugn och ro, också under ett kort besök, att de får en aning om sina egna krafter, att de känner att någonting nytt börjar röra på sig inom den.

Medan Barbara plockade fram enkla kaffekoppar och serverade av sin kolsvarta bryggd redogjorde hon för Valdemars bärande tankar, men också för den nya ledningens nya betoningar.

— Jag behöver Holmträsk i höst, sa Valdemar. Ett långt

veckoslut.

Hon reste sig och gick fram till ett schema på väggen.

— När då? frågade hon.

— Vad är ledigt?

— Inte så mycket. I början av oktober?

— Låt mig se, sa han och tog fram sin kalender. Första veckoslutet i oktober. Vi tar från torsdag kväll till och med söndag. Det är för övrigt Mikaelidagen, står det här. Det passar ju bra.

— Bra, sa hon. Jag skriver dina initialer här och vad skall vi kalla det?

— Det är inte klart ännu, sa han. Skriv WPS, the Way Planning System.

Hon såg på honom.

— Jag tycker inte att du skall utmana Petter, sa hon.

— Skriv vad som helst då, sa han. Koncentrisk Planering.

— Ok, sa hon, jag skriver KP.

Hon slog sig ner hos dem igen. Ganska ingående berättade hon om de långa diskussioner som hade föregått namnbytet.

Nästan alla hade varit mycket tveksamma utom Petter som hade insisterat. Till slut hade de andra gett med sig, inte minst därför att de gott kunde förstå att Petter nu när han hade blivit chef ville sätta sin prägel på företaget. Namnbytet var ju ännu inte officiellt på något sätt. På alla brev och trycksaker körde de ännu med det gamla namnet till dess styrelsen hade sagt sitt.

— Det är ju bra, sa Valdemar. Det är slut helt enkelt.

Hon skrattade och sträckte ut sin kraftiga hand och grep tag om hans nacke.

— Jag undrar just vad som pågår i dethär huvudet. Räkna med mig om det är något spännande.

— Hur mår Sonja? frågade han.

— Fint, sa hon. Hon är hemma hos mamma och pappa

på landet.

Och vänd till Zvonimir fortsatte hon.

— Jag har en dotter, men ingen man. Och hur som helst så var han inte flickans far.

Hennes ögon besvärade henne och medan hon blundade och kraftigt strök med fingret, först under det ena ögat och sedan under det andra, gjorde hon en stor grimas med munnen.

— Jag har börjat med kontaktlinser, sa hon, och det betyder att jag får gå med solglasögon till och med inne.

Valdemar reste sig.

— Vi skall vidare, sa han. Tack skall du ha Barbara.

Hon och Zvonimir reste sig också och gick före ut genom korridoren medan Valdemar dröjde sig kvar och tog en titt på de andra rummen.

— Ni är en enastående kvinna, sa Zvonimir. Jag blev alldeles tagen när jag såg er komma in i rummet.

— Jag märkte det, sa hon, och det gjorde mig glad.

Barbara stod kvar på trappan när de vandrade iväg mot Boulevarden. Vid trafikljusen framför torget stannade de och vände sig om. Valdemar lyfte på handen och Zvonimir vinkade.

— Hon tycker mycket om dig, sa han åt Valdemar.

De vandrade tyst vidare, sneddade mellan de parkerade bilarna på torget.

Vet du Zvonimir, sa han, nu när jag inte längre är chef så kunde jag ha en annorlunda relation till henne än tidigare.

Zvonimir lyssnade, men Valdemar behövde tydligen en fråga.

— Hurudan?

— Jag pratar skräp, svarade Valdemar omedelbart och lade skrattande armen om Zvonimirs axel. Rätt fråga. Mina drömmar.

När de gick förbi Operan berättade Valdemar att det var en gammal rysk garnisonsteater som nu var alldeles för liten för det enorma operaintresse som detta folk för tillfället hemsöktes av.

— Opera? Inte teater? sa Zvonimir.

— Opera, sa Valdemar. Teatern har ingenting sådant att säga som vi behöver nu.

— Varför inte?

— För att ingen ser vad vi behöver.

Zvonimir väntade.

— Allt det som teatern visar är gammalt och otydligt. I ren desperation kommer snart någon att »upptäcka» Brecht igen, urlögnaren.

— Du tycker inte om honom.

— Nej. Han hjälper ingen att förstå någonting. Han bara mobiliserar människor för och emot i en mycket förenklad konflikt.

Anna stod framme i bussen med en mikrofon i handen. Hon var klädd i helvitt i en klänning som var knäppt uppifrån ända ner till knäna där den slutade och i vita skor. Ärmarna var prydligt uppkavlade till armbågarna. Zvonimir, som hade föreslagit att de skulle överraska henne, satt med anteckningsboken uppslagen i knät. En dam bredvid Valdemar, på andra sidan gången, hade sparkat av sig skorna och lyft upp sina ännu bleka fötter mot sitsen framför sig. Tånaglarna var röda, benen korta och tjocka. Hennes reskamrat satt böjd över en påse som hon grävde i efter något ätbart. En bukstinn man i trettifemårsåldern reste sig samtidigt som bussen satte sig i rörelse och sökte sig sidlänges bakåt.

— . . . lyktbärarna är ritade av Emil Wickström . . .

Valdemar kunde inte upptäcka någon i bussen som var intresserad av Annas beskrivningar. De flesta hade uppenbar-

ligen dråsat ner i bussätena för att komma undan solen och få vila sina ben. Han vred på huvudet. Snett bakom honom satt två herrar i hans egen ålder, den ena uppenbart på dåligt humör. Han var kraftigt byggd och han höll stadigt i ryggstödet framför. Han kunde ha kliat den kortbenta damen framför honom i huvudet med fingrarna men han lät bli. Hennes resällskap hade äntligen hittat rätt slags karamell som hon gav åt sin kamrat.

Bussen gjorde en sväng upp över Mannerheimvägen och tog sedan sikte på Salutorget. En ung far satt med sin flicka i knät. Hon såg mest framåt mot chauffören men också ibland ut genom fönstret. Dåsigheten var kompakt. Ingen brydde sig om »konstnärernas och poeternas park» eller om mannen som stod staty för att han hade skrivit en nationalsång. Ingen utom Zvonimir. Han lutade sig fram över Valdemar för att se en skymt av skalden. De andra stirrade trött rakt fram mot den ljusning som vidgade sig längre fram där tunneln mellan träden och husväggarna tog slut. Sommarsköna kvinnor vandrade i solen på Esplanaden och trötta män släpade sig fram.

Bussen körde ner i trafikträngseln på Salutorget. Zvonimir försökte se åt alla håll samtidigt, på blomsterförsäljarna och båtarna i hamnbassängen, överfyllda sightseeingbåtar där alla passagerare trängdes på övre däck. Det yttersta torehörnet lyste rött av tidiga jordgubbar. Makliga kunder med gott om tid försökte hänsynsfullt ta sig fram mellan stånden.

— . . . Kejsarinnans sten, presidentens slott . . .

— Kekkonen! sa en röst.

— Han är död, sa någon.

— Vem är det nu då?

— Det är någon annan, men den stora kyrkan med guld-kupoler heter Uspenskijkatedralen. Fartygen därute är våra isbrytare och vi kör nu genom Helsingfors äldsta stadsdel

Kronohagen.

Staden har brunnit ner sju gånger . . .

Valdemar lutade sig mot Zvonimir.

— Det är därför vi inte har något sinne för historia, sa han. Här började allt på nytt i går.

— Det har jag inte tänkt på, sa Zvonimir och antecknade samtidigt de data om stadens grundande och förflyttning som Anna lät höra genom högtalarna.

Bussen körde sövande lugnt för att hon skulle hinna säga så mycket som möjligt. Den svängde till höger vid Ständerhuset och till vänster vid Riksarkivet.

— Den lilla gula kyrkan är också ortodox och den stora vita är luthersk och hette ursprungligen Nikolaikyrkan, sedan Storkyrkan och nu heter den Domkyrkan. Torget och nästan alla byggnader är verk av den tyska arkitekten Engel. Arkitekturen är i empirestil.

Medan bussen sökte parkeringsplats och körde runt torget presenterade Anna de olika byggnaderna och beklagade att universitetet var inslaget i papper. Hon försäkrade att huset var en trogen spegelbild av regeringsbyggnaden på andra sidan torget.

Långsamt och sävligt steg den ena passageraren efter den andra ner i det smala mellanrummet framför en annan buss. En del försvann framåt, andra bakåt. Alla hade bara fem minuter på sig. Anna och Zvonimir slog följe ut på torget. Valdemar gick några steg efter dem. De stannade halvvägs till Alexander. Det svarta lackbältet framhävde hennes midja.

Zvonimir svepte med handen runt torget.

— Dethär är den gamla statens självporträtt; klok, rättvis och gudfruktig, sa han.

— Dethär var bara en provins, sa Valdemar.

— Har ni läst Majakovskis dikt om sin stad, om Leningrad, Petersburg? sa Zvonimir. Inte? Jag skall sända den.

Och kyrkan, den är fantastisk, en väldig kuliss som döljer den verkliga helgedomen där Gud tillbads såsom tsaren visste att det borde gå till. Kan vi gå dit?

— Vi hinner inte, sa Anna.

— Den ena är stor och mycket tom och den andra är liten och överfull, sa Valdemar.

— Den är inte tom för alla, sa Anna.

Valdemar ryckte på axlarna.

— Två stora änglar knäböjer inför altaret.

Anna vände sig från dem och började gå mot bussen.

— Vad sade hon? frågade Zvonimir.

— Att den stora kyrkan inte är tom för henne, sa Valdemar.

— Jag är ledsen att jag har sårat henne, sa Zvonimir.

— Det var ju jag, sa Valdemar.

— Men det var jag som talade om kulisser. Jag hade bara plötsligt en vision av makten. Av statsmakten som också hade råd med en stor generös gest mot människors religiösa känsla. Som Gorbatsjov. Tsarerna måste vinna sitt folk.

De hann upp henne först vid bussen. Hon stod och väntade vid främre dörren.

— Vi ber om ursäkt, sa Zvonimir.

— Jag ber om ursäkt för mina oöverlagda ord, sa Valdemar.

— Vad håller ni på med! sa Anna. Skynda på nu.

Hon steg in och när de klev upp för de branta trapporna vid mittdörren mötte de henne igen där hon gick i gången och mumlande räknade sina passagerare. Hon såg inte på dem för att inte komma av sig. När hon gick tillbaka lät hon sin hand beröra Valdemars nacke.

— Det finns två slags andlighet, sa Zvonimir.

Valdemar följde Anna med blicken och försökte komma över sin starka känsla av främlingskap.

— Vår och er.

— Det får du tala med Laura om i kväll.

Bussen satte sig i rörelse.

— Ni har inga heliga bilder?

Zvonimir såg frågande på Valdemar. Han skakade på huvudet.

— Nej. Vi har bilder men de är illustrationer eller modärna konstverk som lika gärna kunde hänga på en restaurang.

— Inga helgon?

— Det kan finnas gamla skulpturer, sa Valdemar. Figurer utan huvud eller ben som är uppställda som dekorationer.

Bussen stannade in för rött ljus. De såg igen Salutorget. Deltagarna i rundturen försökte för första gången få syn på det guiden talade om, de granskade bronskvinnans alla behag.

— Hon kallas Havis Amanda. Alla anständiga damer vände demonstrativt bort blickarna när statyn var ny.

— För oss är bilder viktiga, sa Zvonimir. De är som fotografier på ett skåp. Har du aldrig sett en gammal människa lyfta en bild, se länge på den, kanske kyssa den och sedan ställa den tillbaka på sin plats. Det är kärlek till människor som inte längre är nära. Kanske till och med kärlek till människor som man aldrig har sett, men som andra har talat om. Du har inga fotografier framme i ditt hem.

— Jag är inte tillräckligt gammal, sa Valdemar.

— Du har kanske inte förlorat någon.

— Jag har inte älskat någon, menar du.

— Nej, det menar jag inte. Vi talar om två olika kulturer. En son går till sin mors grav, en annan gör det nästan aldrig. Vilkendera saknar henne mera?

— Jag går till min mors grav, sa Valdemar. Så länge min far lever går jag till min mors grav. Han skall veta, om han någon gång skulle förirra sig dit, att hon inte är bortglömd.

Bussen kröp fram på en trång gata kantad på vardera si-

dan av parkerade bilar.

— Vi har nu kommit till diplomatstaden. Palatset till höger är Sovjetambassaden och den lilla röda tegelkyrkan är den katolska St Henrikskyrkan. Biskop Henrik kristnade Finland. En bonde som hette Lalli slog ihjäl honom. Det gråvita huset rakt fram kallas Marmorpalatset och ritades ursprungligen för prinsen av Finland, om vi nu hade fått någon.

Valdemar lutade sig mot Zvonimir.

— Det är rätt att de står så nära varandra, sa han, dendär lilla kyrkan och dethär enorma palatset. Två auktoritära herravälden som håller på att rasa, eller förnyas, vem vet? Allt har i alla fall kommit i gungning på båda hållen. De högt uppsatta får svindel och de som har levt av att underkasta sig får ångest.

Bussen stannade för en spårvagn och alla de bilar som den hade i släptåg. Valdemar såg tillbaka på den frodiga grönskan i ambassadparken. Vattenspridare lät svalka strömma över gräset.

— Vem liknar Gorbatsjov mera, Johannes XXIII eller Johannes Paulus?

— Till sina handlingar Johannes, till sin karaktär Johannes Paulus, svarade Zvonimir.

— De två borde mötas.

— Det går inte.

— Varför inte? frågade Valdemar.

— För att Rom har splittrat kristenheten.

— Hur så Rom?

— För över tusen år sedan tummade de på läran om Tre-nigheten. De förminskade Anden och förstörde påven.

— Och det skulle Gorbatsjov bry sig om!

— Hans mor går i kyrkan.

— Det gjorde påvens mor också.

— Det är just det, sa Zvonimir.

— Vi pratar nonsens.

— Nej!

Deras blickar mötte varandra. Zvonimirs ögon var utomordentligt allvarliga, till och med starka.

— Bulgariska ambassaden till vänster, sa Anna.

— Skulle Gorbatjov möta Kristi ställföreträdare! sa Zvonimir. Han fnös. I tusen år har hans kyrka bekänt att Kristus ingen ställföreträdare behöver.

— Men Förenta staternas president kan han skaka hand med, sa Valdemar.

— Och dehär röda tegelbyggnaderna till vänster är amerikanska ambassaden. Den franska, där vi måste söka visum nu för tiden, ligger litet längre fram till höger och ännu längre fram har vi den engelske ambassadörens residens.

Zvonimir gjorde några anteckningar. Han såg upp.

— De är mycket tillfälliga. I litet längre perspektiv.

— Och vad är inte tillfälligt? frågade Valdemar.

— Den som bekänner att Anden utgår av Fadern.

— Och det har Gorbatjov förstått?

Zvonimir slog ihop sin anteckningsbok. Han såg uppgivet på Valdemar. Havet låg glittrande framför dem. En segelbåt gled in i sundet, i samma riktning som bussen svängde.

— Han kan inte skaka hand med påven över huvudet på en tusen år gammal historia, sa Zvonimir.

Anna uppmanade alla att se ut över havet mot Sveaborg, fästningen som uppfördes till skydd mot hotet från öster. Kvinnan med röda tånaglar tog ned foten från sitsen framför sig och vred sig mot fönstret för att se ut. Hennes kamrat pekade med ett finger mot rutan. Männen följde med vimlet av småbåtar i sundet.

— Anden är Gud på jorden, sa Zvonimir.

— Var? sa Valdemar.

Han lutade sig tillbaka och slöt ögonen en stund. Han hörde stadens bästa glasskiosk beskrivas. Rundturen var för

miserabel, ett alltför billigt sätt att plocka turisterna på femtio mark. Zvonimir tecknade med linjer som förvrängdes av bussens rörelser strandlinjer och konturer av Sveaborg. Valdemar lutade sig mot Zvonimir som uppmärksamt lät pennan vila.

— Jag är i en ganska svår situation, sa han.

— Jag vet, svarade Zvonimir.

Hans penna började på nytt göra små rörelser, teckna våglinjer. Han hade fyrkantiga händer. Värmen besvarade honom inte. Armarna var svala och torra under de uppkavade skjortärmarna. Själv plågades Valdemar av den stillastående luften i bussen och av att skjortan klibbade. Han sträckte upp en hand till friskluftsventilen och skruvade på den, kände på luften som strömmade in. Den gav mycket litet svalka.

— Flickan där framme kommer att stå mig dyrt.

— Anna, sa Zvonimir utan att se upp från pappret.

Hon kommenterade Johanneskyrkan och Konstindustriella museet. Hennes röst var ganska mjuk, en kvinnoröst med svagt mörk toning. Den hade lämnat flickrösten långt bakom sig, det vattenklara, den var behaglig. Dessa olika röster, mannens och kvinnans. Utan att lägga märke till hur det sker kan man bli insvepta i varandra bara genom att samtala. Han sträckte på sig och satte sig upprätt.

Valdemar såg ner på Zvonimirs händer. Han hade skrivit något. Den första bokstaven liknade ett M, resten såg ut som en snedblixt. Det kanske var Mannerheim.

— Vi har haft en relation, sa han.

— Hurudan? frågade Zvonimir.

— Sexuell, om du vill.

— Bara?

— Nej, inte bara. Hon kom till mig och jag tog emot henne. Vi hade ganska mycket ensam tid vardera. Eller kanske det var jag som behövde henne.

— Man behöver alltid någon, sa Zvonimir.

— Inte i min ålder, sa Valdemar.

Zvonimir såg upp och vände sitt ansikte mot Valdemar. Hans mörka ögon var klart tecknad iakttagelse.

— I min ålder borde man kunna rycka på axlarna åt sina behov. Människan är ju en brunn som du aldrig kan fylla.

De stora träden i parken framför Tölöviken spred en djupgrön skugga över gräset. Inga barn lekte på lekplatsen. Hästkastanjerna blommade. Sommaren var stark i staden.

— Och nu tänker hon ge mig ett barn.

Valdemar höll i ryggstödet framför sig. Hans arm var en barriär.

— Vad sägs?

— Att du är en lycklig man.

Valdemar släppte greppet och vände sig till hälften mot Zvonimir för att se om han var allvarlig.

— Ditt liv rinner inte ut i sanden.

Valdemar såg rakt fram. Han kanske bara iakttog reflexerna i vindrutan då riktningen ändrades och Djurgårdsvikens vatten erbjöd sin idyll för mera sommarstämda betraktare.

Krängningen då bussen svängde upp över spårvägsskenorna fick honom att igen gripa tag i ryggstödet.

Också i brons sprang Paavo Nurmi suveränt, men den vänstra bakåtriktade foten skulle i verkligheten ha plöjt en djup fåra i marken. Zvonimir lade märke till Valdemars ansikte. Han hade gått in i sig själv.

— Du bör inte vara rädd för Laura, sa Zvonimir.

— Rädd? sa Valdemar, fortfarande orörlig.

— Rädd för konfrontationen, sa Zvonimir. Hon är en mycket klok kvinna.

— Jag talade om min situation.

— Hon är din situation.

Zvonimir fick inget svar. Bussen stannade, dörrarna slogs upp, ute väntade träden, höga björkar och nedtrampat gräs. De första passagerarna vandrade oinspirerat iväg och mötte busslaster som långsamt var på väg tillbaka från Sibeliusmonumentet. Också de hade säkert fått höra att skulptrisen hade studerat svetssteknik i två år innan hon påbörjade sitt sexåriga arbete med de rostfria rören. De flesta, också Zvonimir, begav sig upp på klippan in under tuberna, rören och piporna. Han var en av dem som inte försökte sticka sitt huvud i metallmyningarna och nynna med vinden.

— Jag är inte rädd, sa Valdemar då Zvonimir kom tillbaka.

Anna slöt sig till dem. Hon rörde vid dem vardera som om hon hade velat ta dem under armen. Hennes panna var lätt fuktig och det var som om en grå hinna hade lagt sig under solbrännan som hade förlorat sin värme, men ögonen var livliga, eller försökte vara det.

— Trött? sa Zvonimir.

— Jag mår inte riktigt bra, sa hon. Märks det?

Valdemar såg ut över deras huvuden mot Drumsö, mot vattentornets svampsilhuett.

— Det är inte mycket vi har att visa, sa han, om man tänker på andra städer.

Andra kapitlet

Av okänd anledning hade Valdemar klätt upp sig för kvällen. Han satt i sitt bibliotek som i ett väntrum och ögnade igenom de tidningar som hade samlat sig medan han var ute på holmen. Den låga svarta Ballyskon rörde sig rytmiskt när han böjde och rätade på foten. De grå byxornas pressveck var skarpa som alltid, slipsen var omsorgsfullt knuten och den var dragen tätt till kragen trots värmen. Klubbjackan låg väntande på soffans ryggstöd bredvid honom.

Det var sälar igen, sälar i tusental och hundratusental.

Biskopen i Trondheim hade denna gång inte uttalat sig, men i Honningvåg hade en norsk forskare krävt att minst sexhundratusen av dem borde slås ihjäl. I våg efter våg sköljde de in i fjordarna som en naturkatastrof av egyptiska dimensioner. Gräshopporna och paddorna hade förvandlats till människolika väsen med uppmärksamt forskande ögon. För evigt hade blicken slocknat på de bortåt nittiotusen sälar som ifjol hade dragits upp insnärjda och kvävda i nät. Stort alarm i alla tidningar samtidigt och ett ingående reportage av en reporter som hade plöjt igenom fjord efter fjord utan att ändå få syn på en enda säl. Av ren leda hade skepparen på båten kastat ut en krok och strax dragit upp en trekilos torsk.

Fisk för tjugofem miljarder kronor äter de sälar som så väl kunde behövas vid Tysklands och Danmarks kuster. Det kala huvudet med barnögon var ju en förföljelse. Än vädjade hetsiga skribenter om barmhärtighet mot djuret, än krävde andra förbarmande med Norges ekonomi. Nästa olycka.

Var skall de hitta nästa apokalyptiska hot och alla tidningar samtidigt? Hur är världen så klokt inrättad att lämpliga olyckor inte ens saknas under sommarstiltjen?

Laura och Anna dukade ute på balkongen. De tänkte att det var Zvonimirs avskedssupé och endräktigt hade de gått in för kött efter all fisk på Knarrskär. Laura hade bett Valdemar söka fram ett mustigt vin och han hade gjort det, men samtidigt uttalat sin övertygelse om att inte ens det bästa han hade hemma kunde smaka Zvonimir såsom hans eget hemvin smakade. Valdemar hörde klirret av knivar och gafflar och de glättiga snabba stegen mellan balkongen och köket. En gång ställde sig Laura i dörröppningen och såg ömt på honom. Hon sade att hon måste kämpa mot sin känsla av vemod. Utan att egentligen förebrå sade hon också, att det var synd att hon inte hade fått rå om deras gäst ens en liten del av dagen.

— Det är ju min vän, sa Valdemar. Men det är trevligt att du uppskattar honom.

— Det gör Anna också.

— Anna också, sa Valdemar.

Zvonimir tillbringade förmodligen början av kvällen skrivande i sin bok. Valdemar hade försökt fråga honom om han någonsin läste det som han hade lagt ner så mycken möda på att formulera, men han hade fått ett mycket osäkert svar.

Skrivandet var kanske ett sätt att förhindra att dagar avlöste varandra som en serie väderkvarnar vilkas vingar flaxade utan att de ändå malde någon säd. När Valdemar hörde Zvonimirs röst lade han ifrån sig tidningarna. Han vek ihop dem prydligt, inte av aktning för dem utan av omsorg om sitt eget rum och dess atmosfär. Zvonimir stod i dörren.

— Kommer det andra gäster i kväll? frågade han.

Valdemar reste sig välkommande.

— Nej.

— Dethär är min sista rena skjorta.

Zvonimir smålog urskuldande och visade tafatt på sin blå skjorta och de uppkavlade ärmarna.

— Om du inte fryser så är det alldeles bra, sa Valdemar. Flickorna vill ha dig ut på balkongen, de vill fortsätta att förtrolla dig med naturens hjälp.

— Det är inte svårt, sa Zvonimir. Du ser allvarlig ut. Har det hänt något?

— På ett ställe dör det för mycket sälar och på ett annat ställe för litet. Vad skall vi göra? Hur tänker du ta ditt ansvar?

— Jag menar allvar, sa Zvonimir.

Valdemar gick fram till bokhyllan och det lilla skåpet och tog fram två små glas. Utan att fråga serverade han dem båda en liten whisky.

— Varsågod, sa han. Det är bara kläderna.

Zvonimir tog emot sitt glas och smakade.

— Nej, sa han. Det är ansiktet.

— Jag känner mig litet högtidlig, det är allt. Det är nya oroligheter i Kosovo. Nu kräver de att polischefen eller hela områdets inrikesminister, jag läste inte så noga, skall avgå. Han har kommenterat våldtäkter på serbiska kvinnor litet nonchalant.

— Jag vet, sa Zvonimir.

— Vad tycker du?

— Om du vill så kan jag berätta Kosovo-områdets historia, men det tar en timme. Jag börjar före romartiden.

— För all del, sa Valdemar.

Laura ställde sig igen i dörröppningen.

— Och får vi ingenting? sa hon.

Anna visade sig bakom henne.

Valdemar slog i ytterligare två glas som han räckte kvin-

norna. Laura steg in och fyllde rummet med sin närvaro. Anna stannade strax innanför dörren och ställde ifrån sig glaset på bokhyllan utan att ens ha smuttat på innehållet.

— Dethär är vår sista kväll Zvonimir, sa Laura. Vi kommer att sakna dig.

Zvonimir bugade sig och lade handen på sitt hjärta.

— Du är en andlig person. Jag har många gånger kommit att tänka på en ängel, sa Laura.

— Anna, hjälp mig, sa Zvonimir. Alltså. Jag har studerat änglar mycket ingående, jag har sett noga på bilder av dem och deras fötter berör aldrig marken. De svävar såhär mycket ovanför.

Han visade med händerna.

— Men du kan inte förneka möjligheten, sa hon.

— Absolut, sa han. Änglarna är ren intelligens, blixtn snabb tanke och jag är mycket långsam och dessutom jordisk.

— Men det fanns en tid . . ., sa hon.

— Jag vet, sa han, och de skulle säkert ha fallit för dig.

Laura vände sig mot Valdemar. Hon höjde sitt glas och berörde hans. Den del av klänningen som i vida veck drapeerade hennes armar var nästan genomskinlig. Under det lätta sköra tyget kunde man mer än ana hennes vita hud. Han smålog mot henne uppmärksamt och artigt.

— Jag tänkte mig, sa hon, att Zvonimir skulle föra mig till bords och att du skulle ta Anna.

De blev stående en liten stund på den rymliga balkongen innan de slog sig ned vid bordet. Valdemar pekade på granarna och på några skadade förvridna toppar och försökte redogöra för skogsdöden, om än de här granarnas vantrivsel troligen berodde på byggnadsarbeten och stadsmiljö. Laura upptäckte att hon ändå kanske behövde en schal över axlarna och gick in för att hämta en. När hon kom tillbaka bad

hon herrarna slå sig ner. Maten var på väg.

Anna ställde ett runt fat med fyra kraftiga vackert brynta köttstycken på bordet och satt sig bredvid Valdemar. Hon såg lycklig och stolt på honom för väldoftan från fatet fick honom att lätt luta sig för att göra sig beredd att i sin tur ta för sig. Zvonimir sträckte på sig med välbehag och hängde servetten innanför översta skjortknappen.

— Dethär får inte kallna, sa Laura och serverade Zvonimir det största stycket.

Hon sökte omsorgsfullt ut det minsta åt sig själv innan hon räckte gaffeln och skeden åt Valdemar. Han lät Anna välja och lade för dem båda. De första minuterna av måltiden försåg sig var och en med vad den ville ha efter att ha sett till att ingen annan saknade något.

— Det var hemskt när ni steg på bussen, sa Anna. Det kändes som om jag skulle ha babblat mig igenom en massa ytliga och dumma upplysningar. Jag blev alldeles torr i munnen.

— Det var mycket intressant, sa Zvonimir.

— Har ni redan träffats idag? frågade Laura.

Hon såg frågande på Valdemar.

— Det var ett infall, sa han.

— Det var mitt förslag, sa Zvonimir.

— Så synd att jag inte kunde få vara med, sa hon. Jag fick det intrycket att ni absolut ville vara för er själva för att ni hade så viktiga saker att tala om.

— Det hade vi, sa Valdemar.

— Åtminstone slutade de mycket snart att höra på mig, sa Anna.

Laura ägnade sig åt sin biff. Hon skar den med omsorg och såg tveksamt på den djupröda fuktiga ytan. När hon såg upp igen undvek hon både Valdemar och Anna med sin blick. Hon vände sig till Zvonimir som om de hade varit ensamma, men för språkets skull fick hon lov att ge upp och

sända ett hjälpsökande ögonkast över bordet. Det hon ville säga var att hon för sin del hade arbetat vid skrivbordet hela dagen och att hon hade haft den nedslående upplevelsen att det hon anade att hon förstod på något sätt, när hon läste det på grekiska, det upplöste sig i fyrkantiga trivialiteter när hon försökte formulera det på svenska.

— Vårt språk är ett oandligt, icke-teologiskt språk, översatte Anna.

Laura gav akt på Zvonimirs reaktioner.

Han lade ifrån sig gaffel och kniv.

— Teologi är poesi, antar jag, sa han.

Han såg frågande på Laura som för att söka godkännande för sin tanke. Hon prövade den.

— Ibland är det poesi, sa hon. Ibland känns det som om poesin bara vore inom mig och det kanske bara därför att mina språkkunskaper är otillräckliga. Det som kanske är mycket exakt menat förstår jag med mjuka konturer. Gränsen är i alla fall flytande, tycker jag, mellan de gånger då de här gamla grekerna försöker uttrycka sig vetenskapligt entydigt och då ordens eget innehåll bär iväg med dem och allt slår över i en hymn.

Anna hade slutat äta. Uppmärksamt följde hon med Lauras tankegångar för att utan att förlora nyanser kunna återge dem för Zvonimir. Valdemar däremot åt.

— Också det allra svåraste måste uttryckas mycket enkelt, sa Zvonimir. Bröd är bröd. Sten är sten. Vatten är vatten. Att ge en bågare vatten. Att ge sten i stället för bröd.

Valdemar såg upp. Han betraktade Zvonimir tills denne lade märke till det, sedan såg han på Laura som av någon orsak inte visade att hon var medveten om det. Han sträckte på sig i stolen och harklade sig, flera gånger klarade han strupen. Han kastade en kort blick på Anna och såg bara hennes lugna bruna armar på bordet, hennes händer var halvöppna, unga.

— Jag beklagar att jag kanske förstör stämningen, sa han. Jag är tvungen att tala svenska nu.

Zvonimir såg uppmärksamt på honom medan Anna tolkade.

— Det förhåller sig på det sättet att jag har gjort Anna med barn.

Ingen översättning följde. Annas händer slöt sig. Laura gav ett tecken åt Zvonimir att han skulle fylla hennes glas. Hon tog det, smakade på vinet, i tystnaden drack hon några gånger och ställde ner glaset på bordet, tomt.

Anna reste sig. Zvonimirs ögon och hela ansikte uttryckte oro när han såg hur hon avslägsnade sig och gick in. Han försökte ännu genom fönstret följa hennes rörelser. Valdemar satt helt slutet i sig själv, fullt upptagen med sin egen sanning.

— Det var en beklaglig svaghet från min sida, men jag är naturligtvis beredd att bära konsekvenserna.

Laura sträckte sig efter salladsskålen men den gled ur hennes grepp. Hon lät den vara.

— Tala engelska! sa hon, eftersom du har valt dethär ögonblicket för dina avslöjanden.

Hon vände sig till Zvonimir.

— Jag är ledsen, sa hon, men Valdemar har någonting mycket viktigt att säga.

— Förlåt mig, sa Zvonimir och reste sig. Han gick påfallande skyndsamt in i våningen.

— Det var du, sa Valdemar, som ville att vi skulle hyra ut rummet åt henne.

Laura såg på honom. Hon hade satt sig med armbågarna mot bordet och hakan lutad mot de knäppta händerna. Hennes ansikte var lugnt ända till uttryckslöshet, men hennes ögon upphörde inte att försöka få grepp om honom. När hans blick var redo för hennes var den också lugn.

— Jag antar, sa hon, att det inte var någon nyhet för Zvo-

nimir.

En skiftning i hans blick var tillräckligt svar.

— Jag är inte säker på att jag vill fortsätta att sitta här bredvid honom. Varför höjer du på ögonbrynen? Jag skulle ha behövt honom som vän, men du behöver honom för att våga tala med mig. Det är inte sagt att jag vill sitta bredvid din bundsförvant. Vad karlar är fega.

Hon sträckte sig efter vinflaskan och fyllde först sitt eget glas, därefter slog hon i Valdemars.

— Tag litet vin, sa hon, du kan behöva det.

Han lät det stå orört. Hon höjde sitt glas.

— Drick! sa hon och väntade tills han följde hennes uppmaning.

Zvonimir kom tillbaka.

— She is in the bathroom, sa han när han satte sig. I think she feels sick.

Han såg mycket bekymrad ut och riktade sina ord närmast till bordet.

— Hon kastar opp stackarn, sa Laura. Borde jag hjälpa henne?

— Du låter bli, sa Valdemar.

Hon såg förvånad på honom. Han var inte i den ställningen att han kunde tillåta sig att säga vad hon skulle göra eller låta bli. Men hans ansikte var entydigt och klart.

— My husband, sa hon åt Zvonimir medan hon fortfarande betraktade Valdemar, har gjort rätt, eller vad tycker du? Hans hustru gav honom inget barn och då tog han en ung kvinna och gjorde henne gravid. Naturens lag.

Valdemar reste sig och gick och ställde sig vid balkongracket. En stund stod han orörlig sedan började han långsamt röra sig av och an som en kapten på en kommandobrygga. Det hördes steg på grusplanen framför huset. Han såg ner och vände sig sedan om och sade tyst att Anna var på väg bort. Zvonimir reste sig och gick fram till racket. Laura satt

kvar.

— Kanske du skulle göra henne sällskap, sa hon.

Zvonimir stod tyst och följde Anna med blicken tills det inte längre gick att urskilja henne mellan träden.

— Nej, sa han. Hon behöver inte oss just nu. Det är ju därför hon går.

— Att gå kan också vara ett sätt att ropa, sa Laura. Den enda av oss som hon säkert inte ropar på är mig.

Solen hade redan gått upp då Anna kom tillbaka. Valdemar hade lagt sig och Laura och Zvonimir satt i vardagsrummet. I brist på naturligt mörker hade Laura tänt ett ljus som lät skymningen omkring dem tätna något. De hörde ytterdörren slå igen och Annas steg. Hon kom till dem, halvt på tå.

— Hej! sa hon, sitter ni ännu uppe.

Hon såg glad och frisk ut där hon stod och knäppte upp sin jacka.

— Kom, sa Laura och drog ut en stol vid bordet.

Anna kom och satte sig till hälften.

— Vet du, jag är riktigt rädd för dig, sa hon, men ändå känns det inte så.

Laura lade sin hand på hennes.

— Jag kommer knappast att vika undan för dig.

— Nej, sa Anna. Har ni talat om mig?

— Nej, sa Laura. Om annat.

— Så bra.

— Om Treenigheten, om det intresserar dig. I dethär landet och i vår kyrka så finns det ingen, absolut ingen, som tror att Treenigheten är värd en tanke och jag igen kan inte översätta en rad av min Gregorius om jag förlorar den ur sikte. Det var den som Zvonimir och Valdemar pratade om i bussen när de inte hörde på dig.

— Det är inte ett så vanligt samtalsämne, sa Anna.

— Och vad tror du? frågade Laura.

— Jag vet ju inte ens vad ni söker, svarade Anna.

Zvonimir såg frågande på dem.

— Laura berättar bara vad ni har talat om, sa hon.

Han nickade.

— Det är mycket viktigt för mig att tala med Laura, sa han. Hon har visat mig på texter av sådana människor som säger att de har sett det gudomliga. Jag skall skaffa mig dem, i synnerhet Simeon den nye teologen.

— Han behöver det för sitt författarskap, sa Laura.

Anna försökte resa sig omärkligt. Hon stod en stund böjd över stolsryggen.

— Du får så gärna sitta med oss, sa Laura.

— Jag undrar hur ni vågar tala om Treenigheten? sa Anna.

Hon smålog vänligt men också oroat när hon började dra sig tillbaka.

Zvonimir reste sig och gick runt bordet för att komma fram till henne. Han tog hennes huvud mellan sina händer och kysste henne tre gånger.

— Du skall få brev, sa han.

Hon gick till sitt rum och han satte sig igen. Han lade armarna på bordet och såg ner på sina händer.

— Dethär livet är svårt, sa han.

— Vem tänker du på? frågade Laura.

— Er tre, svarade han.

Tredje kapitlet

Då nyckeln stacks i låset och den första knäppningen hördes steg Laura för ett ögonblick tillbaka in i sitt arbetsrum och stängde dörren bakom sig. Först när inga ljud mera hördes från hallen gick hon tillbaka till telefonen och fortsatte det hon hade stått i beråd att göra, ringa efter en taxi. Augusti hade brutit in med hård vind och häftiga regnskurar.

Gyllene Löken, gav hon som adress åt taxiföraren, en äldre man som vände sig om mot henne och såg ut att vilja läsa på hennes läppar. Gyllene Löken, upprepade han. Bilen kändes trång. Hon sökte en bekväm ställning men hade ändå en känsla av att sitta inklämd.

— I Skottland har det regnat sextio centimeter vatten under juli månad, sa chauffören.

— Så mycket! sa hon.

— De har inte haft så mycket regn på femtio år och vi har inte haft så mycket sol på hundra. Semestern är väl över, tänker jag.

— Jag har inte haft någon, sa hon. Jag har arbetat hemma.

— Inte alls varit på landet?

— Vi har en stuga i skärgården, men min man har för det mesta varit ensam där.

Bilen körde längs Drumsövägen och den tidiga kvällstrafiken var mycket sparsam. I backen ner mot bron blinkade trafikljusen. Föraren kommenterade dem. Det var likadant i hela stan. Åskan i går kväll. Gamla bron höjde sig i en behaglig båge. En enda seglare i närheten tog hårda törnar av

vinden i sina grå segel.

— Men sommaren är inte slut, sa Laura.

— Säkert inte, sa han.

Leena hade kommit tillbaka till staden från sitt sommarnöje och ville äta dyrt på restaurangen under Uspenskijkatedralen. Det började regna, ihållande och tätt. Vindrutetorkarna sopade undan hav av vatten. Föraren lutade sig fram över ratten men saktade inte farten, det fanns heller ingen synlig anledning, gatan var nästan tom. En buss plöjde emot dem på andra sidan, den lämnade svallvågor efter sig. Blinkande ljus igen inne i staden. Gatorna blev trånga, husen trista, regnskymningen hade fått många att tända belysningen några timmar före solnedgången.

Vid Skillnadsbacken tog chauffören det lugnt. Regnet och spårvagnsspåren, bussarnas mörka skuggor och enstaka privatbilar som pilade fram gjorde honom försiktig. Först i tryggheten mellan Svenska teatern och El Greco lät han sin bil skjuta fart mot en öppen Esplanadgata tills han plötsligt, i höjd med de blinkande gula ljusen, stod på bromsen. Bilen sladdade och tog emot en annan taxi, också den en Mercedes, i sin högra sida. Dunsen var dov och mjuk. Dörren vid Lauras knä hade böjt sig in. Bilen fortsatte att röra sig och stannade häftigt med en knyck. Kylaren pekade mot det håll från vilket de hade kommit, mot teatern. Hon såg den andra taxins bakljus. Den hade kört diagonalt över korsningen och hejdats av en stolpe.

Några sekunder teg både hon och föraren. De hade full utsikt över olycksplatsen. Dörren på den andra bilen öppnades och föraren steg ur. Regnet bekymrade honom inte. Han tog några steg för att se hur hans egen bil såg ut framtill. Det kan inte ha varit en uppbygglig syn. Han stack händerna i fickorna och började snedda över gatukorsningen mot Lauras taxi. Hennes chaufför grep efter telefonen.

— Jag skall ringa efter en annan bil, sa han.

Den andra bilen kom mycket snart. Laura hade vissa svårigheter att ta sig ur taxin. Den nya chauffören höll upp vänsterdörren och sträckte in en hjälpande hand. Då hon väl stod på trottoaren smålog hon stort.

— Jag fick en liten smäll, sa hon, men det är ju synd om bilen.

Utän att hon hade bett honom om det stödde han henne ända fram till sin bil och öppnade framdörren. Han böjde sig fram och sköt tillbaka höger framsäte.

— Det är lättast för er att komma in här, sa han.

Hon sjönk ner i sitsen och grimaserade illa när hon försökte få in benet. Han såg på hennes försök och tog sedan varsamt tag i hennes fot och hennes ben och hjälpte henne.

— Gyllene Löken, sa hon när han hade satt sig bakom ratten.

Han såg sig om och körde ut på gatan. Regnet hade lättat.

— Maria sjukhus, sa han.

— Man väntar på mig på restaurangen, sa hon.

— Man kan ringa dit, sa han.

Vid Fabiansgatan vände han ner och tog Norra Esplanaden tillbaka in mot centrum och mot de stadsdelar som hon just hade kommit igenom. Framme vid sjukhuset körde han upp på trottoaren och hjälpte henne in till kvällsmottagningen. En berusad man mötte vid dörren men vände om och gick tillbaka till disken. En kraftigt byggd sköterska vände ryggen åt honom och plockade bland sina papper.

— Ring till Järvenpää sa jag! sa han.

Hon tog ingen notis om honom.

— Jag har ju sagt att de tar emot mig bara ni ringer.

Hon var fortfarande fullt upptagen.

Laura sjönk ner på en bänk till vänster om dörren och väntade att någon skulle visa att man hade märkt att hon hade kommit. En äldre man som satt där före henne lade ner

sin tidning i portföljen och gick fram till disken också han. Han ville gärna veta om han skulle bli sittande där tills läkarna gav besked eller om han kunde åka hem och per telefon höra hur det stod till med hans hustru.

— Det är bäst att ni väntar här, sa sköterskan.

Honom ägnade hon i alla fall en blick. På något sätt lyckades hon visa Laura att hon var observerad och skulle åtgärdas i sinom tid.

Den berusade lutade ryggen mot disken och spände ögonen i Laura.

— Så ung, sa han. Så snygg och nästan död.

— Tig nu, sa sköterskan.

Den berusade släppte sitt stöd och närmade sig Laura på ett hemlighetsfullt varnande sätt.

— Försvinn! sa han. Dethär är Helsingfors stads avlivningsanstalt. Den som kommer in klockan sex är död klockan tolv och klockan . . . den är redan åtta.

Laura såg åt vänster in i en korridor som inte ledde någonstans. Den berusade stod tätt inpå henne.

— Kan ni låna mig en mark så att jag får ringa.

Hon öppnade sin väska.

— Två mark, sa han. Jag skall ringa till Järvenpää och jag skall ringa efter en taxi.

Laura gav honom pengarna. Hon smålog mot honom för att det var så svårt. Han dräglade fukt ur mungipan och ett stort plåster över näsroten och nedre delen av pannan visade att han antingen hade blivit slagen eller att han hade fallit. Hans ansikte var slut helt enkelt, anletsdragen var lösa påminnelser om vem och vad han en gång hade varit.

— En cigarrett? sa han och pekade mot hennes väska.

Hon skakade på huvudet.

— Det gör ingenting, sa han, men det enda de är intresserade av här det är att obducera er. Kom ihåg det.

Han vände sig mot sköterskan.

— Den här damen får inte obduceras!

Sköterskan lade ner sina papper och närmade sig hotfullt disken. Han gjorde en snabb lojal och kamratlig gest mot Laura och tog sig förvånande säkert till glasdörren och till publiktelefonen i vindfånget. Där slog han nummer på nummer och ruskade om apparaten. Sköterskan väntade vid disken. Laura linkade fram och gav sina personuppgifter. Hon blev tillsagd att vänta. När doktorn blev ledig skulle han titta på henne. Förmodligen skulle benet först röntgas.

— Men jag vill inte bli obducerad.

Laura försökte anslå en skämtsam ton.

— Naturligtvis inte, sa sköterskan och återvände till sina papper.

— Har ni något särskilt skäl? frågade hon plötsligt.

— Till vad då?

— Till att inte bli obducerad.

— För det första lever jag ju ännu och för det andra kanske jag . . . , vem vet.

Ett människovänligt leende trängde fram i sköterskans breda ansikte. Hon nickade gemenskapligt och såg igen ner i sina papper och började göra anteckningar. Den gamle mannen hade börjar läsa om sin tidning från första sidan.

— Har ni suttit länge här? frågade Laura då hon på nytt satte sig bredvid honom.

— Vi kom klockan fem, sa han och vek ihop tidningen och stack den i portföljen.

— Och hur står det till med er hustru?

— Jag har ännu inte fått höra någonting, sa han.

Han smålog, men hans ansikte var mycket trött och blicken visade att han hade svårt att koncentrera sig.

— Ursäkta mig jag måste ringa, sa hon, och nu har jag väl gett bort mina slantar.

Hon öppnade sin väska för att se efter men han hade redan blixtnsnabbt fiskat upp en liten börs ur fickan och ur den

grävde han fram några lämpliga mynt som han leende och hjärtligt tryckte i hennes hand.

Klockan var över två på natten när hon med gipsat högerben långsamt tog sig upp för trapporna till sin lägenhet. Det var en lätt fraktur ovanför ankeln. Hon fick varken springa eller hoppa men nog stöda sig varsamt på foten. Benet skulle vara i paket kanske en månad. Den gamle mannen hade suttit kvar när hon lämnade sjukhuset. Han såg ut att sova men han hade lagt märke till henne och då hon hade gett honom en frågande blick hade han skakat på huvudet och smålett.

Hon öppnade tyst dörren och slöt den lika ljudlöst bakom sig. Strax hon kom in såg hon en papperslapp bredvid telefonen i hallen. Vägen dit var längre än vanligt. Hon böjde sig efter pappret och läste.

Leena Pitkänen ringde kl. 20 och undrade var du var. Ni skulle träffas på Gyllene Löken.

Din man ringde 21.30. Jag sade att jag inte visste var du var.

Valdemar ringde på nytt kl. 23. Han blev orolig. Ring när du än kommer. Han sitter uppe och väntar.

God natt och kram.

Anna.

Laura rev först bort den sista raden och knycklade ihop den, sedan lät hon resten av pappret gå samma väg. Leena hade hon fått tag på så den saken var klar. Hon såg sig om efter en stol och insåg att hon fick ta en från sitt arbetsrum.

När hon praktiserade sig tillbaka ut i hallen stod Anna där i nattlinne. Hon hade inte sovit, det såg man. Magen putade redan tydligt, det framhävdes av att hon lutade sig som hon gjorde mot den halvöppna badrumsdörren.

— Laura, sa hon. Har det hänt någonting?

— Ingenting lilla vän, sa Laura. Gå du och lägg dig. Om

du lyssnar när jag talar med Valdemar så får du nog höra.

Anna stod kvar ett ögonblick, sedan stängde hon badrumsdörren helt och tassade tillbaka till sitt rum.

— Det var orätt av dig att skrämma upp honom så att han inte ens vågar lägga sig. Vem vet vilka hemskheter ni har tänkt ut tillsammans.

Laura satte sig och började slå numret. Medan hon väntade att impulserna skulle gå fram genom den långsamma växeln hörde hon Anna släcka belysningen i sitt rum. Valdemar svarade omedelbart. Rösten var litet luden.

— Stackars Valdemar, sa hon. Har du varit orolig? Jag kommer direkt från Maria sjukhus och jag har höger ben i paket. Det var regnigt och halt och taxin krockade i hörnet av Esplanaden och Högbergsgatan.

— —

— Alla trafikljus i hela stan blinkar bara gult. Doktorn kunde inte förstå hur jag hade brutit benet så lågt nere. Det borde ha varit knät eller höften, men jag sade att jag satt obekvämt. Jag förstår inte alls varför de där Mercedesarna har så gott rykte. Det är ju väldigt trångt i dem.

— —

— Nej. Det bara känns konstigt. Det kommer nog säkert att börja klia under gipsen.

— —

— En månad.

— —

— Jo. Jag får röra mig så mycket jag kan om jag är försiktig. Mest kommer jag att sitta och arbeta som vanligt och du kan vara säker på att jag inte springer ute och roar mig om kvällarna. Det kommer ju att ha sina problem att inte kunna försvinna härifrån, som du vet.

— —

— Jag behöver faktiskt ingen hjälp och vid behov kan jag ta mig till butiken. Jag kom ju upp för trapporna alldeles

själv för en stund sedan. På Maria var det en man som genast när han såg mig sade att jag var ung, han var visserligen en aning berusad. Men i alla händelser är det så att den person som du nämnde inte kommer att få försöka sköta om mig på något sätt.

— —

— Jag förbjuder dig!

— —

— Jo, jag förbjuder dig och om du inte respekterar det så kommer en av dina kvinnor att vara utflugen när du kommer tillbaka.

— —

— Nej. Du behöver inte alls komma. Jag känner mig löjlig. Du förlorar en hel dag på att komma hit bara för att se hur bra jag klarar mig. Men du själv då? Har du druckit litet i kväll? För min skull?

— —

— Problem? Vad jag menar med problem? Det talar vi inte om nu. Du förstår nog varför.

— —

— Vi kan inte hålla på hela natten. God natt nu älskling. Jo, god natt. Nej. Jo, jag själv. God natt.

Hon lade på luren men blev sittande bredvid telefonen för att omedelbart kunna svara när han ringde igen. Det gjorde han alltid om det hade funnits den minsta dissonans i samtalet. Det ringde.

— Jo, god natt.

— —

— Jo, jag skall lägga mig. God natt.

Hon reste sig och förde tillbaka stolen till sin plats. Ingen dyr god middag hade hon fått. Hon kastade en blick på klockan, halv tre, och gick till köket och försökte inte ens

låta bli att slamra med skåpdörrar och kokkärl. Det var ju hennes kök i hennes hem och hon lade sig och steg upp när hon ville, för en strängare arbetsgivare än den hon hade kunde man inte ha. Hon tillät sig glidande arbetstid, men hon var omutlig i sitt krav på dagligt resultat.

Fjärde kapitlet

Det är ganska många kvinnor i min ålder som har blivit mycket överraskade, sade hon. De har börjat ta det litet lätt med ett och annat, du vet.

Laura hade lyft ut en karmstol i hallen och tagit en köksstol till stöd för sitt gipsade ben. Hon hade redan använt en ganska stor del av morgonen vid telefonen och det pågående samtalet gällde kvällen. Leena hade lovat komma hem till henne i stället för restaurangbesöket som hade gått i stöpet. I telefonen gav de redan varandra smakprov på vad de kunde prata om över en flaska Asti och något smått och gott som Leena lovade inhandla.

— Men kom tidigt, sa Laura. Jag vill helst att du är här när hon kommer hem från sitt jobb.

— Valdemar? Han försöker finna de vises sten ute på sin holme. Det retar honom så obeskrivligt att stora och små chefer går omkring med tjocka kalendrar för tidsplanering. De använder halva dagen till att tänka ut vilken av deras uppgifter någon annan skulle kunna göra och resten till att planera vad de kan uppskjuta. Nu håller han själv på med att tänka ut ett nytt system.

— Han tror det. Och det är ju hans första hellediga sommar. Varje kväll lägger han ut näten och varje morgon tar han upp dem. Fråga inte mig hur han gör det.

Lauras skrivbord väntade. Varje morgon såg det lika inbju-

dande ut. Till vänster om skrivmaskinen låg den grå mappen som för var dag växte sig allt tjockare. Den innehöll de över-satta sidorna. Till höger låg ordböckerna och hennes Gregorius på både grekiska och engelska. Hela sommaren hade hon arbetat på ett nytt sätt, föresatt sig att varje dag lägga ifrån sig fem sidor självständig översättning utan snålskjuts på den engelska utgåvan. Texten skulle inte vara ett utkast utan tryckbar till sista skiljetecknet. Hennes beslut hade påverkat hela hennes sätt att arbeta. Hon satt inte längre och drömde och om hon gick ut på balkongen så jagade hon sig snabbt tillbaka till stolen igen.

Zvonimir hade sagt att teologi kanske var poesi, men hon högg sig fram genom svåra begrepp sådana som Väsen, Varande, Energier, och ansträngde sig att rada upp orden i sådan följd att de gav enkel och klar mening.

»Våra ögon måste få en vänlig blick som är tilldragande och förmedlar barmhärtighet från höjden.»

Så långt hade hon kommit föregående dag. Hon stod vid sitt skrivbord och läste de sista raderna när telefonen igen ringde.

Det var en obekant röst. Mannen presenterade sig som gammal studiekamrat till hennes far, pensionerad läroverksrektor från en ort som hon aldrig hade hört talas om. Han ville ha reda på hur sjuttioårsdagen skulle begås. Gick det för sig att anordna en subskriberad supé på någon mera stillsam restaurang? Var det överhuvudtaget möjligt med tanke på familjens planer?

— Men han är i Tyskland, sa hon.

Den envise mannen sade att han visste att hennes far hade för avsikt att fira sin stora dag i hemlandet. Hon borde ju själv kunna förstå hur många det var som ville visa honom sin tacksamhet och hylla honom. Han hade ju om någon va-

rit en Herrens härold, och var det ännu i idag.

Laura avslutade samtalet och såg sig om efter hjälp. Faderns ansikte var plötsligt närvarande överallt, utan att se såg hon ett grovt men långsmalt, knöligt ansikte. En formlös köttig näsa hängde fram under de tunga glasögonen. Hans leende visste alltid bättre, bidade förväntansfullt sanningens ögonblick, den stund då han själv skulle öppna munnen. Inte en enda gång hade han styrkt eller tröstat henne. Det fanns bara plats för honom och han blev stor genom att tillintetgöra, till och med hennes doktorsavhandling. »Jag har inte läst den, det skall du veta». Det prälade han också med vid disputationsmiddagen. »Hennes mor skulle förstås ha varit imponerad. För en kvinna är ju principer inte så viktiga. Hon stod ju också litet utanför». Utanför vad? Hans fängelse.

Om någons ansikte hade varit förgrämt och bittert så var det hennes mors. Det var blekt och hade rena höga drag, men det var som om någon hade dragit dit fårör med nageln och med tummarna tryckt ner mungiporna mot hakan. Och vem den någon var rådde det ingen tvekan om bland hennes vänner och överhuvudtaget bland människor som var iakttagare till sin läggning. Han hade inte kränkt henne med otrohet, men kanske desto mer med sin besynnerliga besatthet som inte ens lämnade hans predikningar i fred, »orenhet» och »snusket» skulle alltid få sin beskärda del, och den var inte liten.

En nyckel stacks i låset. Hon såg på sin klocka. Elva. Dörren öppnades. Valdemar steg in, lång, mörkbrun och med ett nästan silvervitt sommarskägg, välansat. Han bar kassar med mat.

— Vilar du dig inte? sa han. Det var bra att jag kom. I säng med dig.

— Pappa kommer, sa hon.

Han bar in sina bördor i köket och började genast ställa in det i kylskåpet som hörde hemma där.

— Hit? frågade han.

— Till Finland, sa hon. För att låta sig hyllas. På sin sjuttioårsdag.

— Tur att du har brutit benet, sa han.

Han stängde kylskåpet och vek ihop plastkassarna. Brödet lade han i lådan.

— Vill du ha en kopp kaffe?

Han spolade kraftigt ur vattenkranen.

— Nej tack, sa hon. Jag har inte ens börjat arbeta.

— Och så kommer jag, sa han.

Hon svarade inte. Han kom ut ur köket och gav henne en kyss på pannan. Hon dröjde litet innan hon lyfte sin mun mot honom.

— På arbetstid, sa hon.

— Det var hård vind på Hangö västra, sa han. Sydvästlig vind, tolv meter i sekunden. De har lovat femton mot eftermiddagen. Båten är fin. Den är gjord för sådant väder. Nå, vad kan vi göra för dig.

— Vilka vi?

— Jag menar jag. Sätt dig där i soffan med benet upp så ser du litet mindre hjärtskärande ut.

Hon såg obeslutsamt i den riktningen.

— Jag har inte riktigt ro, sa hon. Halva dagen har gått och jag har bara suttit i telefon.

— Men nu får du lov att hålla dig hemma. Det vinner du ju massor av tid på.

— Nu gör du mig ledsen, sa hon. Det är du som har ställt till det så att dethär inte längre är ett hem där man kan vara.

Han gick till köket efter kaffe och dröjde där en god stund medan han bredde sig ett par smörgåsar och städade upp efter sig. När han kom tillbaka satt hon i soffan med benet upp.

— Och jag tänker inte hylla honom, sa hon.

— Vi reser till Island, sa han.

— Jag reser ingenstans, sa hon. Jag tänker vara här och inte gå dit. Men vid festen borde någon säga att det är fler människor som han har stängt ute än han har släppt in, och att dem som han har släppt in, dem har han fört fullständigt vilse. Han har förstört hela människoliv med sin billiga, primitiva, känslomässigt grumliga religion. På trehundralet var de mera sofistikerade än han är. Då skulle han ha fått ropa förgäves i ett gathörn, men här i mänsklighetens yttersta utpost, här är han en profet.

Valdemar tuggade i sig en smörgås och drack en klunk kaffe.

— Just sådär åt han också, sa hon. Med stora munrörelser.

Valdemar fortsatte lugnt sitt mellanmål.

— Om det har funnits något användbart i människors själar så har han bränt upp det. Det har inte ens blivit kol av det. Bara aska.

— Lugna dig, sa Valdemar.

— Det är sådana som han som har bränt kristendomen ut ur dethär landet. Först och främst ur mig, men också ur dig.

— Mig? sa Valdemar. Jag har aldrig hört honom.

— Du är en stor svedd tuva i ett andligt asklandskap, sa hon. Man behöver inte ha träffat på allting själv. Man lever också i en omgivning.

— Jo, han är en skurk, sa Valdemar.

— Inte skurk, sa hon. Charlatan, lögnare, falsk profet en påverkare och förkunnare som inte har en aning om de saker som han med största säkerhet talar om. Nu talar vi inte mera om honom. Bah.

— Vi talar om mig i stället som har förstört ditt hem, sa Valdemar.

Han började på den andra smörgåsen. Den som var be-

lagd med en tjock skiva ost.

— Du behöver inte alls skämta om den saken. Det är sorgligt.

— Jag skämtar inte. Jag vill se sanningen i vitögat.

— Vilken sanning?

— Din.

Laura tystnade. Med två händer grep hon tag om sitt gipsade ben och jämkade litet på det. När hon såg upp hade hon tårar i ögonen.

— Ge mig din servett.

Han räckte den och undvek taktfullt att se på henne.

— Och här skall jag sitta när hon kommer in med sin stora mage och med sockersöt röst frågar om hon kan hjälpa mig på något sätt. Snart kommer hon att vagga som en anka när hon går. Det är mycket förnedrande skall jag säga dig. Det är en fullständigt ohållbar situation. Jag kan inte förstå hur flickan har mage . . ., just det, har mage, att stanna kvar här. Hon måste vara litet enkel i huvudet eller i hjärtat eller på båda ställena. Om du inte har bett henne stanna förstås. Du kanske har lovat henne någonting. Hon kanske väntar på att du skall komma och ställa allt till rätta. Stackars barn, stackars arma barn.

— Vem tycker du synd om dig själv eller henne?

Han såg på henne som om han varit en utomstående rådgivare, helt besluten att inte låta sig ryckas med i ett känslokaos.

— Minns du, sa hon, att du praktiskt taget sade att jag hade mig själv att skylla. Den minnesvärda kväll när du valde att i Zvonimirs och hennes närvaro berätta att du hade gjort henne med barn. Det var mycket litet typiskt för dig Valdemar att sopa undan det egna ansvaret på det sättet.

— Jag kan säga mer om du vill, sa han.

Hans blick var oberörd. Den uttryckte ingen närhet och förståelse. Ringen kring iris var en grafisk betoning av det

grå, både i det ena ögat och det andra.

— Du lade henne faktiskt i min famn.

Han gjorde en kort paus för att iaktta verkan av sina ord.

— Det behagade dig att kungöra för hela världen att du hade beslutat att vi inga barn skulle ha.

Hon avbröt honom.

— Detsdär har vi ju talat om, sa hon. Det är fel.

— Sådant har sin verkan, sa han. Märkte du aldrig att vi låg långt ifrån varandra i våra sängar. Men just ett genomtorrt gammalt träd brinner bra, antänds lätt. Och du reste iväg på dina veckolånga studier av mumier och gamla fresker.

— Du är fräck, sa hon. Kall och obehaglig.

— Det är två sanningar som möts, sa han. Din och min.

Han hade satt sig som när han ledde ett seminarium. Den ena handen vilade på den andra på bordet. Aningen av ett tekniskt leende lekte på hans läppar.

— Det börjar ju alltid med att man vågar konfrontera verkligheten.

Det var sannerligen inte litet sinnesro han hade erövrat ute på holmen.

— I så fall, sa hon. Vad skall vi göra med din Anna?

— Din Anna, sa han. Tag henne och gör med henne vad du vill.

Han reste sig och stack händerna i bakfickorna och började vandra omkring i rummet. När hon ingenting sade gick han några steg och kastade en blick in i sitt bibliotek, därifrån kom han tillbaka och ställde sig på tröskeln till hennes arbetsrum. Han var på väg in då hon hejdade honom. Han vände om och sade att det bara kunde ha varit intressant att se vilken text hon för tillfället höll på med.

I sina tankar var han redan i bilen på väg tillbaka till Hangö och i båten som krängde duktigt under en besvärlig sjögång

snett akterifrån. Vinden var nu sydlig. Han öppnade balkongdörren och gick ut och lyssnade på träden. Tallarna väste och granarna brusade, men träden överdrev alltid. Halva himlen var klarblå, den andra hälften var täckt av moln som blev allt mörkare inåt land. Gränsen mellan vackert och hotfullt gick rakt över hans huvud, men det grå hade redan varit och regnet var förbi. De vita strimmorna kunde bära på överraskningar de också, men träden hindrade honom att se nedre delen av södra himlen . . . Han ställde sig i dörren.

— Jag köpte mjölk för tre dagar och fisklåda och andra lådor som du älskar.

— Jag älskar det inte, ropade hon från sitt rum, men det går snabbt.

— Och bröd och uppskärningar.

— Tack älskling. Köpte du Parisienne? Leena kommer på sjukbesök i kväll.

— Det finns, svarade han.

— Är du på väg? frågade hon.

Han hämtade sin jacka i tamburen och stannade vid hennes dörr och knäppte den långsamt.

— När skall vi talas vid ordentligt? sa hon.

Han såg på hennes böcker och papper.

— Vad tycker du att vi har gjort då? sa han och spände bältet.

Hon sträckte ut handen. Hon fortsatte att hålla den utsträckt och hennes ansikte var inte ett barns utan en kvinnas. Han gick besvärat över golvet och fattade den.

— Du glömmer väl inte därborta i din ensamhet att jag är din hustru?

— Borde jag tänka på det?

— Att vi är en familj.

— Säg hellre ett gammalt par.

— Jag säger vad jag säger, sa hon. Hjälp mig upp är du

snäll.

Han höll sin hand stadigt och hon drog upp sig själv. Hennes kropp var inte så tung. De första stegen var mödosamma men linkandet upphörde snabbt att vara huvudsaken och grimaserna blev lätta ryckningar i mungiporna.

— Jag är duktig.

— Jo, sa han.

— Det har du alltid tyckt, sa hon.

Ute i hallen lade hon armen om honom och stannade framför Annas dörr.

— Skall vi titta in och se vad vi kunde göra åt rummet?

Han skakade på huvudet.

— Det borde nog planeras i tid, sa hon. Där kanske behöver tapetseras.

Klockan halv sex kom Leena. Laura kunde höra henne innan hon ringde på. Det var ett pustande och ett prasslande, och då dörren öppnades fyllde hon nästan hela öppningen från karm till karm. Med ett stort leende överräckte hon ett halvöppnat blomsterpaket och matkassen ställde hon på golvet, strax innanför tröskeln. Svettpärlor sipprade från pannan. Plastskyngket mot regn hängde på sned över hennes väldiga axlar.

— Åhåh, sa hon. Ingen hiss. Jag trodde att jag skulle dö. Laura böjde sig ner.

— Nej, låt vara. Jag skall sköta det. Låt mig bara andas.

Hon behövde inte en lång stund innan hon hade repat sig såpass att hon kunde hänga av sig plasten, ta sin kass och målmedvetet tåga iväg in i köket. Där sjönk hon ner på en stol och tände en cigarrett.

— Lika snyggt som alltid, sa hon. Bor här ingen?

Hon satt vid bordet, cigarretten vilade mellan fingrarna och handen tog stöd mot bordskanten medan hon hostande såg sig om.

— Här, sa Laura, och räckte henne en askkopp.

Hon klädde av blommorna resten av pappret och ställde dem i en vas; små rosor och blåklint.

Leena såg ner på hennes gipsade ben.

— Det kommer att börja klia alldeles förfärligt, sa hon. Jag gick en sommar med armen i gips och jag trodde att jag skulle bli tokig. Värker det?

— Nej, sa Laura. Men det är obekvämt vid skrivbordet.

Hon tog blommorna och linkade iväg in i vardagsrummet.

— Jag har fått en ny älskare, halvropade Leena från köket.

— Vad säger du?

— Det var en som hjälpte mig att bära hem mina kappsäckar från station.

— Du är inte klok, sa Laura.

— Visst är jag, sa Leena.

Hon skrattade, fimpade sin cigarrett och tog ett kraftigt tag i bordet och reste sig.

— Och det viktigaste är inte heller vad en karl har i huvudet.

Hon började plocka fram det som hon hade haft med sig.

— Två flaskor Asti Spumante, det beställde du. Broccoli, det gratinerar vi. Ost, jag köpte port salut. Några skivor rökt lax, det är gott men jag vet inte om det passar. En burk senapssås, som jag hade hemma. Tomater. Stora oliver från Amfissa. Jag hittade dem i Sandvikshallen. Ett knippe dill. Vad skall vi göra med den? Ingen potatis. Det var allt.

Kvällsskymningen var redan märkbar och de båda kvinnornas ögon glänste mot varandra i skenet av det ljus som Laura först hade tänt bara av estetiska skäl. När de hörde ytterdörren försiktigt stängas avbröt de sitt samtal. Någon gick genom hallen, ytterligare en dörr slöts.

— Det var mitt problem som kom, sa Laura.

Bakom henne avtecknade sig granarna mörka mot en orolig himmel. Ute på balkongen svängde ampeln med hängväxter av och an. Det som fanns av värme och färg var i hennes ansikte, i glittret över de mörka ögonen och i kindernas dunkla rodnad, även på läpparna som drog till sig så mycket av ljusets sken.

Den låga eldfasta formen var ställd åt sidan. De hårdaste delarna av broccolistjälkarna låg kvar i rester av gratinsås. Några tomatskivor och en kvarglömd oliv vilade i en blandning av olja och vinäger på botten av en låg skål. Laxfätket var tomt. Bröd fanns det kvar och vinet var det som ännu håll måltiden vid liv.

Leena väntade. Hennes ansikte som hade levat med i munnens frodiga berättelser var ett ögonblick alldeles stilla. Belysningen gjorde hennes drag grova, skuggorna tog fram tröttheten. Då ingenting hände sträckte hon handen efter flaskan och fyllde på sitt glas.

— Unga människor kan vara besvärliga, sa hon. Jag tycker om att undervisa, men jag orkar inte längre med dem på min lediga tid. Absolut inte.

— Det är inget sånt fel på den här flickan, sa Laura. Vänta skall du få se.

Hon såg menande på Leena.

— Anna, ropade hon. Anna!

Dörren till hennes rum öppnades och hon svarade utan att visa sig.

— Kom hit Anna! sa Laura, kom!

Dörren blev stående på glänt, men ingen kom. De båda kvinnorna satt tysta. Laura såg i riktning mot hallen och hennes ansikte var uttryckslöst. Ljusskenet gjorde det bredare, gjorde hennes stora ögon bysantiska.

Anna kom. Hon hade tagit på sig en fräsch blus och hon rättade till ett stort hårspänne, ändå stannade hon just där

hallen övergick i rum och visade tydligt att hon var osäker på om hon skulle sluta sig till sällskapet eller om hon bara hade blivit kallad för något ärendes skull.

— Kom, sa Laura och sträckte ut handen.

Anna gick tveksamt närmare och hälsade samtidigt med ett småleende i riktning mot Leena.

— Närmare, sa Laura och vinkade otåligt med fingrarna när Anna blev stående på ett par stegs avstånd.

Anna lydde henne och blev vinkad så nära att Laura kunde lägga sin arm om hennes liv.

— Så ja, lilla vän, var inte blyg. Berätta nu för oss vems barn du har i din mage.

Hon lät sin arm glida ner och hon tog ett hårt grepp om Annas ben. Hon såg upp mot det unga ansiktet och försökte med handen klämma fram ett svar.

— Det gör ont, sa Anna.

— Svara mig! sa Laura.

— Du vet, svarade hon.

Leena reste sig. Hon tog stöd både mot bordet och stolskarmen. Hon var upprörd.

— Dethär är mycket obehagligt, sa hon. Jag står inte ut med sånt här. Släpp flickan.

Hon tog i stolen och slog den i golvet, flera gånger.

— Släpp flickan! säger jag.

— Men Leena, sa Laura mycket mjukt, släppte greppet om Anna, tänk på grannarna. Jag skall ju bo kvar här.

Femte kapitlet

Valdemar hade kommit senare iväg från Helsingfors än han hade tänkt och nu stod han en kvart efter solnedgången genomvåt och frusen på sin brygga och spanade mot de mörknande konturerna av sin båt som låg och högg mot reven hundrafemtio meter därifrån. Holmen gav lä, men vinden och vågorna var ändå tillräckliga för att tillsammans med klipporna kunna anställa ansenlig skada.

Vad hade han haft inne i staden att göra, vad hade drivit honom att köra till Way, att söka en parkeringsplats, att tåga igenom det tomma rummet, att nonchalera de andra och att söka sig till Barbara vid hennes bord?

— Vad sägs om mitt nya koncept?

Så hade han sagt till henne, just som man kunde vänta sig att en överaktiv pensionär skulle göra.

— Det är fint, sa hon, men vad är det?

Hennes ögon var ännu besvärade av kontaktlinserna och hon kunde inte låta bli att låta ett finger leka i trakten av ögonvrån.

— KKK, sa han. Kontinuerlig, koncentrisk, kontroll.

Hon skakade på huvudet. Hennes rufsiga hår gjorde med sitt lättsinne rörelsen ännu allvarligare.

— Inte bra, sa hon. Inte bra.

— Strunt i namnet och tänk på saken, sa han.

Och så hade han redogjort för frukterna av sin tankemöda ute på holmen. Han hade arbetat med att få fram ett helt nytt koncept för planering och systematik i arbetsledningen.

Visionen var inte färdig men den höll på att arbeta sig fram. Han kunde behöva henne som sounding board. Någon att bolla sina tankar mot.

Hon hade med hakan stödd mot sina knäppta händer uppmärksamt följt med hans redogörelse. Hennes kraftiga mun hade hela tiden varit slutet, det hade han fäst sig vid; våglinjen var en kvinnas, men den talade om generationer av ledarskap. Han hade försökt förklara för henne att bristen i de mest dominerande planeringssystemen var att tankegången var lineär, att de försökte tvinga in allt på en tidsaxel och gruppera händelserna, besluten och åtgärderna i en lång prydlig rad, medan var och en visste att det ändå inte lät sig göra, annat än i grova drag.

— Därför slutar ju de allra flesta upp med att använda sina tjocka planeringskalendrar.

— Rätt, sa hon. Så får man ta nya tag. Det är vår chans. Vi behövs hela tiden. Vi genererar nya vågor av entusiasm. Hon smålog, inte ironiskt utan som över ett självklart faktum. Den gyllene tunga kedjan, hennes ständiga attribut, blev en leksak mellan hennes fingrar.

— Men vad har du tänkt?

— Nyckelordet är koncentrisk, sa han.

Han började vandra i rummet medan handen tecknade cirklar i luften.

— Tillvarons olika aspekter ordnar inte upp sig i rader bakom oss och framför oss utan de är hela tiden närvarande, omger oss och tränger på oss från olika håll, framifrån, bakifrån och från sidorna. Enda gemensamma centrum är jaget i mitten. Man förtjänar femtio miljoner dollar om året på att lura hundratalstusen chefer att fylla i läsordningar och skapa personliga tidtabeller som om livet skulle gå på skenor. Vi måste få fram en helt annan grundsyn.

— Och? sa hon.

— Den skall vara koncentrisk, sa han.

— Och det betyder?

— Det skall vi börja arbeta med och jag behöver din hjälp.

Ju mera hon lockade honom att utveckla sina tankar, dess tunnare och luftigare tyckte han att den vision blev som hade varit så laddad med energi. Det fanns en del klichéer i den som han gjorde bäst i att undvika, hade hon sagt, men den grundläggande tankegången var spännande. Allt berodde på om han kunde utveckla den till ett användbart redskap.

Under hennes kommentarer hade hans intresse så småningom förskjutit sig från hennes ord till hennes utseende, till den färgmässiga balansen mellan hår och hy, till munnen och de små rynkorna under mungiporna, till kinderna och hudens porer, kort sagt till förgängligheten. Med en känsla av nederlag hade han låtit sig följas till dörren. Hennes varma avskedskram lyckades inte besegra hans lust att bli kvitt henne.

Och vad hade hon gjort? Ställt några hederliga frågor. Visat att det som är stort och laddat i ensamheten är hjälplöst bland tvivlare.

Det droppade och rann från flytvästen, skjortan var som en andra, kall, våt hud och byxorna hade hasat ner av vattnets tyngd. Det kippade i skorna. Han kunde inte se om båten krängde eller om den låg stadigt. Med långsamma steg och svårigheter att slita blicken från vågorna sökte han sig mot huset. På altanen tog han av sig flytvästen. Han lät byxorna glida ner på de grova plankorna och skjortan slängde han över räcket.

När han naken kom in tände han först Aladdinlampan och gick sedan till telefonen. Sjöbevakningen kunde ge ett handtag. Han lyfte på luren, telefonen var stum. Han tryckte flera gånger på klykan, inte ens en svag susning hördes. Åskan hade gjort sitt. Han försökte få syn på båten genom

fönstret, men det kunde inte lyckas. Berget och träden låg i vägen. Ute var det mörkt.

Han klädde sig i torr flanellskjorta, tjocka ludna kalsonger, varma sockor och började känna sig bättre till mods. Ur en garderob tog han fram sina gummistövlar och sitt gamla regnställ av oljeduk. Vinden väsnades med plåttaket. Något skrapade mot väggen. Det lät som råttor.

Då han öppnade dörren och vinden slog emot honom var brusets som det ihållande dånet av vattenfall som flödat i tusen år. Det var inte så mörkt som det först hade sett ut och nere vid bryggan var det lä trots trädens oroligt häftiga rörelser. Han kunde ännu urskilja båten och vågorna såg inte hotfulla ut. Han klev ner på stranden, vadade bland strandstenar som ännu för ett par dagar sedan låg på det torra, lösgjorde roddbåten och sköt ut den. Närmast stranden var det ingen svårighet att kliva i, några meter längre ut kändes vindens rörelse redan av, och när han hade rott så långt att bryggan försvann i stranddunklet ville vädret redan ta hand om färden.

Det var uppfriskande att ro, att behärska en båt, att styra den dit man ville, att få hjälp av vågorna och stöd av vinden. Motorbåten låg där den låg, gnavde mot stenen för att den hade tappat rodret. Det kunde ha hänt när han mötte de första stora vågorna vid Tulludden och fick dem nästan rakt från sidan vid Kajgrund. Det kunde ha hänt var som helst i krokarna upp mot Fläckgrund eller just när han trygg följde sin båts stora rörelser i farleden där den rullande tog vågorna snett akterifrån. Han hade inte sett någon annan på fjärden än en taxibåt som körde fram som ett lok och dunkade skumkaskader ur vågorna. För säkerhets skull hade han hållit sig i faret så långt han bara kunde innan han tog kurs på holmen och sjö efter sjö slog över fördäck. Först i de nästan lugna vattnen med vågor av helt annat slag och där vindilarna mörkt drog fram på ytan som tomma hotel-

ser, först där hände det.

I god tid före revet började han svänga in mot sin brygga, men ingenting hände. Ratten gick att vrida, hur många varv som helst, men båten fortsatte rakt fram. Åt andra hållet var det samma sak. Han minskade farten, men det var för sent, då han fick in backen gled båten redan med ett skrapande ljud upp på grynnan. Vågorna tryckte den i sidled mot klippan. Han stängde av motorn. Några minuter var han helt förvirrad tills han förstod att han måste ha tappat rodet.

Medan båten med vaggande rörelser gned sig mot klipporna hade han liggande på däck försökt känna efter med båtshaken om rodet faktiskt var borta. Sedan hade han sänkt sig ner på stenarna och ner under vattnet och inte gett sig förrän han med egna händer kände att där inte fanns något roder mer. Det hade inte funnits mycket att göra; ta sig ombord igen, slå av huvudströmbrytaren, stänga bränsletankarna, spänna presenningen över sittbrunnen. Vadande och simmande hade han tagit sig över till sin egen strand.

Genom revor i molntäcket lyste höstens första stjärnor. De stod klara och orörliga och täcktes snabbt för igen.

Valdemar tog in årorna och försökte bära av mot motorbåten men sjön var för orolig och för stark. Roddbåten kastades gång på gång mot det större skrovet. Det knakade i spanterna. Han måste ro bort och ta sig i lä för revet och försöka den vägen. Vågorna var större än han hade märkt i medvinden och både armar och ben fick ta i med kraft. På andra sidan drog han upp roddbåten på den sluttande klipphällen och försökte ännu en gång bedöma läget. Det fanns inte mycket att göra. Motorbåten låg stadigt på sida och sjögången flyttade inte mycket på den. Ljudet var ändå otäckt.

När han rodde tillbaka hade han inte gjort någonting; varken försökt använda fendertarna eller rott ut ett ankare. Allt hade förefallit meningslöst inför det stora, i mörkret enorma skrovet som vilade mot klipporna. Han rodde med kraft, först häftigt och sedan med långsammare tag.

Roddbåten föreföll att inte röra sig ur fläcken. När han försökte få syn på bryggan slog vattnet mot hans ögon. Det rann längs halsen. Vinden gjorde vad den ville med vågorna och skulle ha gjort det med båten också om inte han hade varit, och ändå var han i lä, han hade sin egen holme som skyddande skärm. Han kände sig stark. Han hojtade åt vinden och morrade åt vågorna tills de småningom gav med sig och slutligen tillät honom att med alldeles lätta årrörelser låta båtens för skrapa mot strandstenarna. I detsamma synes månen ett ögonblick, visade trädens oro och försvann.

Det var kolmörkt i huset. Det långt framskjutande taket förtoj det lilla ljus himlen gav. Han lät lampan vara och trevade efter ett ljus som brukade finnas på fönsterbrädet och tände det. Telefonen var fortfarande absolut död. Han försökte med andra nummerserier. Ingenting hjälpte. Han gick fram till spisen och tände gasen, värmde vatten i en emaljerad mugg. Vad han skulle ha det till visste han inte; till rom, till konjak, till rödvin? Med säkerhet inte till kaffe. Han rörde sig tyst för att kunna iaktta minsta skiftning i det ihållande brusdet därutanför. Plåttaket knastrade och knäppte som förut.

Han satte sig i sin bekväma stol med blicken vänd mot fönstret. Om en stund reste han sig, gick fram och släckte ljuset och gick tillbaka till sin stol igen. Träden avtecknade sig mot himlen och bar sig fortfarande illa åt, om inte värre, och vad var ett lågtryck egentligen när all luft rusade dit som en gränslös flod? Ett ögonblick var det tyst. En gren höll sig stilla. Han reste sig igen, gick fram till dörren och öppnade

den på glänt, resten gjorde vinden, slog upp den på vid gavel och bjöd honom att tumla om i strömmande luft.

Berget lockade. Från den högsta punkten med de tre sterna skulle han kunna se sin båt, säkert kunna skilja den från de mörka låga klipporna, men för att kunna göra det måste han passera klippväggen med de sju ögonen. Det hördes några slag mot husväggen som om någon hade knackat på, bankat på, på andra sidan. Han vände sig snabbt om, tog några steg mot gaveln, men ändrade sig och gick in igen. Dörren slängdes igen bakom honom.

Han gick fram till telefonen och lyfte på luren och lade strax på den igen. Nya knackningar på väggen, nu från ett annat håll. Huset hade varken fönsterluckor eller hängande haspar. Han började klä av sig, hämtade en kudde i sängkammaren och en filt och bäddade för sig på soffan i stora rummet som hade fönster åt två håll. Där kunde han ligga och ha utsträckt kontroll, märka om vinden ytterligare friskade eller vände eller om den gav med sig och mojnade.

Han vaknade flera gånger under natten och då ljuset redan hade börjat segra var oljudet därutanför oförändrat. Först på morgonen hade en förändring skett. Där han låg kunde han se att grenarna ännu rörde sig men att de böjde sig mjukt där de gungade och att de tog tid på sig att göra sina svängningar fullt ut. Klockan var bara sex och när han barfota gick ner till bryggan för att ta sig sitt morgondopp rös han inför den grågröna oroliga hud som vattnet hade dragit över sig. Det var förändrat och det var kallt. Först när han stod på bryggan igen och vinden försökte stryka vattnet av honom vågade han se uppmärksamt bort mot sin båt.

Det såg ut som om den hade det bra. Det såg ut som om aktern hade sjunkit litet. Det såg ut som om den kanske hade tagit in vatten. Bara den inte hade sprungit läck. Han tog sin handduk och fullbordade vindens arbete, gned sig varm. Skyndade upp till telefonen, som fortfarande var livlös.

Den frukost han unnade sig var som vanligt usel och mot alla regler. Starkt kaffe och en brödbit, det var allt. Sedan avvek han från sina vanor och satte sig inte omedelbart ner vid stora bordet för att använda morgonens bästa timmar till eftertanke kring sin nya vision, för försök att i enkla formler uttrycka att människans verklighet både i arbete och privatliv ständigt omgav henne på alla sidor och ingalunda främst fanns i de timmar och dagar som låg framför henne och därför alltid förblev en fantasi. Alla de cirklar han hade ritat upp på stora papper, och de kartor som han hade skissat över det som samtidigt utövade sitt inflytande på medvetandet, fick bli liggande utan att han drog nya streck och bågar eller förde in nya nyckelord. En bred solstrimma över golvet lyste upp hela rummet. Fönstrets rutnmönster tecknades skarpt på dörren. Han tog på sig sin varma vindrock och gick ut.

Träden rörde sina grenar förstrött och utan kraft. Nattens brus hade övergått i en ihållande jämn susning, så mycket hade vinden vänt att inga vågor drog fram över det vatten han såg. I morgonljuset kände han inte obehag för att vandra iväg till berget därifrån han kunde se sin båt. Stigen var mörk och våt och på några få ställen sträckte blåbärsris ännu fram bär. Också berget var fuktigt och laven hotade med halka. De sju ögonen hade inget budskap.

Valdemar stannade och betraktade Zvonimirs verk. Ögonen, som var orörliga men ändå oupphörligt färdades mot det som ingen kunde se, var främmande och hade ingen förnimbar anknytningspunkt inom honom. Om det fanns urgamla bilder inom honom också, bilder som svarade på de symboler han såg, så röjde de sig inte. Han klättrade upp till de tre stenarna. Solen kom hans båt att lysa gul i det blåa vattnet. Han kunde tolka synen som han ville. Han såg en förlisning eller en räddning. I det klara ljuset var hans skeppsbrott tryggt och nästan barnsligt.

Vid middagstid hade Valdemar vandrat upp på berget åtskil-
liga gånger för att se om någon båt av en händelse rörde sig i
närheten av hans vatten. Det enda han hade sett var seglare
långt borta, alla på väg tillbaka från sommarens långfärder.
Det var alldeles meningslöst att han hade ställt sig på det
högsta stället och gett den nödställdas tecken med armarna.
Även om någon hade spanat så hade han knappast varit ur-
skiljbar.

Väderleksrapporten talade om nya lågtryck och varnade
sjöfarande på Ålands hav och Skärgårdshavet för nordlig
vind, som vrider mot ost, på tolv till sexton meter i sekun-
den. Han hade inte ro att tillreda sig någon annan måltid än
att ställa en kastrull med vatten på gasen och att söka i
skåpet bland påsarna. Han tog ostsoppan. Han ryckte till
när telefonen ringde.

— Den har varit i olag, sa han. Den har varit helt död än-
da sedan i går kväll så det är klart att du inte har kommit
fram.

Medan Laura pratade försökte han bedöma avståndet
från telefonen till spisen och förstod att han måste avbryta
henne om soppan inte skulle koka över eller brännas vid.

— Ett ögonblick.

Han skyndade sig inte utan minskade gaslågan och rörde
om i kastrullen långsamt och omsorgsfullt för att få tid att
reagera rätt.

— Hur kan du vara säker på att hon har försvunnit? sa
han när han hade fått tag i luren igen.

Han släppte inte spisen ur sikte annat än för de korta
ögonblick han böjde sig ner för att titta ut genom fönstren
och se om vinden och vågorna ännu var sig lika.

— Finns där absolut ingenting av hennes saker i rummet,
frågade han. Inte ens ett meddelande? Vad har du ställt till
med egentligen! Ett ögonblick, nu kommer soppan över.

Den kom inte över, visade inte minsta tecken därpå, men han gick över golvet ifall stegen kunde höras.

— Nu ringer jag sjöbevakningen i alla fall, sa han när han kom tillbaka till telefonen. Min båt ligger utan roder ute vid revet och slås sönder mot klipporna.

Han sträckte redan handen mot klykan.

— Utan roder sade jag.

Han lyfte upp telefonkatalogen och började bläddra i den.

— Bara föll av. Brast.

— — —

— Nej under båten.

Man kunde slå tre nollor men det föreföll så dramatiskt så han tittade efter ett direktnummer.

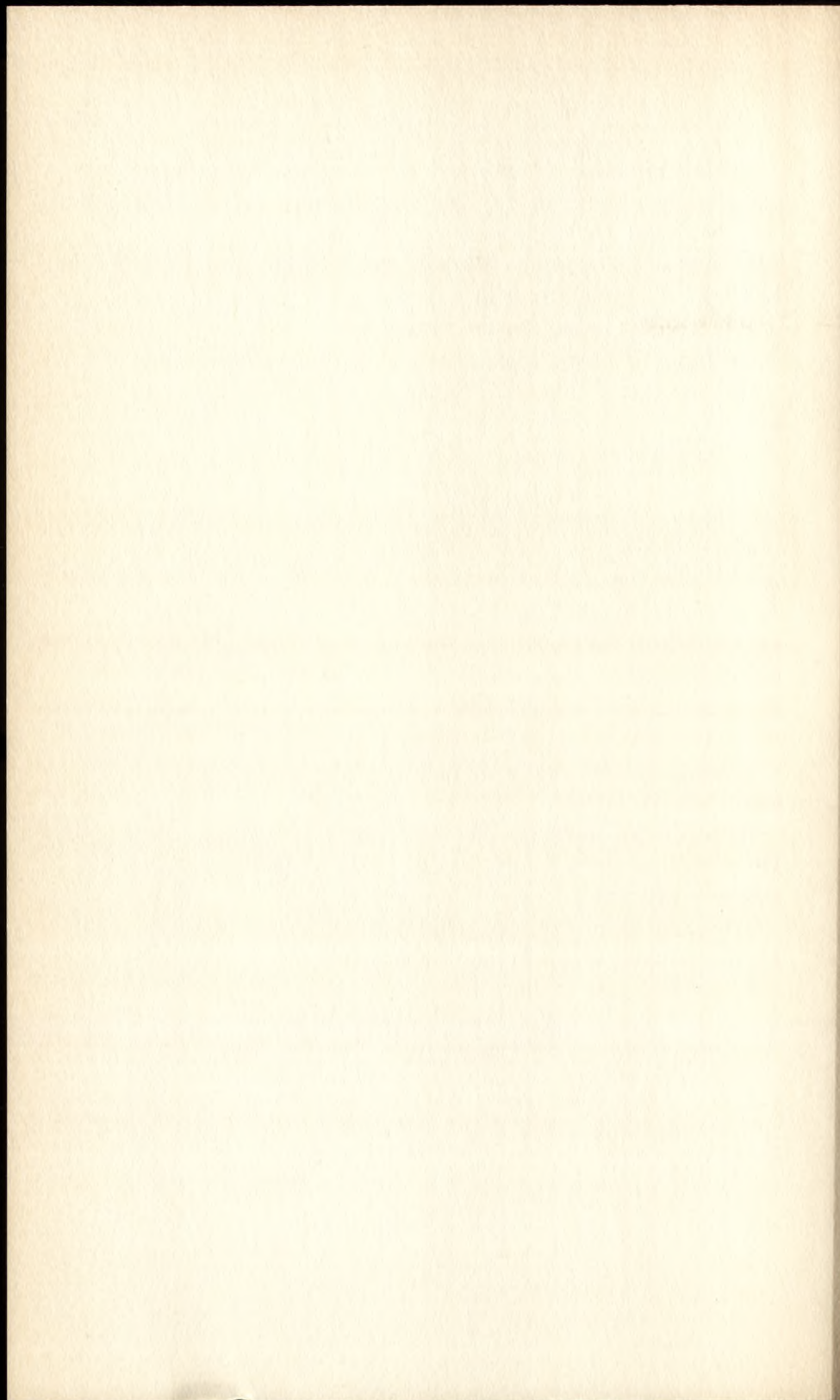
— Hur jag vet det? Jag hinner inte börja förklara för dig nu. Det blir storm i kväll. Jag klev ner ur båten och dök under vattnet och jag såg med egna ögon att det var borta. Borta precis som Anna. Förstår du nu.

— — —

— Ovänlig! Nej, jag är inte alls ovänlig. Ring senare nu lägger jag på. Hejhej. Adjö.

Han lade på, suckade, och slutade att söka i katalogen. Det allmänna alarmnumret såg anspråksfullt ut, men han slog det i alla fall.

»Ja», sade den sjöbevakare som han talade med, »ja, det går ju bättre att navigera med roder förstås».

Fjärde delen

Första kapitlet

— Om jag far till Jugoslavien. Jag känner en man där.

— Ogift?

— Det är klart. Jag tror det.

— Du kan inte föda barn i Jugoslavien.

Veronica strök smulor från bordet i en stor gest och krånglade sig upp ur sin invecklade sittställning.

— Han är författare. Han var här i somras.

Veronica öppnade kylskåpsdörren och tog en öl till i blindo.

— Realistiskt! Herregud så realistiskt.

Hon lade handen på nacken under sitt långa blonda hår och försökte se ut som en tänkare.

— En rik man gör en fattig flicka gravid och för att han inte skall få bekymmer åker hon långt bort och gifter sig med en poet.

Hon slog ut med handen.

— Härligt. Just så borde alla göra, försvinna när de blir till besvär.

Anna följde roat med föreläsningen. Träbänken vid bordet var i längden inte bekväm. Köket var nedslitet av tidigare studerande. Veronica slog sig ner på andra sidan bordet, tittade efter att det ännu fanns te i Annas kopp och öppnade sin flaska.

— Men jag förstår att du inte kunde stanna där. Du borde ha stuckit för länge sen. Tycker du att det börjar bli mörkt? Hon sträckte handen mot lampan över bordet.

— Nej, tänd inte ännu.

Anna reste sig och gick till sina kassar och sin kappsäck som ännu stod vid dörren. Hon böjde sig ner, öppnade ett blytlås och drog ut ett långt ljusblått papper.

— Dethär fick jag igår, sa hon. Jag har igen fått studielån. Femtontusen. Inga bekymmer.

Hon trevade i den svarta stora väskan.

— Jag skulle gärna visa dig ett brev som jag har fått, men jag förstår inte var jag har lagt det.

Hon rätade på sig.

— Hur mycket skulder har du? frågade Veronica.

— Trettiofemtusen, sa Anna.

— Och du blir klar nästa år.

— Det blir jag ju inte, ser du väl.

Hon ställde sig vid den lilla spisen och såg på oordningen på diskbordet. En burk apelsinmarmelad, ett runt paket knäckebröd, en tom burk apelsinmarmelad, en nästan tom flaska sherry, smör i en burk utan lock, en kaffekopp som behövde diskas, en använd mugg, skärbräde, tesil, en tom kanna av plast, två äggkoppar, en påse socker.

— Finns det någonting jag kan göra?

— Skall du nu igen börja göra rätt för dig, sa Veronica.

— Det är inte alls det, sa Anna och vände sig om mot henne. Jag vill inte bara sitta. Får jag ordna upp dethär litet?

Veronica nickade och sträckte ut handen efter lånebeskedet och studerade det.

— Så det kan bli en ganska stor skuld, sa hon.

— Tycker du? sa Anna. Det kanske jag inte har så mycket emot. Jag tänker inte betala den.

— Och vem skall betala?

— Pappa. Min far. Det är min lilla överraskning åt honom.

— Men du känner ju inte honom.

— Jag vet vem det är. Fredrik Gruntz.

— Den idioten! Jag har intervjuat honom.

Han hade fått en ny utnämning, men i själva verket blivit avpolleterad, och i tröstebehandlingen ingick en presskonferens där han var huvudnumret och fick chansen att uttala sig vitt och brett om Finlands och Europas ekonomiska framtid. »Kapitalet har inget hemland».

Veronica citerade med skarp, knarrig röst.

»Vem är det som säger att 'våra' pengar måste stanna inom landet? Det finns ingenting sådant som 'våra' pengar eller landets industrier. Det handlar om ett kapital som har bestämda ägare och detta kapital söker sig dit där det är mest verksamt».

— Då är det ju bra, sa Anna, om jag kan se till att en liten del blir kvar i landet.

— Det var en helt otrolig tillställning, sa Veronica. De flesta journalisterna förstod inte alls innebörden av vad han sade, utan de frågade och skrev som om de alla skulle ha stått på hans lönelista.

Hon gjorde sig löjlig över frågorna och de underdåniga blickarna och fortsatte att citera.

»Vi måste vänja oss vid att den europeiska integrationen, vilken är en process som Finland inte kan lösgöra sig ur — det avgörande beslutet fattades redan år nittonhundraså — kommer att medföra stora förändringar. Elektronikindustrin, som vi felaktigt har kallat vår, flyttar till Tyskland, pappersindustrin flyttar till, låt oss säga Frankrike och Finland får en helt ny roll i det europeiska samarbetet. Såsom det finns ett solbälte vid Medelhavet för Europas pensionärer så kommer det kanske här att finnas ett vildmarksbälte där yngre människor kan ägna sig åt ett uppfriskande fritidsliv. Man kan naturligtvis tänka sig att det här och där på lokalt initiativ startas verkstäder för reparationer och mindre underleveranser.»

— Och det är din far, avslutade hon.

— Som inte ville veta av mig, sa Anna och efterlämnade

ett tomt och skinande blankt diskbord när hon slog sig ner hos Veronica.

— Han kände ju dig inte ens!

— Men han har hållit mig i sin famn. Det har bara passat honom att glömma mig.

— Känner du dig ännu grå?

— Det är klart det, sa Anna, men det fanns ingenting ve-modigt i hennes ansikte.

— Jag har tänkt, sa hon, att män som skiljer sig från sina hustrur och lämnar sina barn aldrig borde få någon ansvarsfull uppgift, åtminstone inte i landets tjänst. Den som har förrått människor som stod honom så nära kan, om det är bra för honom själv, förråda vadsomhelst.

— Är du förrådd?

— Jag är förrådd från början, men det gör ingenting. Numera.

Hon såg upp när dörren öppnades och Juha kom in. Han kunde inte ha trott annat än att flickorna hade skämtat och småpratad och haft det trevligt i allmänhet medan de väntade på honom, så varmt var Annas ansikte och så typisk Veronicas ställning där hon halvlåg över bordet med handen sträckt mot det hörn som hon inte kunde nå.

— Vi svälter, sa Veronica.

Anna strök håret litet åt sidan så att ögonbrynen och en del av pannan blev synlig. Juha såg trivsamt ut. Han var kortare än Veronica, men redan det sätt på vilket han först stannade innanför dörren och sedan förde sin bag till kokhörnet och ställde den på diskbordet var så avspänt säker att han uppenbart trivdes med sig själv sådan han var.

— Har du läst någonting idag? frågade han medan han prasslade med papper och påsar.

— Vi har haft annat att tänka på, svarade Veronica.

— Anna kan ju bo här ett tag och du kan komma till mig,

sa han utan att vända sig om.

— Där hör du, sa Veronica.

— Nej, sa Anna. Om jag får ligga här i köket är det bra.

När Juha böjde sig ner och tog fram en stekpanna och började söka i skåpen reste hon sig och gick fram för att hjälpa till, men det fanns ingen plats bredvid honom. Hans axlar var breda och hans armbågar tog mycket plats när han skötte stekpannan och gjorde i ordning kotletterna, skar en färsk lök och sträckte sig upp i skåpet efter ris, för det sade han att han ville ha.

— Sitt nu ner, sa Veronica. Ser du inte att han njuter. Du stör honom.

— Ni kan duka, sa Juha.

Veronica tänjde på sig som ett ungt djur, först armarna, sedan ryggen och så reste hon sig.

— Mitt festporslin, sa hon och gick fram till honom och försökte komma åt torkskåpet.

Han både knuffade till henne och lade armen om henne och gav henne en snabb kyss på kinden. Hon vände munnen till och fick en annan kyss placerad där den skulle vara, utan att han fördenskull glömde sina kotletter. Han vände dem och sade att det var bäst att de fick ligga ganska länge i pannan.

— Det är ju ändå griskött.

Anna tömde bordet.

— Måste du flytta därifrån? frågade Juha.

Veronica började berätta om vad Anna hade varit med om och tecknade en otäck och grym bild av Laura, docenten i teologi, som hon kallade henne, och sade att Anna hade blivit presenterad som hora för en av Lauras vänner.

— Det var inte riktigt så, sa Anna som lade ut gafflar och knivar.

— I alla fall gjorde hon sitt bästa att förnedra dig, sa Veronica.

— Men när jag har tänkt på det, sa Anna, så var det ju sig själv som hon plågade.

— Jaha, sa Veronica. Så du borde snällt ha stannat kvar.

— Jag vet inte, sa Anna.

— Ingen människa har rätt att låta sig trampas på, sa Juha.

Han vände sig mot henne och ställde sig med händerna i sidan.

— Det finns någonting som heter mänsklig värdighet och den skall försvaras också om den bara är ens egen.

— Han skall bli advokat, sa Veronica. Han kan hjälpa dig.

Juha lade vänligt armen om Veronica och förklarade för henne att den lilla människa som tog på sig en process därför att hon hade blivit kränkt faktiskt gjorde någonting mycket viktigt för rättsordningen i landet.

— Och hör sen, sa Veronica.

Anna var inte imponerad.

— Det kan ändå hända att jag gjorde fel, sa hon. Det kanske just är såhär som barn blir faderlösa innan de ens är födda. Jag vet inte.

— Det är inte alls sagt att ett barn, måste ha en far, sa Veronica. Se nu på dig själv. Du har ju klarat dig bra. Men betala måste han naturligtvis och inte smita som herr Gruntz.

— Pappa kommer också att få betala, sa Anna. Han blir rikare av det, tror jag. Borde han i varje fall bli.

Juha satte sig i rörelse mot bordet med stekpannan i handen.

— Nu kan ni slå er ner, sa han. Har han lovat att erkänna barnet?

Veronica svarade medan hon klev över bänken och satte sig till höger om honom. Hon sade att Tera säkert skulle göra det eftersom han redan hade tagit på sig faderskapet i andra människors närvaro. Juha skar med intresse i sin kot-

lett.

- Hård och seg är den i varje fall inte, sa han.
- Hur gjorde du? frågade Veronica.
- Jag lät den koka tillräckligt länge i sin sås.
- Är det du som skall laga maten i ert hem? frågade Anna.

— Kanske.

— Han kan ju så bra, sa Veronica.

— Det är du som kan, sa han.

— Du har råd att pyssla litet vid spisen för att det är trevligt, men det har inte jag. Om jag börjar med det så fastnar jag där.

Veronica och Juha var vänliga och uppmärksamma mot varandra under måltiden utan att på något sätt lämna Anna utanför. De samtalade egentligen inte om någonting utan kommenterade maten och sommaren och gjorde upp planer för vad de alla tre tillsammans kunde göra på lördag och söndag. Åka iväg redan på fredag och tälta vid Punkaharju. Följande söndag skulle de sedan bli tvungna att lämna henne ensam för då skulle de iväg till Raumo på bröllop.

— Vi gömmer dig hos oss, sa Veronica. Förr eller senare börjar nog herr Tera söka dig, om han inte är en skurk förstås.

- Han är ingen skurk, sa Anna.
- Och får han tag på mig så säger jag att du är i Jugoslavien.
- Det gör du inte, sa Anna.

Juha reste sig och tömde snabbt bordet. Anna stannade på sin plats. Det var tydligt att han ville röra på sig. När det var snyggt framför dem hämtade han en kortlek i Veronicas rum. Utan att fråga om de andras mening delade han ut korten för ett parti Maja. Det blev många partier och de satt sent, sammanhållna av spelet som inga finesser hade.

- Jugoslavien? sa Juha.

— Anna tänkte flytta dit och gifta sig med en fattig poet i Belgrad, sa Veronica.

— Fel, sa Anna och lyfte två kort.

— Bo hos honom i varje fall.

— Också fel.

— Prata med honom, föreslog Juha.

— Rätt, sa Anna.

— Och vad skulle han kunna säga, sa Veronica.

— Det är jag som skulle säga, sa Anna.

— Vad då? frågade Veronica.

— Det som han skulle förstå.

— Och inte vi, sa Veronica.

— Kanske inte.

— Aha, sa Veronica. Han är troende.

— Det vet jag inte, men han skulle förstå vad jag talar om.

— Vad då? sa Veronica och lade ut en serie med Maja som Anna var tvungen att lyfta.

— Om änglar till exempel.

— Vad är det? sa Juha.

— Guds tankar, sa Anna.

— Som har vingar, sa Veronica.

— Som en människa kan förstå, sa Anna.

— Förstå vad? sa Juha.

— Jag förstår att jag är sedd, sa Anna. Han ser mig.

— Så får du passa dig, sa Veronica.

— Tvärtom, sa Anna och gav Maja med sällskap vidare åt Juha.

Klockan närmade sig ett när Juha sträckte ut handen, samlade ihop korten, blandade dem och trädde ett gummiband över packen. De reste sig och eftersom Anna vidhöll att hon tänkte sova i köket började han flytta på bänkarna och bordet för att bereda plats. Veronica hämtade ett gammalt

täcke och en filt och sin sovsäck. Anna sökte fram lakan ur sin packning.

— Du stannar väl här? sa Veronica.

— Jo, sa Juha.

— Du kan använda tvättrummet först, sa hon. Vi damer behöver mera tid.

Anna hade litet svårt att komma tillrätta med det hårda underlaget på köksgolvet. Hon hade försökt få sömn liggande på sin högra sida och hon hade försökt på den vänstra. Det kanske var den kopp te som hon hade kokat åt sig mitt under spelet som var orsaken. När hon låg på rygg kunde hon mycket svagt höra att Veronica och Juha ännu talade med varandra, några ord uppfattade hon inte och ville hon inte heller höra. Hon hade själv aldrig haft en pojkvän så länge att de skulle ha levat ihop alldeles vardagligt. Det blev tyst i rummet. Om en stund öppnades dörren försiktigt och Veronica kom ut i köket.

— Hej, sa Anna.

— Han sover, sa Veronica och slog sig ner på bänken bredvid henne.

— Jag har tänkt på en sak, sa hon. Det kan inte vara så att du måste åka ända ner till Jugoslavien för att kunna tala med någon. Om du inte älskar honom förstås.

— Det tror jag inte att jag gör, sa Anna.

— Då är du egentligen ganska avvisande till exempel mot mig.

Hon lyfte upp fötterna på bänken och kopplade armarna runt dem. Anna satte sig upp och flyttade sig bakåt så hon kunde stöda ryggen mot väggen.

— Du viftar så lätt ifrån dig, sa hon.

— Gör jag? sa Veronica. Jag pratar för mycket, det vet jag.

Det rådde en stunds tystnad.

— Jag har inte sagt åt dig att jag har försökt dränka mig?

— Nej.

— Det var i våras och vattnet var iskallt.

En gång hade vi legat med varandra, en gång. Vi hade inte något förhållande. Vi höll inte på och bedrog henne. Det bara blev så, en gång, och vi kom mycket längre ifrån varandra. Det vill säga han från mig. Han undvek mig och var hövlig och artig på det sätt som han alltid är mot alla människor. Inte ens om jag hade velat så skulle jag ha kunnat tala med honom.

Veronica satt orörlig. Hennes konturer avtecknade sig mot fönstret. Anletsdragen var osynliga på samma sätt som Annas där hon satt på golvet lutad mot väggen.

— Till slut blev jag alldeles stum i mig. Någoting beslöt att jag skulle bort. Inte bara från dem utan från alltsammans. Jag vet inte hur många jag det finns i en människa som försöker fatta beslut för henne. Dethär jaget ville mig illa och sövde ner resten av mig. Så har jag förstått det efteråt.

Anna lutade sig fram och rättade till kudden så att den skulle stöda korsryggen bättre.

— Och nu är jag väldigt rädd om mig, sa hon. Jag skall verkligen ta vara på mig så långt jag kan. Det behövdes faktiskt en ängel som väckte mig.

Hon tystnade och såg upp mot Veronica som satt i samma ställning, orörlig.

— Han väckte mig med örfilar. Det blev ljust som på dagen. Jag såg var jag var, till bröstet i hemskt, kallt, svart vatten.

Jag vände om och försökte ta mig tillbaka så fort som möjligt. Jag var livrädd att halka och falla och jag höll upp min hand för att han skulle ta i den och föra mig i land. Någon sade hela tiden i mig: Du skall tillbaka till deras hem, stanna där. Stanna där! Tror du att jag annars skulle ha

stannat? Tror du att jag är så enfaldig att jag inte hela tiden har förstått och känt hur det såg ut att jag bodde hos dem och vilka tankar Laura och kanske Valdemar måste ha haft. Men nu har jag gått. Stuckit.

— Hur vet du att det var en ängel? frågade Veronica.

— Zvonimir har bekräftat det.

— Zvonivem?

— Min jugoslaviske vän.

— Som du har sagt att själv inte tror på någonting.

Men han vill förstå allting. Och dessutom så visste jag från det ögonblicket att det var en pojke jag skulle få.

— Är det något särskilt fint med det? frågade Veronica.

— Det vet jag inte, sa Anna. Det var väl för Valdemars skull.

Veronica släppte greppet om sina ben och lät en fot glida ner mot golvet.

— Det bästa med dendär ängeln är att du finns i livet, sa hon. Resten kan du glömma.

— Du kan få se i morgon vad Zvonimir skrev, sa Anna. Du förstår det säkert, kanske bättre än jag.

Andra kapitlet

När Valdemar steg in genom ytterdörren hade Laura redan kommit till hallen. Hon stannade där, belyst av kvällsolens reflexer, och lyfte händerna välkomnande. Han hängde av sig jackan och ställde sig framför spegeln och kammade sitt tunna hår. Han kunde se rakt in i Annas ödsligt tomma rum.

— Hon har inte kommit tillbaka ser jag.

Laura smålog mot honom och bredde ut händerna litet mera. Valdemar, sa hon. Tänk så snabbt du kom. Jag trodde att du inte skulle hinna fram förrän bortåt elva.

— Har hon inte ringt?

— Nej, hon har inte ringt.

Han gick de få stegen fram till henne och gav henne en kort kram, men hon släppte honom inte.

— Det är första gången på länge som vi är för oss själva här, sa hon. Jag tycker att du inte skall oroa dig så mycket för henne.

— Jag oroar mig inte alls för henne.

— Välkommen hem då.

— Tack, sa han.

Han gjorde sig lös och gick tillbaka till tamburen efter sin portfölj som han sedan bar med sig till sin arbetshörna i biblioteket. Laura stod och såg efter honom. Han kom inte omedelbart tillbaka. Hon gick till dörröppningen och såg hur han ordnade papper på bordet.

— Är du klar med ditt projekt? frågade hon.

— Min vision, sa han. Nej. Men jag får skriva in det som

jag har på datorn och sen får jag om jag kan ordna upp det till någonting.

— Tror du inte på det?

Han vände sig mot henne och såg plågad ut.

— Det är väl som med min båt, sa han. Den ligger där vid bryggan och det märks ingenting, men när jag åkte iväg från holmen såg den främmande och värdelös ut bara för att jag visste att den var oanvändbar.

— Tog du taxibåt? sa hon.

— Hur skulle jag annars ha kommit?

— Vill du ordna dina papper nu, eller hur skall vi ha det?

— Ja, tack, sa han.

Innan hon lämnade rummet hade han vänt sig mot sina papper och stod där mer eller mindre planlöst bläddrande.

När hon om en timme eller så kom tillbaka fann hon honom inte i biblioteket. Han var inte heller i deras sängkammare. Balkongen var också tom. Undrande gick hon omkring i våningen och tittade också in i det rum som nu hade blivit ledigt. Där satt han stel och rak i ryggen som efter en hjärtattack. Han visade inte ens om han hade märkt att Laura stod i dörren. Några sekunder stod hon där utan någon reaktion från hans sida.

— Saknar du henne så mycket? frågade hon.

— Inte så mycket, sa han. Men jag känner efter vad det är.

Laura lät honom vara och gick till köket för att ordna någon liten kvällsbit. Hon vred på ugnen och tog fram skin-ka och ost ur kylskåpet. Några varma smörgåsar kunde vara det rätta. Hon böjde sig ner och öppnade ugnsluckan för att ta fram en plåt. Han hade inte frågat henne om hennes ben. Han gick förbi köket tillbaka till sina domäner. Måltiden fick hon ensam svara för. Om en stund ropade han. Det var ovanligt för honom.

— Har du sett mammas fotografi?

Hon tog några steg ut mot hallen.

— Var borde det vara? frågade hon. Kan du inte komma hit så vi slipper ropa till varandra.

— Kom du hit, sa han. Hon tog sig till honom och bar demonstrativt bakplåten i handen. Han sökte på hyllorna i biblioteket, tog ut en och annan bok på måfå och slog i den.

— Du brukar aldrig ha några fotografier framme, sa hon, och jag vet inte alls vilken bild du talar om.

— Hon står utomhus med kappan stödd mot en käpp och småler litet. Hennes blå hatt är så fin på hennes hår.

— Den bilden har jag aldrig sett, sa Laura.

— Konstigt, sa han, att du inte vet hur mycket den betyder för mig. Det är mot mig hon småler för det var jag som tog bilden, och jag var ju också den enda som hon hade att småle mot. Hon tyckte att jag var någonting, hon skulle inte ha kunnat dölja om jag hade varit misslyckad i hennes ögon.

— Men jag var misslyckad, det tyckte hon, sa Laura.

— Det tyckte hon inte alls, sa Valdemar. Hon kände sig bara osäker för att du var så intellektuell.

— Talade ni ofta om mig?

— Mycket sällan.

— Du är så lojal att du inte tillät dig.

Valdemar fortsatte att söka. Han lyfte planlöst på de papper han hade haft med sig från landet och gick också fram till tidningsbordet och lyfte upp hela den bunt som hade samlats där under sommaren.

— När såg du den senast? frågade Laura.

— Jag vet inte, sa han. Kanske i maj.

Hon vände sig om och släpade litet med sitt styva ben när hon gick tillbaka till köket.

— Konstigt att tänka på henne, sa han när han kom till Laura i köket. Större delen av livet fick hon vara ensam trots att

hennes man var på ett telefonsamtals avstånd. Han ringde någon gång, men när jag hörde att det bara var mig han hade ärende till så lade jag på.

— Skall vi dricka öl, vin eller te? frågade Laura.

Valdemar valde te och började själv duka fram. Laura kommenterade inte när hon märkte att han tog för givet att de skulle sitta i köket som en vanlig kväll.

— Kan du sköta ugnen, sa hon, det är litet besvärligt med dethär benet.

— Förlåt, sa han.

När smörgåsarna var färdiga och teet stod i en kanna på bordet satte sig Laura med ett visst besvär på platsen mitt emot hans. Han följde med hennes oviga rörelser med ett bekymrat ansiktsuttryck. Så snart hon satt ner kom det stora oberörda lugnet tillbaka till hennes gestalt. Hon stödde armbågarna mot bordet, lade händerna lätt på varandra och lät hakan vila mot dem. På något sätt överlämnade hon deras gemensamma måltid åt honom och vad han gjorde av den. Hon gjorde inte bruk av sina ögons intensitet. Hon sade heller ingenting. En stund åt de under tystnad.

— Just nu breder solen ut en bländande gata över havet, sa han. Där glittret upphör tar vattnet en underlig krigsblå färg.

Hon höjde sina ögonbryns skarpa vinklar.

— Blått, blandat med grönt och svart.

— Vi är här nu, sa hon.

— Jo, sa han, och det är väldigt annorlunda.

— Då var det hög tid att hon flyttade, sa Laura.

Hon skar med energi in på en smörgås.

— Hur gick det till egentligen? frågade Valdemar.

— Jag vet inte, sa Laura. Jag sov litet längre för jag hade haft Leena här och när jag steg upp märkte jag att hennes rum var tomt. Hon kunde ju ha lämnat ett litet meddelande. Tackat till exempel.

Valdemar serverade mera te.

— Men någon orsak måste det ju ha haft. Kom ni i gräl?

— Absolut inte. Det var omöjligt. Leena var ju här.

— Kanske innan Leena kom?

— Du vet att jag inte har velat ha någonting med henne att göra. Jag har ju fått lov att fly mitt eget hem varenda kväll för att inte behöva möta henne.

— Vad har du varit så rädd för?

— Att bli tvungen att se henne.

— Och säga någonting som är mot dina principer?

— I alla fall var Leena här, sa Laura.

Telefonen ringde, Valdemar såg upp och reste sig. Han gick ut i hallen och svarade och kom nästan omedelbart tillbaka. Han sade att trollen står i farstun när man talar om dem. Det var Leena som bara ville tacka för igår.

— Tacka du också, sa Laura.

Valdemar gick tillbaka till telefonen och hummade sig genom en lång utläggning. När han kom tillbaka sade han medan han satte sig att hon hade bett framföra att hela kvällen hade varit så lyckad med undantag för den lilla incidenten, som kanske ändå inte var så olycklig. Hon sade också något om att hon själv kanske hade överreagerat. Hon har den svagheten att vin kanske gör henne överkänslig.

Valdemar tog en sista smörgås. Den hade kallnat och han såg sig om efter något att krydda den med för att göra den mera lockade.

— Du får nog lov att stiga upp själv nu, sa Laura.

Han gjorde det och gick fram till kryddhyllan.

— Vad var det för en incident? frågade han.

Laura suckade.

— Anna kom in, sa hon. Och du vet ju att det syns mycket väl på henne så jag sade någonting förklarande.

— Varför måste du förklara för Leena? sa han.

Han kom tillbaka till bordet med en burk paprika och li-

tet svartpeppar.

— Du skulle själv ha sett henne, sa Laura.

— Och vad sade du?

Vad är dethär för ett förhör? sa Laura. Har jag ställt till med något förhör kanske? Har jag frågat en enda av de frågor som man skulle kunna ställa till dig?

— Nej, sa han. För du kanske inte vill höra svaret.

Hon iakttog honom med mycket lugna ögon och hennes ansikte var som alltid en grant bemålad mask.

— Jag kan omöjligt minnas vad jag sade, men jag vet att jag gjorde det på ett vänskapsfullt sätt och att jag till och med höll armen om henne.

— Och incidenten? sa han.

— Jag förstår inte vad Leena menar, sa Laura. Jag tyckte inte alls att hon bar sig illa åt. Det fanns ingen anledning för henne att ringa och be om ursäkt.

— Var hon fräck mot Anna?

— Leena? Absolut inte. Tvärtom. Hon var rörd och sentimental.

Valdemar gav upp sina försök att förstå vad det var som låg bakom Annas plötsliga uppbrott. Han övergick till att konversera artigt med sin hustru och berättade om sjöbevakarnas kommentarer till hans »skeppsbrott». Hon å sin sida deltog inte längre med egna inlägg i samtalet förrän kort innan de bröt upp.

— Den här kvällen skulle ha kunnat vara så annorlunda, sa hon. Jag hade faktiskt längtat efter dig.

— Kanske mina eremittensurer har blivit förstärkta, sa han.

— Jag har också någonting att berätta, sa hon, men nu går det inte.

— En annan gång då, sa han och reste sig.

Han sade att han skulle röja upp köket. Hon kunde lägga sig eller fortsätta att arbeta. Hur hon ville. Hon tackade och

sade att hon tog för givet att han skulle sova i sitt eget rum. Det bekräftade han.

När Valdemar var färdig med köket och kom ut i hallen kastade han en blick på klockan och kopplade sedan loss telefonen ur väggkontakten och tog den med sig till sitt rum. Han stängde dörrarna bakom sig och när han hade anslutit telefonen började han slå ett Belgradnummer. Han måste välja otaliga gånger för upptagettonen bröt ständigt igenom halvvägs. När signalen äntligen gick fram kväste han snabbt sin otålighet. Efter några inledande fraser hittade de fram till sitt gemensamma språk, en engelska som det gick bra att säga saker på, men som det var svårt att uttrycka sig med. Det behövdes många försök och tilläggförklaringar innan berättelsen om vad som hade hänt med båten var klar.

— — —

— But to the point. Anna är försvunnen.

— — —

— Jo. Jo. Och min son också, som du säger.

— — —

— Jo, jag har tänkt på det.

— — —

— Hon bara flyttade. Utan att lämna något bud.

— — —

— Det är mycket olikt henne. Därför är jag litet orolig. Du vet kanske inte vad som har hänt en gång tidigare.

— — —

— Jaså du vet.

— — —

— Hur så ingen orsak att vara orolig?

— — —

— Tror du det?

— — —

I fortsättningen spekulerade Valdemar över vad han kun-

de göra, men det verkade inte som om Zvonimir skulle ha funnit någon av hans tankar vara värd stöd. Efter några avslutande ord lade han på luren. Han stod kvar en stund vid telefonen och såg ut genom fönstret. Han var nästan sextio år och ringde genom hela Europa för att tala om en ung flicka. Om det nu var om henne.

Klockan var ganska mycket på morgonen när Laura frågade om inte Valdemar kunde inta sitt morgonmål med henne. Han hade redan länge hört henne röra sig i bostaden och han hade också noterat den långa tystnaden som talade om att hon satt framför spegeln. Hade han någonsin sett hennes ansikte naket, utan ögonbrynens förfärliga svärdsegg och munnens cinnoberröda färg?

— När är din pappa född? frågade han när han steg in i köket.

— Den trettionde augusti nittonhundraaderton.

— Jo, så var det ju, sa han, och antecknade på ett litet papper.

— Och din mamma?

— Sextonde juni nittonhundratjugotvå. Hon dog nionde april sextiofem.

— Och din farfar? Han hette Alfred.

— Det får du fråga Centralregistret. Vad håller du på med? Släktutredning?

Under de tidiga morgontimmarna hade han plötsligt fått för sig att, i stället för att meditera över människan i centrum för samtidigt tryck från olika håll, rita upp en helt ny karta med hans eget namn, Valdemar Tera, mitt på pappret. Han hade ingen aning om hur man byggde upp ett släktträd och lät grenar och kvistar sprida sig ut från urfaderns stam. Han började i stället med sig själv och lät namn ur en gammal familjebibel breda ut sig som en jättelik plym. Det var

förvånande hur snabbt nätverket växte på bredden, mycket snabbare än på höjden. Tre gånger hade han fått byta papper och börja om från början, för varje namn kom ur två andra personers namn, vilkas namn kom ur två andra personers namn i en ständigt växande bredd. Först tredje gången kom han på att han bara fick använda halva pappret för bredvid hans namn skulle stå Laura f. Möller och generationerna bakom henne skulle ha lika mycket plats.

Den karta, plan eller skiss, som till slut hade växt fram på tre hoptejpade skrivmaskinspapper var en dilettants verk och mest lik en mardrömslik syn av två vidöppna strutar ur det förgångna vilkas spetsar förenades i två personer, Valdemar och Laura, och snördes ihop av dem.

— Och hur långt har du kommit? frågade Laura.

Hon betraktade honom lugnt och nästan roat.

— Inte så långt, sa han. För din släkt saknas nästan alla namn, men det spelar ingen roll för den går vidare genom dina syskon och deras barn. För vår del är det slut med mig.

Det plågade honom synbart att han inte kunde låta bli att säga det som uppfyllde honom. När han såg på henne var hans magra ansikte besvärat och det vita sommarskägget som hade utstrålat hälsa och kraft hade blivit en krans av förgänglighet som fullbordades av rynkorna i hans panna. Han sträckte ut sin hand och stack två skivor bröd i rosten.

— Vi är ett lås, sa han, för allt som har varit och som tränger på och vill leva och gå vidare.

— Förebrår du mig? frågade Laura.

— Märkte du inte att jag sade vi, sa han. Du och jag.

— Och du och någon annan? sa hon.

Han teg.

— Det var inte så länge sedan du vid dethär bordet sade att du inte ville ha barn. Har du ändrat dig?

Det var ingenting offensivt i hennes fråga. När det klack till i brödrosten tog hon de två brödsnivorna och strök tunt

med smör på dem och rikligt med apelsinmarmelad. Den ena räckte hon Valdemar.

— Varsågod, sa hon. Från mig till dig, och kanske jag samtidigt kan få upplysa dig om att jag väntar barn med dig.

— Tack, sa han. Det var vänligt.

Hon skrattade.

— Hör du alls på vad jag säger?

— Jovisst, sa han.

— Vi väntar barn, sa hon. Du och jag.

Valdemar såg vantroget på henne. Hennes ansikte var oföränderligt i sin starkt understrukna skönhet. Ögonen var lika totalt beslagtagande som alltid då hon fångade in en människa. Inte heller munnen var förändrad. Den prålade provocerande också där ingen fanns som lät sig förargas. Om möjligt fyllde hon rummet mera totalt med sin närvaro än vanligt.

— Och du kan gå tillbaka till dina ritningar, sa hon, och från dig och mig teckna en liten bäck som sväller ut till en å, till en älv, till en flod och till en väldig ström i havet. Abraham. »Avkomlingar så talrika som stjärnorna på himmelen och som sanden på havets strand, som man icke kan räkna.»

— Förlåt Laura, sa han, men det är lite väl starkt.

— Det handlar inte alls bara om dig, sa hon. Det förstår jag nu. Det gäller ju nästan var och en, man eller kvinna. Alla står inför en aning och ett föregripande som de inte kan fatta av den väldiga, oräkneliga, gränslösa vidd som deras liv skall fylla, långt efter dem. Det gäller alla, utom dem vilkas liv har en alldeles särskild och unik mening, gnistrande sandkorn, levande gåvor. Och denna mening, att vara enskild och tillfällig, kan ha blivit dem given men de kan också själva ha valt den. Och du hör inte till dem. Svage man.

Valdemar tog en pappersservett, torkade av sina fingrar länge och omsorgsfullt och knycklade ihop den.

— Du kommer mig att tänka på en egyptisk prästinna eller fruktbarhetsgudinna när du talar sådär, sa han. Vad du säger är att du är gravid, och det är ju bra det. Om vi försöker ordna upp den här situationen så är alltså läget det att jag har två gravida kvinnor, Anna och dig, av vilka du är min hustru.

— Tack, sa Laura.

— Den ena kvinnan är tillfälligt försvunnen, vilket underlättar situationen, men icke desto mindre kommer jag inom överskådlig framtid att ha två barn att dra försorg om. Det ena barnet kommer tillsammans med sin mor att bo här, och det andra barnet kommer tillsammans med sin mor att bo i en bostad som jag förser dem med.

Lauras hand började röra sig rytmiskt. Naglarna trummade mot bordsskivan. Valdemar såg upp.

— Jag är inte på ett företagsledarseminarium, sa hon.

— Nej, sa han. Men också i privatlivet har man fördel av att beskriva problemen klart och försöka analysera dem.

— Och du kommer inte att köpa någon bostad åt Anna, sa Laura. Det är bäst att du räknar med det från början innan du går och lovar någonting.

— Det har jag redan gjort, sa Valdemar.

Laura tryckte händerna mot bordskanten och sköt ifrån stolen som hon satt på. Med hjälp av händer och armar hävde hon sig långsamt upp i stående ställning. Hon såg inte på Valdemar utan ställde tekoppen och fatet på assietten, tog dem i handen och lyfte dem över på diskbordet. Med ett försök att göra linkandet så lite märkbart som möjligt gick hon ut ur köket och in i sitt arbetsrum. Hon stängde dörren tydligt efter sig. Medan Valdemar städade efter dem båda kunde han höra hur hon nästan omedelbart började skriva maskin. Smattret kom i korta, av långa pauser avbrutna virvlar. Hon satt väl med ena ögat i sin Gregorius texter. Som vanligt.

10 juni

Kära Aña.

Jag känner mig mycket skamsen när jag läser dina uppskattande ord om de figurer jag målade på berget. Ja, det är ögon och det är seende ögon, men vad de ser vet inte heller jag. Du skall inte fråga mig om du vill tränga djupare i tillvarons mysterier, snarare är det jag som skall fråga dig. Själv tror jag inte på någonting. Jag är bara en iakttagare, men allt som jag lägger märke till tar jag till vara för senare bruk. Dessa bilder är också bara en grov syntes av vad jag har sett i kyrkorna i Studenica, Sopocani, Decani och i de två kyrkorna i Ohrid, Sveta Sofija och Sveti Kliment. För att säga sanningen så föddes mitt behov av att rita heliga tecken på ert berg av ren förtvivlan över den överklighet som låg som ett tungt moln över oss fyra under de soliga dagarna i den finska skärgården. De viktigaste hemligheterna var utsagda och du bar i tystnad på den största av dem. Laura längtade efter att leda varje samtal, som hon kunde styra, i en sådan riktning att något som hon aldrig hade förstått eller kunnat tillägna sig skulle blir klart för henne, uppenbaras. I den sökan har hon skaffat sig oerhörda kunskaper, men inte motsvarande insikt. Om Valdemar behöver jag inte säga mer än att han är en bottenfrusen människa, alltid vänlig och korrekt, men innerst övertygad om att han har gått miste om det som allt handlar om. Därför stöder han sin hustru i hennes arbete utan att ändå hoppas att han själv skall vinna något av hennes möda. Jag älskar dig för att du värderar honom så högt och för att du, alldeles lugn och säker, intar din plats som var och en kan se att är mycket komplicerad.

Då du om mina bilder skriver att de påminner dig om ett ställe i Gamla Testamentet där Gud kallas Seendets Gud, så vore jag dig mycket tacksam för en anvisning om var jag kan finna det. Det är mycket intressant; att det är han som ser och inte vi.

Det du skriver om Jesus Kristus förstår jag däremot inte alls. Du associerar på något sätt från seendet till berättelsen om syndafallet och om hur urmänniskorna gömde sig. Så långt förstår jag dig, men då du skriver att orden 'Jag är världens ljus' bara betyder att alla nu är fullt synliga och att det därför inte längre lönar sig att gömma sig, så tror jag att du förenklar ganska mycket. Har inte alla världens kyrkor genom årtusendena påstått att de genom just det ljuset fått förmågan att visa hur livet skall gestaltas, både det enskilda och det gemensamma? Går inte den förbittrade kampen om vem som är den yttersta auktoriteten, kejsaren eller påven, som en röd tråd genom hela vår historia, och har inte de protestantiska kyrkorna ett slags världsråd som vill vara vägvisare för både statsmän och människor i krisområden? Nej, kära Aña, du är en reduktionist som inskränker kristendomens anspråk till det minsta möjliga. Om jag finge tro dig skulle 'ljuset' bara betyda att man visserligen inte förstår någonting bättre, men att det inte längre lönar sig att gömma sig eller att fly. Det är för litet. Antingen är det för litet eller så innehåller ditt brev någonting sublimt som jag ännu inte har förmått tränga in till.

Det förvånar mig att du har kraft att bo kvar i Valdemars hem trots att du hela tiden är medveten om det stigande obehag som Laura känner inför dig. Den dag kommer troligen då också din vilja bryts och du går. Jag säger det redan på förhand.

Du är för mig mer än en syster och en vän.

Zvonimir

Tredje kapitlet

— Jag kan inte förstå på vilket sätt världen blir bättre av att du vägrar att läsa tidningar, sa Veronica.

Hon behöll både Hufvudstadsbladet och Helsingin Sanomat på sin sida av bordet eftersom Anna inte ville ha någondera.

— Och på vilket sätt blir världen bättre av att jag tillåter slaktade människors blod att serveras på mitt bord? Och betalar för det.

— Det finns annat i dem också, sa Veronica.

— Marmelad, sa Anna.

Juha såg sökande på bordet.

— Mina artiklar, sa Veronica. Sanningen.

— Dina artiklar förhåller sig till tidningen som daggpär-
lor till spindelväv. Det är vävt för andra fångster.

— De är alltså glimrande, sa Veronica och sträckte upp
ena handen i höjden. Lysande.

Hon lät handen långsamt sjunka så att hon kunde krafsa
sig i huvudet medan hon ögnade igenom paradsidan.

— Vad säger du om dethär, sa hon, böjd över tidningen
som om hon hade varit närsynt.

— Nu har det kommit fram. Det var bara ett mänskligt
misstag. Killarna blev skakis när de såg en punkt flimra på
sina skärmar och meddelade kaptenen som genast tryckte på
knappen och bang, ner kom 290 flygpasagerare. »Vi ber
om ursäkt, men vi har inga skuldkänslor». Dethär har du
förstås inte alls hört om?

Hon såg nyfiket på Anna.

— Tidningarna får alltid de offer de behöver, svarade Anna.

— Menar du att det är tidningarna som är orsaken till allt ont i världen? frågade Juha.

— Det är allt sammanvävt på något sätt som jag inte kan förklara, sa Anna.

De hade vaknat sent och tog av allt att döma utan saknad avsked av en förlorad morgon. Allt har sin tid. Att vara tillsammans har sin tid och att arbeta sin.

Telefonen ringde. Veronica svarade. Med handen över luren viskade hon »det är din mamma». Nej, hon hade ingen aning och det var klart att hon skulle säga till om Anna dök upp. Det var alldeles klart att Anna inte kunde ha smitit från hyran. Om hyresvärdens hade ringt så måste det vara av någon annan orsak. Anna arbetar på Turisttrafik, om hon inte hade slutat. Det kanske hon hade gjort om hon verkligen var försvunnen.

Veronica såg frågande på Anna som nickade.

Annas mamma hade inte lätt för att avsluta samtalet och lättare blev det inte för henne då Veronica antydde att Anna hade en pojkvän i Jugoslavien, i Dubrovnik.

Anna slog näven i bordet och visade frenetiskt att Veronica skulle avbryta samtalet, men hon fortsatte att utbreda sig över sydländska mäns förtjänster. De var riktiga karlar, hade röster som män och ofta hår på bröstet, men det kunde förstås vara otäckt också.

Anna sträckte sig fram och tryckte ned klykan.

— Och vad skall hon nu tro om mig? sa Veronica.

— Och vad tror hon om mig? sa Anna. Dubrovnik!

— Det är säkert den enda stad i Jugoslavien som din mamma har hört talas om.

Alltså. Valdemar har ringt till din mamma och mycket artigigt hört sig för om hon kände till var du var. Det var allt. Resten var snömos.

— Konstig karl, sa Juha. Borde han inte vara tacksam för att du har försvunnit.

— Vill du att han skall få tag på dig? frågade Veronica.

— Jo, svarade Anna. Det är klart.

— Då är det ju bara att ringa.

— Men om hon svarar.

— Juha kan ringa upp, sa Veronica.

— Man kan inte prata med honom för telefonen är bredvid dörren till hennes arbetsrum.

— Stäm träff med honom och lägg på.

Juha grep telefonluren och såg frågande på Anna. Hon gav numret. Då han fick svar presenterade han sig som vicehäradshövding Lehtinen och bad att få tala med direktör Tera. Han räckte luren åt Anna. Hon tog den och skakade på huvudet.

— Måste ni ljuga hela vägen, sa hon.

Medan hon väntade vände hon ryggen till och kurade ihop sig litet. Veronica stod för en gångs skull blickstill och Juha fingrade på en sked.

— Det är Anna, sa hon. Du har ringt efter mig. Jag mår bra. Jag åker in till stan nu och om du vill träffa mig så är jag i närheten av Fredsstatyn i Brunnsparken vid tvåtiden. Hon lade på.

— Bra, sa Veronica. Professionellt. Vad sade han?

— Ingenting, sa Anna. Han hann ju inte.

— Jag kan ju inte säga att det är studerande Lehtinen när jag ringer, sa Juha. Då misstänker hon någonting.

— Och du skall vara lika klar och bestämd när du träffar honom som du var i telefon, sa Veronica.

— Det är han som är klar och bestämd, sa Anna och reste sig. Borde vi inte börja röra på oss. Jag skall ju skaffa bostad, men först skall jag diska.

Hon ställde sig vid diskbordet och Juha bar fat och koppar till henne och tillsammans med kvällens kärl blev det

ganska mycket. Veronica som var på väg för att bädda stannade i dörröppningen. Hon grep tag om dörren upptill med sin högra hand och hängde snett ut i köket.

— Hon borde ju vända sig till bostadsstiftelsen. Hon som är gravid får ju säkert, eller hur Juha?

— Jo, du får nog, sa han, och det kan gå på tre veckor, men det är ganska byråkratiskt.

— På vilket sätt? frågade Anna och lyfte över glaset i sköljvattnet.

Juha tog en handduk.

— Du skall ha ganska mycket papper, ditt ämbetsbetyg och utredning över dina studier och dina familjeförhållanden och så skall du fylla i en lång blankett. Du får söka till sex olika bostadsområden och var tredje vecka får du reda på var du ligger i kön. Sådär efter sommaren och i ditt tillstånd kan det gå väldigt snabbt. Åk ut till östra Böle och tag en nummerbricka och gå fram till en av deras luckor.

Anna diskade och funderade.

— Idag hinner jag bara till pastorskansliet, om det är öppet, sa hon. Jag borde ha sagt klockan tre i stället.

— Vi kör dig till stan. Där kan du ta en taxi, du har ju råd för räkningen går förr eller senare till din pappa, inte sant? sa Veronica.

Då klockan började närma sig två hade Anna i sin väska ett papper med kyrkligt sigill på som intygade att hon var nästan tjuogoett år gammal, och en stor ansökningsblankett som Juha skulle få hjälpa henne att fylla i. Hon gick till fots hela vägen från centrum där hon hade köpt sig en stor och vid jacka, nästan av militärmodell. Hon hade vikt upp ärmarna vid handlovarna och kände sig nästan varm och säker när hon gick mot augustiblåsten genom Esplanaden. Först när hon vek om hörnet till Södra Kajen blev vinden otrevligt påträngande och kall. Ljusa molntrasor svepte in över sta-

den och ovanför dem låg ett orörligt helmörkt täcke. Ju längre hon gick dess tydligare blev hon medveten om att hon då och då skälvde till. När hon körde ner händerna i de stora fickorna kände hon darrningar i sina armar och ett lätt, mycket lätt illamående. I det längsta skylldes hon på vinden och kylan, men när hon vek in på Olympiakajen och såg flaggorna fladdra och hörde linorna slå mot stängerna visste hon att hon var rädd för att möta Valdemar. Hon stannade och lutade sig över räcket och såg ner mot tågskenorna och fick lust att kasta upp och lyfte handen för munnen. Fingertopparna kände att näsan var isande kall. Hon fortsatte.

Vid passagerarpaviljongen saktade hon in sina steg och sökte sig nära byggnadens vägg för att på håll kunna se om någon väntade i närheten av jättekvinnan som bar en osynlig gåva i sina bronsarmar.

Hans bil stod där, mörkblå, rakt framför monumentet. En aning avgasrök visade att motorn gick. Hon böjde ner hakan mot kragen, tryckte nävarna djupare i fickorna och gick med raskare steg. När hon kom fram till den lilla öppna platsen halvsprang hon de sista stegen fram till bilen, öppnade själv dörren, satte sig bredvid honom och stängde den.

— Det är kallt, sa hon och såg rakt fram mot nästan olivgrå vågor.

En kvinnoröst undrade om det var rätt att avfallsvattnet från Helsingfors bara leddes längre och längre ut i havet. Senast våra barn måste ju upptäcka vad vi har ställt till med. Valdemar stängde radion.

Katastrofer överallt, sa han, och märker man det inte själv så finns det alltid de som säger till.

Han lade i växeln och backade, växlade en gång till och körde långsamt, nästan krypande, ut på strandvägen i riktning mot havet.

— Det var mycket snällt av dig att ringa, sa han. Jag är inte värd det.

Hon märkte att tårarna trängde fram och rann ner över hennes kinder. Hon fortsatte att se rakt fram och lät bli att snörvla. Inom ett ögonblick måste hon ta fram sin näsduk.

— Jag har ingen plan för vad vi skall göra nu, sa han, men jag kör sakta och vi kan ju låta bli att prata om utsikten.

Hon nickade tydligt så att han skulle märka det utan att vända på huvudet.

— Jag har kommit till att du flyttade för att du hade blivit kränkt. Först och främst av mig naturligtvis.

— Jag väntade så länge, sa hon, att du skulle tala med mig. Och med de orden brast hennes fördämningar och hon hulkade och grät och snörvlade och snöt sig.

— Jag väntade faktiskt länge, sa hon, och alla hennes känslor sköljde upp ur henne som en våg som var helt oemotståndlig ända tills den med några sista svallningar dog ut. Då satte hon sig rakare och torkade sig om näsan och i hela ansiktet.

— Har du en näsduk? sa hon.

Han stack sin hand i rockfickan och gav henne en ny och orörd.

När hon var avslöjad vågade hon se på honom. Han var slätrakad igen och såg stint framför sig med trötta ögon. Hans käkmuskler arbetade obetydligt. Solen och sommaren hade gett honom en askets ansikte. Hon vände sin blick neråt och såg hans hand på växelspaken. Den vilade där brun och narig. Några ådror framträdde kraftigt.

— Förlåt, sa han.

Hon lade sin hand på hans. Hon kände hur den knöts då han växlade och hon lät sin hand följa med.

— Det är bra nu, sa hon, du kan sätta av mig var du vill.

— Och får inte jag säga någonting, sa han.

Han frigjorde varsamt sin hand och fattade tag i ratten när han körde in i staden igen. Däcken dundrade svagt mot

gatstenarna. Vid Fabriksgatan tvekade han, men fortsatte och körde hela Fredriksgatan ut. Eftermiddagstrafiken var ännu inte stark. Före Tempelkyrkan vek han av till vänster och körde ner mot Sandudds begravningsplats. Han körde längs den långa muren, förbi blomsterförsäljarna och porten till kapellet, ner för backen där muren blir mycket hög. Han stannade först vid den öppna platsen vid havsviken.

— Skall vi stiga ut? frågade han.

Hon drog fast blixtlåset och knäppte knapparna i sin jacka.

— Det tycker jag, sa hon.

Han klev ur bilen och skyndade runt den och öppnade dörren för henne och väntade medan hon steg ut, sedan stängde han dörren, stack händerna i rockfickorna och började gå mot klipporna vid stranden. Vattnet var mörkt och de korta vågorna kröntes alla av skum. Den ihållande vinden tillät inte stadens ljud att nå fram till dem, även strömmen av bilar över Drumsö bro gled ljudlöst fram. De stannade en stund bredvid varandra och såg vattnet förgäves försöka slå sig rent mot strandstenarna.

— Här kan ingen människa bada, sa hon.

— Simstranden är bakom oss, sa han.

Han gick vidare och hon följde honom över tuvor av strandgräs och slippriga stenar. Vid en gräsbevuxen brant räckte han henne handen och hjälpte henne upp på en väg ut till en förfallen brygga. Ute på den vände han ryggen mot vinden. De såg nu den väldiga höga muren av sten och måsarna som på orörliga kupade vingar drev sidlänges i uppvindarna framför begravningsplatsen.

— Jag såg dem från mitt fönster i går kväll, sa han. De svepte på samma sätt mellan träden som eviga oberörda varselser och jag förstod att också den här staden bara är en tillfällig störning. Naturen har aldrig övergett den, den bara väntar, utan känsla för tid.

Min mor är begravnen däruppe. I en grav som ännu har några tomma platser. Ingen av dem är för min far. En av dem är för mig.

Anna steg närmare honom för att sluta tätare mot blåsten. Hon stack en hand under hans arm.

— Du fryser, sa han. Vi går tillbaka till bilen.

De gick tysta och sparade vad de hade att säga till bilens slutna rum. Han öppnade igen för henne och steg sedan själv in.

— Det är en mycket stor sak för mig att du skall få ett barn, sa han.

— En son, sa hon. Han skall heta Karl Waldemar Tera. Hans namn skall skrivas med dubbelt v till skillnad från ditt.

Han började skratta, sträckte på sig och grävde i byxfickan efter en näsduk.

— Du är absolut tokig, sa han. Man kan inte tala allvar med dig.

Han snöt sig och fortsatte att bearbeta sin näsa med näsduken i snabba rörelser.

— Och vad krävs det för att han skall heta Tera?

— Att du erkänner honom.

— Det har jag ju redan gjort och det gör jag, sa han. Han vände sig första gången så att han var öppet synlig med hela sitt ansikte.

— Jag frågar inte varför han skall heta Waldemar, sa han, men var har du fått Karl ifrån. Det är ganska rustikt, om jag får säga.

— Jo du skall fråga varför han skall heta Waldemar. Karl skall han heta därför att han blir en pojke som växer upp bara med sin mor och jag vill inte att han skall ta skada av det till sin manliga identitet.

— Och Waldemar?

— För att han skall bära dig med sig i sitt eget namn så att han aldrig är faderlös.

— Och om det blir en flicka?

Anna smålog mot honom.

— Du har så svårt att tro, sa hon.

— Och han skall ha ett hem, sa Valdemar. Det är det minsta jag kan se till att han får.

— Joo, det är alldeles för litet, sa hon, så det tänker jag inte ta emot.

Han iakttog henne. Hon såg glad och frimodig ut. Också hon hade vänt sig så att hon var öppen. Hon satt till hälften lutad mot bilens dörr.

— Är du för stolt? sa han.

— Tycker du att det var stolthet att bo kvar hos Laura såsom jag gjorde? Men nu har jag bostad, eller nästan, så det skall du inte alls tänka på.

— Så vad skall jag göra?

— Du skall svära, sa hon, att du så länge du lever håller kontakt med din son.

Hon smålog inte längre utan såg mycket allvarligt på honom. Han försökte le.

— Man skall ju inte svära, heter det inte så.

— Det hjälps inte, sa hon. Också änglarna i himlen lyfter sin hand och svär högtidligt.

Han lyfte sin hand.

— Bra, sa hon. Det räknas.

När de körde in mot staden från Sandudd bad han att få föra henne till det ställe där hon nu bodde, men det erbjudandet tog hon inte emot. Hon ville hellre att han skulle sätta av henne vid Glaspalatset eller någon annanstans nära busstationen. Tids nog, när han behövdes, skulle hon låta honom få reda på adressen.

Rusningstrafiken ut ur staden var som värst och det tog tid redan att komma in på Mechelingatan. Det gröna ljuset slussade bara in ett par bilar i taget i trafikströmmen.

— Är det inte så att Laura också väntar barn? frågade Anna plötsligt.

Valdemar harklade sig, kramade ratten och satte sig mera upprätt.

— Har hon sagt något? frågade han.

— Nej, men jag har ju levt tillsammans med henne, sa Anna.

— Det hör ju inte hit, sa han.

— Du löser ett problem i taget, sa hon.

Det lyste gult, och grönt, men Valdemar hann inte fram. Bilen framför honom var alltför långsam.

— Det är ju en stor rikedom som kommer över dig, sa hon. Du är som ett stort träd.

— Gammalt förtorkat träd, sa han.

— Och plöstligt skjuter det upp rotskott överallt.

— Inte överallt, hoppas jag, sa han.

Fjärde kapitlet

»Är det sant», frågar Barlaam, »att en människa kan se Gud bara hon höjer sig över det mänskliga? I så fall är hon ju en ängel! Men också de bästa teologerna står lägre än de lägsta änglarna; och också om hon skulle bli en ängel så ser hon ändå inte Gud sådan som han är».

»Säg mig», svarade Gregorius, »var det en av änglarna som sade till Moses, 'Jag är den jag är, Abrahams Gud, Isaks och Jakobs Gud', eller var det, som Basilius den store säger, Guds son? Och vad betyder orden i Andra Mosebok: 'Och Herren talade med Moses ansikte mot ansikte, såsom när en man talar med sin vän'? Om Gud nedlät sig till att själv tala med dessa fäder, som ändå levde i lagens skugga, huru mycket mera skall han då inte visa sig själv direkt för de heliga när sanningen har brutit in och nådens välde har blivit uppenbarat. Nåden lär oss, att det är Herren själv som har räddat oss och inte någon ängel eller någon människa».

»Behagar det inte honom att bli människa för att frälsa oss? Har han inte burit korset och döden för vår skull medan vi ännu voro orättfärdiga? såsom aposteln säger. Nedlät han sig inte ta sin boning i människan, att visa sig för henne och att tala till henne utan förmedlare för att hon skulle bli rättfärdig, helig och renad till kropp och själ och så kunna bli ett redskap för den allsmäktige Anden»?

Laura kunde höra dörren slå igen och Valdemars fotsteg

komma direkt i riktning mot hennes rum. Han stod redan där och samlade nyckelknippan och lät den glida ner i fickan. Han smålog.

— Vänta litet, sa hon. Jag har bara litet kvar. Ett stycke som jag skall skriva rent.

— Hur går det för Barlaam?

— Han förlorar, det är klart att han förlorar.

Hon skrev ner några ord.

— Jag kommer, sa hon. Det är bara litet till.

Hennes maskin började knattra och hon slog fel många gånger när hon skrev ner sin översättning av Gregorius ord om Stefanus. Han hade inte fått någon assistans av änglar, men ändå hade han sett Guds härlighet.

Laura reste sig och drog pappret ur sin skrivmaskin innan hon lämnade skrivbordet. Hon tog denna sista sida med sig när hon gick ut ur rummet. Valdemar stod och tittade in genom dörren till det rum som hade varit uthyrt åt Anna.

— Tror du att de här tankarna skulle kunna intressera Zvonimir? sa hon.

Hon räckte honom sin text och han tog emot utan att genast titta på den.

— Jag funderar på hur du vill ha de här rummet, sa han. Hon ställde sig brevid honom.

— Först och främst skall sängen och möblerna ut.

Hon knuffade till honom litet så att han gav plats och hon kunde gå in i rummet.

— Här, sa hon och visade utrymmet nära fönstret. Här skall vi ha skötbordet, och där babyns säng.

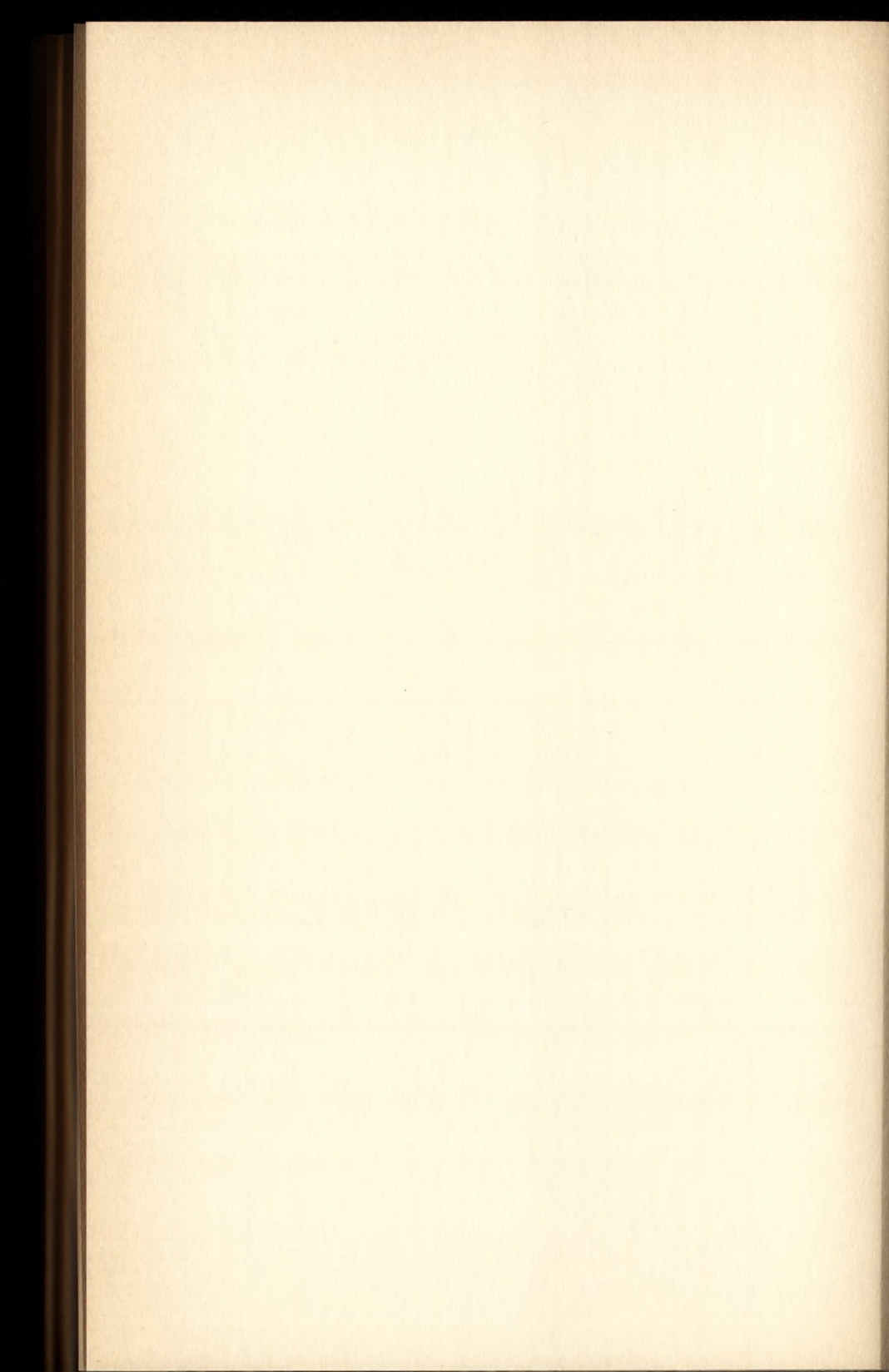
Hon pekade mot den plats där Annas säng stod.

— Den kommer ju att ta mycket mindre plats.

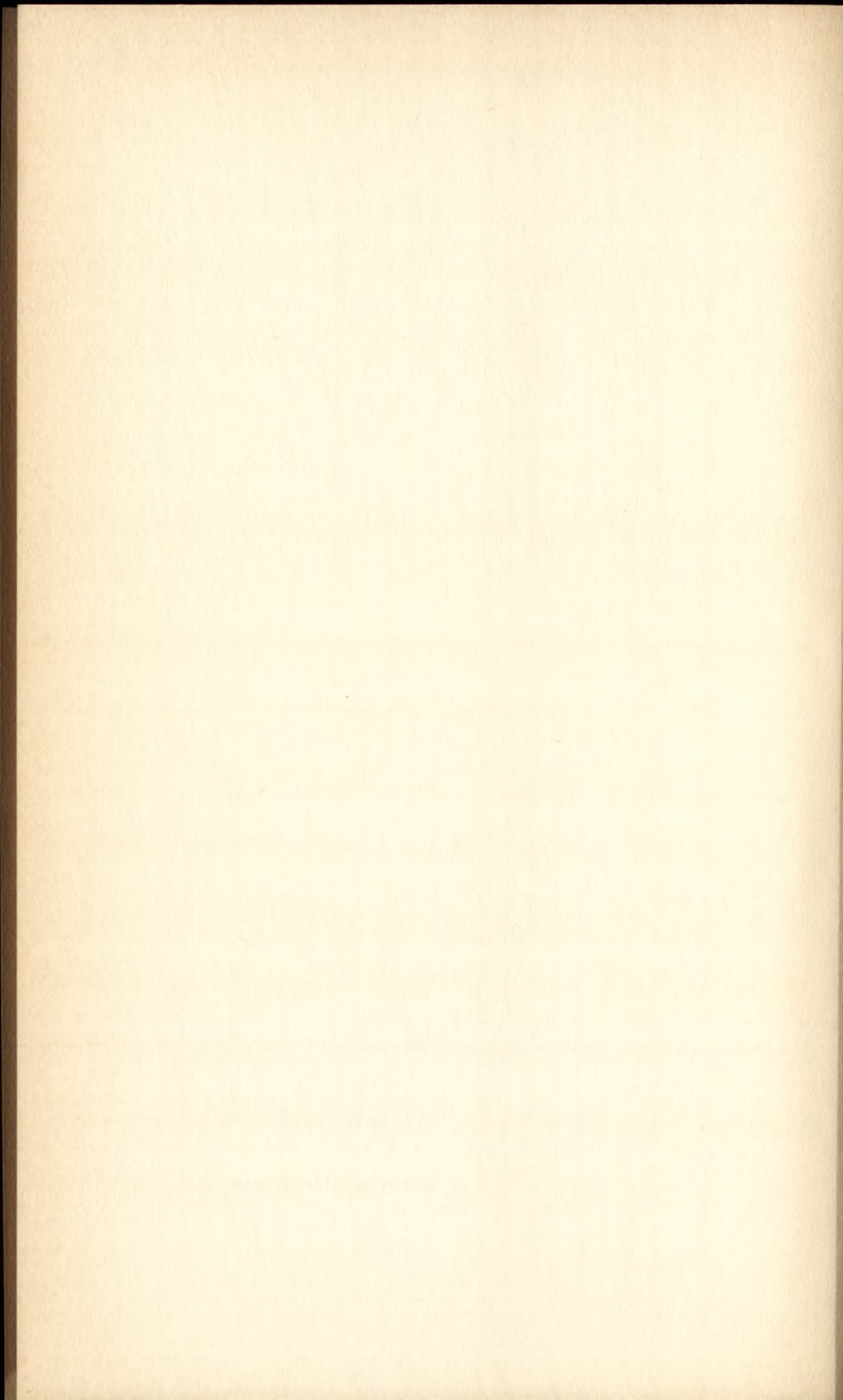
— Det är ju inte så förfärligt bråttom, sa han.

— Nej verkligen inte, sa hon, men man kunde ju börja med väggarna. Det skall vara ljusa tvättbara tapeter.

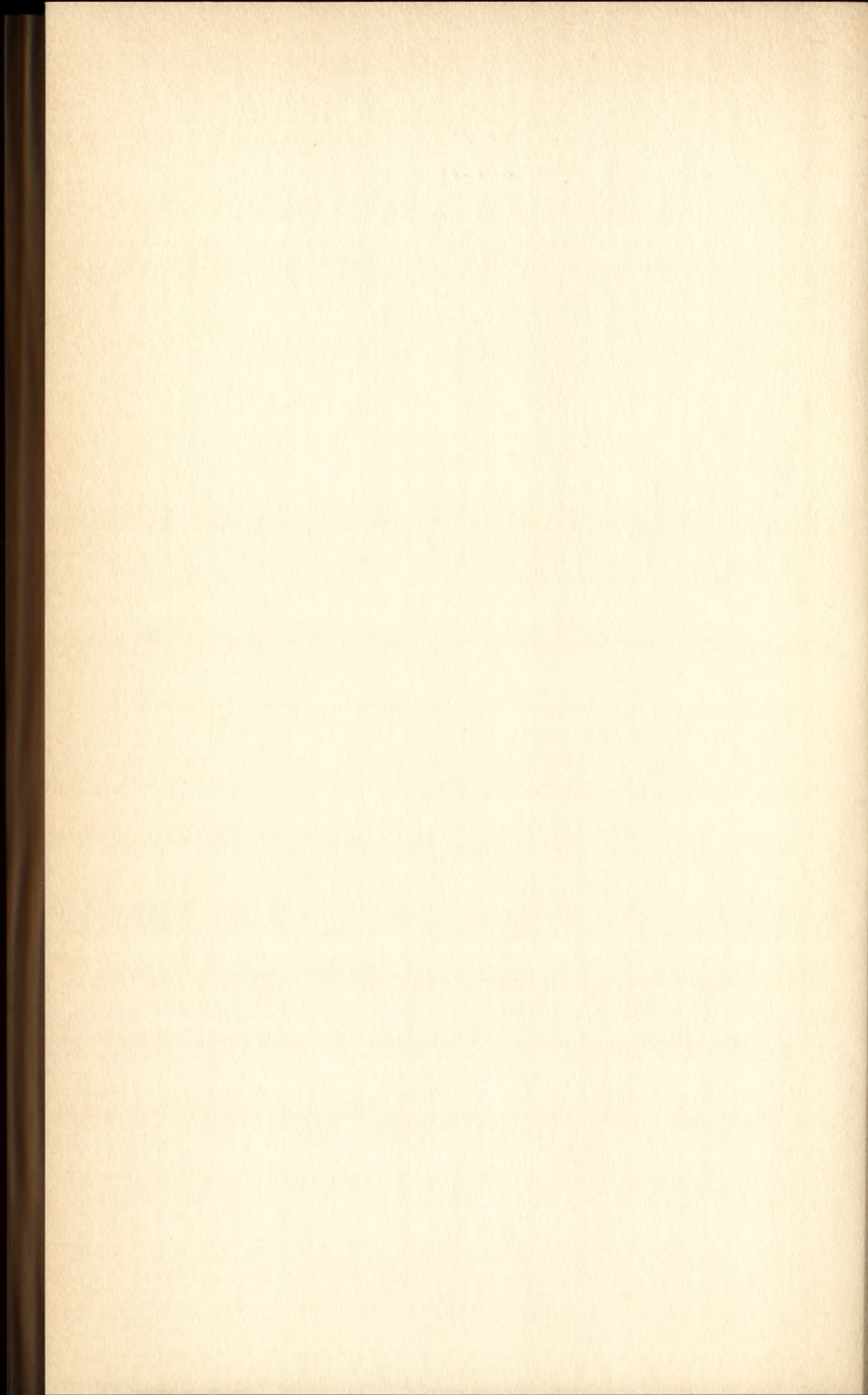

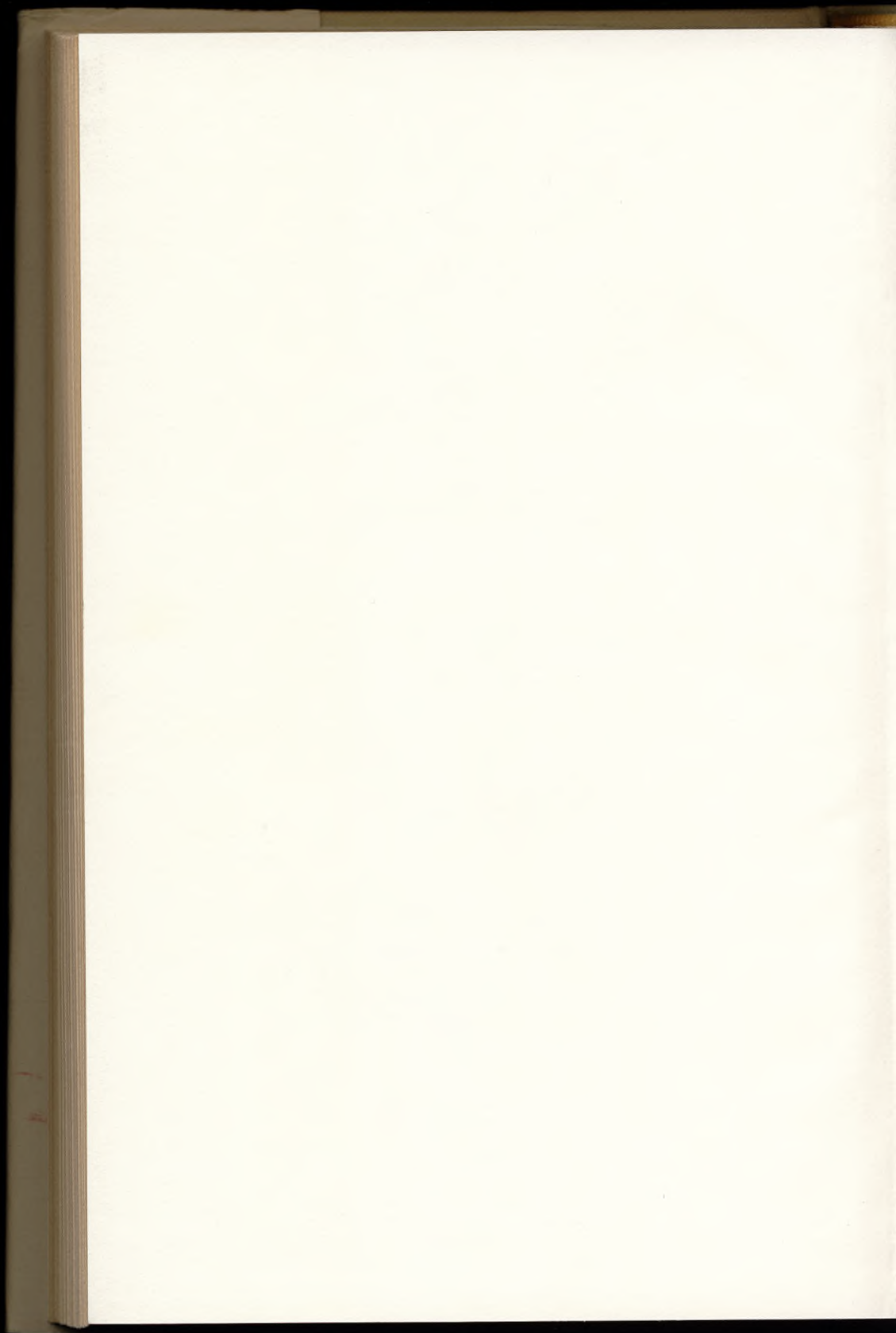

*Paul
von
Martens
Hagar*

Laura och Valdemar
Tera har inga barn.
De hyr ut ett rum i sin
lägenhet på Drumsö åt
Anna, som studerar för
att bli tolk. Därmed släpps
hemlighetsfulla krafter loss.

Tillsammans med Zvonimir, en gästande jugolsavisk författare, tillbringar denna lilla »familj» en het midsommarhelg på paret Teras sommarställe ute i skärgården. Samma hetta råder mellan de fyra människorna på ön. Zvonimir talar om den åttonde dagen, »den dag då allt är fullbordat, men ändå ingenting är slut».

I sin nya intensiva roman lägger Paul von Martens skikt på skikt av innebörder över varandra. Det handlar om tro och svek, längtan efter att se och bli sedd.

SÖDERSTRÖMS

Omslag av Adam Korpak
ISBN 951-52-1249-9